

მ. გ. ჯანაშვილი

უკვდავთა

ღაღადებანი

ტფილისი

სტამბა მ. შარაძისა და ამა., ნიკ. 21

1900 წ.

უკვდავთა
ღაღადებანი

გამოცემა

მ. გ. ჯანაშვილი

ტფილისი

სტამბა მ. შარაძისა და ამა., ნიკ. 21

1900 წ.

Дозволено цензурою, Тифлисъ

8-го декабря, 1899 года.

უკვდავთა ღალადებანი

ა. წმ. ნინოს სწავლა.

კურთხეულ არს ღმერთი და მამად უფლისა ჩვენისა იესო ქრისტესი, რომელმან მოავლინა სიტყვაჲ წმიდაჲ მისი ცათა მაღალთაჲთ, თვთ ძლიერისაგან საყდრისა გარდამოსრული ქვეყანად მდაბლად, უეჭუელად შობად ჯორციელად თესლისაგან დავითისა, დედაკაცისაგან მარტოდ შობილისა, წმიდისაგან და უბიწოდვსა, რომელი სათნო ეყო მას, და ამით მიზეზითა ცხორებაჲ ჩვენი შექმნა და ყოველი ცასა ქვეშე მყოფი განანათლა, და უმეტეს მისა მიმართ მორ-

– 4 –

წმუნენი აცხოვნნა, რამეთუ იშვა, ვითარცა კაცი, პატივი ეცა ვითარცა ღმერთსა, ნათელ იღო ვითარცა მსახურმან ვინმე შჯულისამან წყლისა და სულისაგან; ხოლო მამით და სულით წმიდით ზეგარდამო იწამა და იდიდა, ჯვარს ეცვა, დაეფლა და აღდგა, აჴდა მათვე სიმაღლეთა მამისათანა, და მომავალ არს დიდებითა, რომელსა შვენის გალობაჲ ამენითა.

ბ. ვედრება მისივე.

უფალო, უფალო, მრავლითა ძალითა შენითა გეცრუვნეს შენ მტერნი ესე, და ესე არს დიდითა სულგრძელებითა შენითა, და იქმან, რასაცა იგონებენ მტვერნი ესე და ნაცარნი ქვეყანისანი; არამედ ნუ უგუ-

– 5 –

ლებელს ჰყოფ, რამეთუ ხატი შენი არს კაცი, რომლისათვის ერთი სამებისაგანი კაც იქმენ და აცხოვნე ყო-

ველი სოფელი; ამათცა ნათესავთა მოხედენ და შეჰრისხენ სულთა ამათ უჩინოთა სოფლის მჰყრობელთა, მთავართა ამის ბნელისათა, და მიჩვენე მე, ღმერთო, მამისა და დედისა ჩემისაო, მკევეალსა ამას, ნაშობსა მონისა შენისასა, რათა იხილონ მაცხოვარებაჲ შენი ყოველთა კიდეთა ქვეყანისათა, და რათა ჩრდილოდ ბლუარსა თანა იხარებდეს, და ყოველმან ენამან შენ მხოლოსა ღმერთსა თავყვანის გცეს ქრისტე იესოდს მიერ, ღვთისა ჩვენისა, რომელსა შვენის მადლობით დიდებისა შეწირვად აწ და

– 6 –

მარადის და მერმეთა მათ საუკუნეთა ამენ.

გ. წმ. მირიან მეფის ვედრება.

უფალო იესო ქრისტე, რომელი გვრწამ ტყვისა ამის (ნინოს) მიერ და გვასწავეს მღდელთა ამათ შენთა, შენ იესო ქრისტე, რომელმან თავი თვისი დაიმდაბლე და ხატი მონებისაჲ შთაიკვ სიმდაბლითა შენითა, რომელი გარდამოჰხედ კურთხეულთაგან წიაღთა მამისათა, რომელმან დაუტევენ ჩვენთვის საყდარნი, უფლებანი და ძალნი, და დაემკვიდრე საშოსა წმიდისა ქალწულისასა, და მერმე ჯვარს ეცვ პონტოველისა პილატესზე, დაეფალ გულსა ქვეყანისასა, და მესამესა დღესა ასდებ, და აღასრულე ყოვე-

– 7 –

ლივე თქმული წინასწარმეტყველთაჲ, აღჰმადლდი ზეცად და დაშჯედ მარჯვენით მამისა, და მერმე მოსლვად ხარ განშჯ.დ ცხოველთა და მკვდართა და დაგვიტევენ ჩვენ ნიში ჯვრისა შენისაჲ დასარღვეველად უხილავთა მანქანებათა მტერისათა, ხოლო ჩვენ მოშიშთა შენთა მოგვიღებოეს სასწაულად, რათა განვერნეთ პირსა ეშმაკისასა, რომლისაგანაცა წარყევ-

ნულ ვიყვენით, ხოლო აწ შენ, უფა-
ლო ღმერთო, მაცხოვარო ჩვენო,
ინებე გამოცხადებად ადგილისად, რო-
მელსა აღვჰმართოთ ნიში ჯვრისა შე-
ნისაი, რათა იხილონ მოძულეთა ჩვე-
ნთა და ჰრცხვენოდის, რამეთუ შენ,
უფალო, შემეწიე ჩვენ და ნუგეში-
ნის-მეც ჩვენ.

– 8 –

მირიან მეფე იყო თანამედრო-
ვე და თანამოდვაწე წმ. ნინოსი. ახა-
ლი სჯული – ქრისტიანობა ირწმუნა
მის შემდეგ, როდესაც თავის მამა-
პაპათა წიგნს „ნებროთიანში“ ნახა
ძველი გადმოცემა მაცხოვრის დაბა-
დებისა და განკაცების შესახებ. წმ.
მირიანმა თავის მეუღლის ნეტარის
ნანას დახმარებით ააგო რამდენიმე
ტაძარი (ორი მცხეთაში, ერთი
ბოდბეში წმ. ნინოს საფლავზედ
და სხ.) და დანიშნა ეპისკოპოსე-
ბი და მთავარ-ეპისკოპოსი. ამ წმი-
და მეფემ საუკუნოდ მიიძინა 342
წელს და მიძინების წინად თავის

– 9 –

შვილს ბაკურს დაავალა მთელს
კავკასიაში აღმოეფხვრა კერპთაყვა-
ნისმცემლობა. წმ. ნინო † 338 წ.
(ნინოს ცხოვრება იხ. ჩვენს წიგნში:
„Ист. груз, церкви. Книга I“).

დ. ღაღადება წმ. პეტრე (მურ- ვანოზ) ქართველისა.

ჰ ნეტარო და წმიდაო მამაო ესაია,
შენ დღეს მოჰკუჭდ და შემდგომად
მცირედისა მეცა მოსიკუდიდ ვარ, არა-
მედ აწ ნუ დასცხრები მეოხებად ჩუ-
წნთვის წინაშე წმიდისა სამებისა.

(მისივე დარიგება): შვილნო ჩემნო
და ძმანო და საყუარელნო ქრისტეს

– 10 –

ღუთისანო, ყოვლისა პირველად დაი-
ცევი, წმიდა და მართალი სარწმუნო-

ება წმიდისა სამებისა, მოიგეთ სასო-
ება, სიყუარული, სიმდაბლე, სულ-
გრძელება, მოთმინება და სახიერება;
შეიტკბეთ გლაზაკთ-მოწყალება, სტუ-
მართ-მოყუარება, და უცხოთა შეიწყნა-
რებდით და განუსუსნებდით; ყოველნი-
ვე შურებოდით შრომასა სულიერსა და
საღუთოს. ყოველნივე ბაძევდით სა-
ღუთოთა და წმიდათა კაცთა. ყოვე-
ლთა კეთილნი საქმენი და სათნოება-
ნი წმიდანთა მოიგენით, წინამძღუართ
დაემორჩილენით, ვითარცა ღუთისა
ანგელოზთა, და სიტყუათა მათთა და-
იმსხევდით, ვითარცა პირისაგან ღუ-
თისა გამოსრულთა.

– 11 –

მურვანოზი იუო მეფე ბაკურის
(379–393 წ.) შვილი. ბერძენ-
თა და სპარსთა შორის მტრობა ჩა-
მოვარდა. რომ ქართველები სპარ-
სებს არ მიმხრობოდნენ, იმპერა-
ტორმა თეოდოსი მცირემ ჩვენი
მეფისაგან მზევალი ითხოვა. მე-
ფემაც გაუგზავნა 12 წლის მურ-
ვანოზი და მას გააუოლა სხვა სე-
ფე წულები. მურვანოზმა ისწავ-
ლა ბერძული ენა და ფრიად გა-
მეცნიერდა. კოსტანტინეპოლიდგან
იგი ვინმე იოვანესთან ერთად წა-
ვიდა იერუსალიმს და იქ მრავალი
იღვაწა ქართველთა მლოცავთა სა-
ნუგეშოდ. თვისის სიბრძნითა, წმი-

– 12 –

და ცხოვრებითა და სასწაულებით
მიიქცია საერთო ყურადღება. მას
სურდა მყუდროდ ეცხოვრა სადმე
უდაბნოში, გარნა აიძულეს და მა-
იუმის ეპისკოპოსად დანიშნეს. მა-
იუმელები ეუბნებოდნენ პატრიარქს:
„ჩვენ სხვა ეპისკოპოსი არ გვინ-
და, თუ არა წმ. პეტრე (მურვანოზ)
ქართველი.“ პეტრეს ცხოვრება აღ-
წერა მისმავე მოწაფე ზაქარიამ ასუ-
რთა ენაზედ, შემდეგ ითარგმნა
ქართულადაც (იხ. ვრცლად ნ. მართ-

რის თხზულება: „Житіе Петра
Ивера царевича-подвижника и
епископа майумскаго V вѣка“
(Церковнослав. иадест, сбориикъ,
т. XII, вып. 2).

– 13 –

ე. აღსარება წმ. რაჟდენ წა-

მეზულისა.

მე ქრისტიანე ქმნილ ვარ და და-
მიტევებიეს მამული უღმრთოებაჲ და
არღარა თაყვანისვცემ ცეცხლსა შემ-
წველსა, არცა მზესა კაცთათვის სამ-
სახურად დაბადებულსა, არამედ ღმე-
რთსა ცხოველსა, რომელმან ჰქმნა ცა-
ნი და ქვეყანა და ყოველი რაჲ არს
მათ შინა ხილულნი ანუ უხილავნი,
რომელსა აქვს უკვდავება, დამკვიდ-
რებულ არს იგი ნათელსა შინა თვალ-
შეუდგამსა, რომელი იგი არავინ იხი-
ლა, ვერცა ხილვად შემძლებელ არს;
ესე არს ღმერთი ჩვენი, რომელსა მე
შევემეცნე, სამგვამოვანებით დიდებუ-
ლი და ერთ-ღვთაებით აღსაარებული,

– 14 –

რომელი უკანასკნელთა ამათ ჟამთა
მოვიდა ხსნიისათვის კაცთა ნათესავისა,
ერთი წმიდისა სამებისაგანი ხორცი-
ელ იქმნა, და დაემკვიდრა ჩვენ შო-
რის და იქმნა მსგავს კაცთა, თვინი-
ერთ ცოდისა, და ყოველივე განგებუ-
ლება ცხოვრებისა ჩვენისა აღასრულა,
და უკანასკნელ ჯვარსეცვა, და მოკვ-
და ბუნებითა ჩვენითა, და ჩვენ უკვ-
დავება მოგვანიჭა, და დაეფლა და
აღსდგა მესამესა დღესა, და ამალღდა
ზეცად მუნვე წიაღთა, ვინა იგი გარდა-
მოხდა, მჯდომარე არს მამისა თანა.
და კვალად მოველით დიდებითა
ღვთივ-მეცნიერითა: მაცხოვრად მორ-
წმუნეთა მისთაჲ და დასჯად მა-
თდა, რომელთა არა რწამს ღვთაება
მისი.

წმ. რაჟდენი წამებულ იქმნა სოფელ წრომს ქართლშია) 504 წელს. სპარსეთის უაენი კობად ემტერებოდა საქართველოს მეფეს ვახტანგ გორგასალს; დიდის ლაშქრით შემოვიდა ჩვენს ქვეყანაში და მრავალი ბოროტება ჩაიდინა. ბოლოს მეფე და ყაენი შერიგდნენ წმ. რაჟდენის გვამი ვახტანგმა მიასვენა ქართლის სოფელ ნიქოზს და დაასაფლავა. მის საფლავზე აგებულ იქმნა დიდი ტაძარი და მაკურთხევლად განწესებულ იქმნა ეპისკოპოსი – „ნიქოზელი“.

ვ. ღვთისმეტყველება ვახტანგ გორგასლის მოწამისა.

მეფეთა და ერთა ზედა მოიწევის განსაცდელი და ჭირი ღვთისა მიერ, ცოდვათა მათთაგანი ოდეს მორწმუნეთა აკლონ მსახურება ღვთისა და გარდაკდენ მცნებათა, მოაწევს ჭირთა ქსევითართა ზედა, რომელ აწ ესე მოაწია ჩვენზედა. ვითარცა რაი მან კეთილი სწოთვინ შვილსა კეთილად საქმეთა ზედა კეთილთა, და უკეთუ არა კეთილად აღასრულებდეს სწავლასა მამისა თვისისასა, გვემეს მამა. იგი გვემითა და სწავლითა, რათა ასწავოს ყოველი კეთილი და იქმნას საკმარ კეთილისა, ეგრეთ გვწვართნა ჩვენ ღმერთმან დამზადე-

ბელმან ცისა და ქვეყანისამან. ამისთვის გვიწმს ჩვენ, რათა ვმადლობდეთ მოწყალებათა მისთა.

გორგასალი გამეფდა 472 წელს და აღესრულა 532 წელს. იგი ჯერ ისევ ჩჩვილი ყრმა იყო, რომ მამა მოუკვდა. საქართველო დიდს განსაცდელში ჩავარდა. სპარსელებ-

მა, ოსებმა და ბერძნებმა გლეჯა დაუწყეს. ოსები ნავარდობდნენ ქართლში და მეფეს მოსტაცეს მცირე-წლოვანი და მირანდუხტ. ვახტანგი იწოდა მისის სიბრალულით. 16 წლისა რომ შეიქმნა, მოიწვია ლაშქარი და ოსების და-

– 18 –

სასჯელად წავიდა. გარნა გალაშქრების წინად თავისს მეომრებს აუხსნა, რომ ღმერთი გვსჯის ჩვენის ცოდვების გამო. ვახტანგმა შემუსრა ოსნი, ყივჩაღნი, იალბუზს შემოუარა, გადმოვიდა აფხაზეთს და სამეგრელოდგან მცხეთას დაბრუნდა. ჩრდილოეთის ველურებმა მორჩილება აღუთქვეს და ტუვედ წაუვანილი მირანდუხტიც მოსცეს მეფეს ვახტანგმა ბევრი იღვაწა საქართველოს დიდებისათვის და ეკლესიის განმტკიცებისათვის, რომელსაც კათალიკოსი დაუდგინა (512 წ.). იგი მოიკლა უაენის

– 19 –

ხოსროს მიერ და შეირაცხა მოწამეთა შორის. მარხია მცხეთის სვეტიცხოველში(იხ.უფრო ვრცლად ჩვენს წერილში „ვახტანგ გორგასალი“ („მოამბე“ 1899, № III).

ზ. სიტყვა წმ. შუშანიკ წამებულისა.

მე, საყვარელნო, აჰა ესერა წინა განმზადებულსა მას გზას წარვალ საუკუნესა; ჭირისა ამის წილი ჩემის ქრისტემან მომმადლოს მე სიხარული; სატანჯველთა ამათ წილ განსვენებად, გვემათა ამათ ჩემთა და თრევათა და შეურაცხებათა წილ მივემთხვიო. მე დიდებას და პატივსა ცათა შინა დაუსრულებელსა, კურთხეულ არს

– 20 –

უფალი ღმერთი ჩემი, რამეთუ მშვი-

დობით მას ზედა დავსწევ და დავიძინე-

წმ. შუშანიკ იყო მეუღლე რა-
ნის ერისთავის ვასკუნისა. ამ ვას-
კენმა უღალატა ქრისტიანობას, წა-
ვიდა უაენის წინაშე, კერპთაყვანის-
მცემლობა ირწმუნა და როცა დაბ-
რუნდა, შუშანიკს უბრძანა, უარ-
ევო სჯული ქრისტესი. იგი არ
დაემორჩილა; ტკბილს იესოს კერ-
პზე ვერ გავცვლიო. ვასკენმა სა-
შინელის გვემითა და წამებით მო-
კლა თავისი მეუღლე. იგი შეირა-
ცხა წმიდათა შორის. მისი გვამი
დაკრძალულია ტფილისს, მეტე-

– 21 –

ხის ტაძარში. შუშანიკი სცხოვ-
რობდა მეექვსე საუკუნეში.

წ. ვედრება წმ. შიო მღვიმე-
ლისა.

ჟ იესო სახიერო და კაცთ-მოყ-
ვარეო, რომელი იშვე წმიდისა ქალ-
წულისა და ღვთის მშობლისაგან, რა-
თა აცხოვნე შეცთომილნი ეშმაკისა-
გან და გამოიხსნე მოსავენი და ღვთად
და ხორცშესხმულად აღმსარებელნი
შენნი მანქანებათაგან მისთა, შენ, მე-
უფეო უფალო, მომეც მე უღირსსა
ამას მონასა შენსა მოთმინებით დად-
გრომა ადგილსა ამას შინა, რათა სა-
თნოდ შენდა აღვასრულნე ნეშტნი
ესე დღენი ცხოვრებისა ჩემისანი. და

– 22 –

ღირს მყავ მეცა სხვათავე თანა, შენ
მიერ შეწყალებულთა, ხილვად კე-
თილთა მათ საუკუნეთა მეოხებითა
ყოვლად უბრწენელისა დედოფლისა
ჩვენისა, უბიწოისა დედისა შენისათა,
და დიდებულთა წმიდათა მოციქულ-
თათა, და წმიდისა მამისა ჩვენისა იოა-
ნესითა.

თ. ვედრება მისივე.

წარემართე ლოცვა ჩემი, ვითარ-
ცა საკმეველი შენ წინაშე, ღმერთო,
ხოლო აღპყრობანი ხელთა ჩემთანი,
ვითარცა მსხვერპლი სამწუხრო, დავი-
დევ მე ნებსით მღვიმესა ამას ქვესკნელ-
სა ბნელსა შინა, ვინა მოწყალე, ნუ
გარემიიქცევ პირსა შენსა ჩემგან, ნუ
სადა ვემსგავსო შთამავალთა მღვიმედ

– 23 –

ჯოჯოხეთისათა, არამედ აღმოიყვანე
საპყრობილითგან ბოროტთასა სული
ჩემი აღსარებად სახელისა შენისა, რა-
მეთუ თმენით დაგითმო შენ, ვიდრე-
მდის მომხედნე და ისმინოს ლოცვისა
ჩემისა და აღმოიყვანო მე მღვიმისა-
გან გლახაკობისა ხორცთასა და თი-
ხისაგან უყისა ბრალთასა.

**წმ. შიო ერთი ათცამეტთა მა-
მათაგანია. ასურეთსა და სომხეთს
რომ მოედო მწვალებლობა (მეექვ-
სე საუკ.) და გაენებმაც რომ შეი-
წუნარეს ეს მწვალებლობა და მტრო-
ბა გამოუცხადეს მარტო მართლ-
მადიდებლობას, მაშინ მცხეთის ტა-
ძარს ფრიად მისჭირდა. ეს რომ**

– 24 –

სცნეს კათბადუკიის მოღვაწეებმა,
ქართლს გამოგზავნეს ათცამეტ-
ნი მამანი, რომელთაც დაიცვეს
ქრისტეს დროშა და დააარსეს შე-
სანიშნავი მონასტრები: ზედაზ-
ნისა, შიომღვიმისა, მარტყოფი-
სა, გარესჯისა, მთაწმინდისა, ნეკ-
პრესისა, ხირსისა, იყალთოსი, სამ-
თავისისა და სხ. ყველა ეს ტა-
ძრები შეიქმნენ წმიდა კერად მე-
ცნიერებისა და კეთილზნეობისა.
შიოსთან ერთად მოღვაწეობდა წმ.
ევაგრე ბატონიშვილი. დაშთენილა
მრავალი სიგელ-გუჯარი, რომლებ-
შიაც წმ. შიო და ევაგრე იხსენიები-

– 25 –

ან ღმერთმეოფელ კვართთანა, სვე-

ტიცხოველთანა და წმ. დედა ქალაქ
მცხეთასთან ერთად.

ი. ვედრება წმ. დავით გარეს. ჯელისა.

უფალო იესო ქრისტე, ღმერთო
ჩვენო, სახიერო და კაცთმოყვარეო,
რამეთუ შეიწყალე მვედრებელი იგი
შენი, რომელსა ხელი განხმელ ედვა
და კურნება მიანიჭე მას, აწცა, შენ
მეუფეო, განჰკურნე ხელიცა საწყა-
ლობელისა ამის ბარბაროზისა, რო-
მელმან სილადით აღიღო მარჯვენე
თვისი ჩემზედა, უღირსისა ამის მონი-
სა შენისა, რათა გულისხმა ჰყოს და

– 26 –

გიცნას შენ, ღმერთი მხოლო მოქმე-
დი საკვირველებათა და ნიშთა, და
დაადგრეს სახელსა შენსა ზედა უკუ-
ნისამდე.

წმ. დავით გარესჯელი წმ. ში-
ოს თანამგზავრი იყო. იგი დას-
ხლდა ტფილისის გორაზედ, საცა
ააგო საედარი (მთაწმინდის ტაძა-
რი). მას ცილი დასწამა ერთმა
დედაკაცმა, რომელმაც ამის გამო
ქვა ჰშვა. იქ, საცა ეს სასწაუ-
ლი მოჰხდა დავითის მადლით, ააგეს
ტაძარი – ქვა შვეთისა. აქედგან და-
ვითი წავიდა გარეჯის უდაბნოს და
მრავალი იღვაწა და ბევრი მოწა-

– 27 –

ფეები შეიძინა. გარეჯა ჰბრწყინავ-
და დიდხანს, გარნა 1616 წელს
იგი გააოხრა შაჰ-აბაზმა, ბერები
ამოწყვიტა და მდიდარი სამწიგ-
ნობროც გადასწვა განახლებულ
იქმნა იმავე საუკუნის გასულს და
წინამძღვრად დაენიშნა ონოფრე
მაჭუტაძე. ყოვლის საქართველოდ-
გან მოუვიდა მას დახმარება – ფუ-
ლითა, წიგნებითა, სამოსლითა და
სხვ. და მალე ისევ გაბრწყინდა

და გადიდდა. ყველაზე შესანიშნავი წიგნები, რომელიც-კი ეხლა გვაქვს, ანუ გადაწერილია გარეჯაში და ანუ შეწირულ-ძღვნილია მისთვის.

– 28 –

ია. ვედრება წმ. ევსტათი მცხეთელისა.

უფალო, ღმერთო ყოვლისა მპყრობელო, რომელსა ყოველთა კაცთა გნებავს ცხორება, რომელნი ესვენ სარწმუნოებით სახელსა შენსა წმიდასა, რომელმან ისმინე ლოცვაჲ პირველთა მათ მოწამეთა, რომელნი ჰურიათა მახვილითა მოსწყვიდეს, რომელნიმე ყინელითა, რომელნიმე ზღვა-სა შინა შთაყრითა მოსწყდეს, რომელნიმე ცეცხლითა და რომელნიმე მკვცთა მიერ შეიჭამნეს სახელისა შენისათვის და მოიღეს შენ მიერი იგი აღთქმული, რომელი თვალმან არა იხილა და ყურსა არა ესმა და გულსა კაცისასა არა მოუჯდა, რომელი გა-

– 29 –

ნუმზადე წმიდათა მათ მოწამეთა შენთა, – მეცა, უფალო, ღირს მყავ მონაწილე მათ თანა და სამკვიდრებელსა მათ თანა, სიხარულსა მათ თანა, მე, უკანათა ჟამთა ნარჩევი მოწამე, ვითარცა იტყვის პავლე მოციქული: „მე ვარო ნარჩევ მოციქულთა“; შენ იცი, უფალო ჩემო იესო ქრისტე, რამეთუ არა ვირჩიე შენსა არცა მამა, არცა დედა, არცა ძმანი, არცა ნათესავნი, გარნა შენ მხოლო, უფალო, შეგიყუარე, და სახელისა შენისათვის თავი წარმეკვეთების დღეს. და ამას ვილოცავ და გვედრები და ვითხოვ შენ სახიერისაგან, რათა არა დაუტეო გვამი ჩემი აქა ტფილისს შინა, არამედ რათა დაიმარხო იგი მცხეთას წმიდასა, სადა იგი შენ გამომიჩნდი,

– 30 –

და რათა აქვნდეს მაღლი და კურნება
ძვალთა ჩემთა, ვითარცა იგი პირ-
ველთა მათ.

წმ. ევსტათი ჩამომავლობით
სპარსი იყო და სცხოვრობდა მცხე-
თაში. მის დროს (მეექვსე საუკ.)
ქართლის გამგეობა ებარა სპარსთა
მარზაპანს ვეჟან ბუზმილს. ამ ვე-
ჟანმა, სცნა-რა ევსტათი გაქრისტი-
ანებულიყო, დაიბარა იგი ტფილისს
და უბრძანა უარეყო ქრისტიანო-
ბა. ევსტათი არ დაემორჩილა. ვე-
ჟანმა წამებით მოკლა. წმ. გვამი
მისი წაასვენეს მცხეთას და იქ
და კრძალეს.

– 31 –

იბ. ვედრება არგვეთის მთავართა
წმ. დავითისა და წმ. კოსტან-
ტინესი.

ჴ, უფალო ღმერთო იესო ქრისტე,
ძეო და სიტყვაო ღვთისაჲ მამისო,
ვითარცა ისმინენ თხოვანი ჩვენნი და
ღირს გვყვენ წამებასა სახელისა შენი-
სათჳს, შეისმინენ ვედრებანი და თხო-
ვანი ჩვენ მონათა შენთანი, და ვი-
თარცა დავიმარხენით ხორცნი ჩვენნი
უხრწნელ და შეუგინებელ სახელისა
შენისათჳის წმიდისა, ეგრეთვე შემ-
დგომად წამებისა ჩვენისა დაჰმარხენ
გვამნი ჩვენნი განუხრწნელად და და-
ურღვეველად, და რომელთა ხადონ
სახელითა შენითა წმიდითა სახელსა

– 32 –

ჩვენსა, მსწრაფლ ეწიენ წყალობაჲ
შენი და მიეც შენდობაი ბრალთა,
და ყვენ აონი ჩვენნი მკურნალი ყო-
ველთა სენთა და უძლურებათა დი-
დებად ყოვლად საგალობელისა სახე-
ლისა შენისა, უფალო ღმერთო იესო
ქრისტე, ხელთა შენთა შევვედრებთ
სულთა ჩვენთა. ამინ.

არაბთა დიდი ლაშქარი რომ შე-
მოესია საქართველოს, არგვეთის
მთავრის შვილები დავით და კო-

სტანტინე მედგრად ეომნენ მათ.
გარნა ბოლოს იძლივნენ. მტრებმა
გვემეს და სტანჯეს და მერე
წუალ - წითელაში ჩაჰყარეს. მათ
გვამებს ნათლის სვეტი დაადგა,

– 33 –

ქრისტიანებმა ნახეს და დიდის სა-
სოებით დაკრძალეს მათი წმ. გვა-
მები იმავე მდინარის ნაპირას,
მოწამეთს. ხოლო ბაგრატ დიდმა
(† 1014 წ.) მათს საფლავზე
ააგო შვენიერი ტაძარი, საცა წმი-
დანების გვამნი უხრწნელად ინახე-
ბიან და იზიდავენ მრავალს მლო-
ცველს საქართველოს ყოველი კუ-
თხიდამ, უმეტესად კი იმერეთი-
დამა და სამეგრელოდამ. წამება
მათი მოხდა 730 წელს (იხ. სა
ეკლ. მუზ. ხელნაწერი № 170).
მოწამეთა ქუთაისიდან 8 ვერსის
მანძილზეა.

– 34 –

იგ. ვედრება წმ. არჩილ მეფისა მოწამისა.

უფალო ღმერთო, ღირს მყვენ ნა-
წილსა მკვიდრობისა წმიდათა თანა –
სუფევასა შინა დაუსრულებელსა –,
რომელთა იგი იკუდილითა სანატ-
რელითად უკუდავება მოიგეს; რო-
მელნი აკსენებდენ ღუაწლთა ჩემთა და
სახელითად ჩემ ცოდვილისა მონისა
შენისათა გვედრებოდინ, აღუსრულე
ყოველი კეთილი თხოვა მათი, და
აღავსენ იგინი უხვებითა კეთილთა
ნიჭთა შენთაჲთა.

მეფე არჩილ თითქმის ასის
წლისა იყო, რომ არაბთა უძლიე-

– 35 –

რესმა ლაშქარმა რბევა დაუწყო სა-
ქართველოს. მეფეს შეეცოდა ერი
და იფიქრა, წავალ მათს ბანაკს და

ჩემს ერს შევაბრალე მტერთა
უფროსსო. წავიდა. არაბთა სპას-
ლარს ჭიჭუმ-ასიმს გაუხარდა და
მეფის შეწუალება და გამოსტუმრება
უნდოდა, გარნა ამ დროს ერთი
შინაგანი მოღალატე გამოჩნდა: მან
უთხრა ასიმს, არჩილმა იცის, სა-
ცა დაფლეს და დამალეს ქართველ-
თა საუნჯენიო. არჩილი არწმუნებ-
და სიმს, არა ვიცი-რაო, გარნა
ვერ დაარწმუნა. ასიმმა უბრძანა,
რახან არ მეუბნები, მაჰმადიანობა

– 36 –

მიიღეო. მეფემ უარ-ჰყო. ასიმმა
თავი გააგდებინა (718 წ.). მისი წმ.
გვამი მოასვენეს ერწოს, დაჰრძალეს
ნოტკორს და ააგეს დიდი ტაძარი
წმ. არჩილისა, აწ გაოხრებული.

იდ. ვედრება აბოსადმი (იოვანე საბანიძისა)

ვითარმე გაქებდე შენ, ღუაწლისა
მძლეო წმიდაო მოწამეო, რომელ შენ
ახალი ეგე ქრისტეს მორწმუნე მო-
ძღუარ ჩუენდა იქმენ, სწავლულნი
უფროის გულისხმიერ ჰყუენ, შერყე-
ულნი უფროის განამტკიცენ, განმტ-
კიცებულნი განამხიარულენ.. აწ ვე-
ვედრებით შენსა ქრისტეს მოყუარე-

– 37 –

ბასა: მეოხმცა ხარ წინაშე მაცხოვრისა
ყოველთა თკს, რომელნი შენ მიერ
ითხოვენ წყალობასა ქრისტეს ღუთი-
საგან, რომლისა არს დიდებაჲ და
პატივი და ძლიერებაი თანა მამით და
ყოვლად წმიდით სულითურთ აწ და
მარადის დ უკუნიითი უკუნისამდე. ამენ.

იოვანე საბანისძე წმ. აბოს თა-
ნამედროვე იეო. ამან აღწერა აბოს
ცხოვრება (820 წელს) საქართველოს
კათალიკოზის სამოელის ბრძანებით.
აბოს ცხოვრება საბანიძეს შეუდგენია

მორჭმით, მკაფიოდ და უაღმატე-
ბულეს ენით. მისი ნაწერი საუნ-
ჯეა ქართულის ენისა.

– 38 –

იე. ვედრება წმ. აბო მოწამისა

გმადლობ შენ, უფალო ღმერთო
ჩემო და ღმერთო იესო ქრისტე, რო-
მელმან მომეც საგზლად ჩემდა ცხოვ-
რების მომნიჭებელი ჯორცი შენი და
სიხარულად და განმამტკიცებელად
ჩემდა პატიოსანი სისხლი შენი. აწ
უწყი, რამეთუ არა დამიტევებ მე,
არამედ ჩემთანა დადგრომილ ხარ და
მე შენთანა; ამიერიდგან არღარა მო-
ვიღო მე სხუა საზრდელი, რომლითა
კვალად მშოიოდის და არცა სხვა სას-
მელი, რომლითა კვალად მწყუროდის,
არამედ კმა არს ესე ჩემდა ცხორებად
საუკუნოდ. აწ დაღათუ ვიდოდი
შორის აჩრდილთა სიკუდილისათა, არა
შემეშინოს მე სიკვდილისაგან, რამეთუ
შენ ჩემთანა ხარ.

– 39 –

არაბთა მფლობელობის ჟამს სა-
ქართველოს ერის მთავარი ნერსე
შეპურობილ და ტუვედ წაყვანილ
იქმნა. რაოდენისამე წლის შემდეგ
იგი არაბებმა განათავისუფლეს და
გამოისტუმრეს. მას წამოუვა არა-
ბი აბო, 18 წლის ჭაბუკი. მან
მალე შვენიერად შეისწავლა ქარ-
თული ენა, მწიგნობრობა და ახალ-
ლი და ძველი სჯულის წიგნები.
გაქრისტიანებაც უნდოდა, მაგრამ
არაბთა შიშით ვერ გაბედა. ნერსეს
კვლავ გაურისხდნენ აქაური მფლო-
ბელები. იკი სამასის კაცით ჩრდი-
ლოეთ კავკასიაში გაიქცა. აბოც თან

– 40 –

გაჰყვა და იქ მოინათლა. ნერსე
ხაზარეთიდგან აფხაზეთს გადავიდა
და იქიდგან მცხეთას დაბრუნდა.

აბოს გაქრისტიანება რომ შეიტყეს არაბებმა, ტფილისის უფროსთან დააბეზლეს. აბო მიიწვია და უბრძანა უარეყო ქრისტე. მან არა ჰქნა. ამის გამო აწამეს იგი და ავლაბრის ხიდთან დაწვეს. მის საფლავზე, მეტეხის კლდის ძირში, გამოკვეთილია მცირე სამლოცველო. იწამა 756 წელს, 6 იანვარს.

– 41 –

ივ. გალობა კოსტანტი ქართველისა მოწამისა.

გიგალობ შენ, უფალო, ღმერთო ძალთაო, ღმერთო საუკუნეთაო, რომელმან მომეც მე ძალი წინააღდგომად უკეთურისა ამის მსაჯულისა, ვითარცა იგი წინასწარ სთქუ, ვითარმედ: „თქვენ მომცენით გულნი თქვენი და მე მიგეც ძალი ჩემი“. ღირს მყავ მე ნათელსა პირისა შენისასა, რამეთუ შენდა მოვივლტვი, ქრისტე, მეო ღვთისაო, და აჰა ესერა მოუძღურებულ ვარ მე ყოველთაგან წარმართთა სახელისა შენისათვის წმიდისა და უფროსდა უსჯულოსა ამისგან მეფისა, და აწ, უფალო ღმერთო ჩემო, შეიწირე მსხვერპლი ესე ჩემი და შეივე-

– 42 –

დრე სული ჩემი ხელთაგან წარმართთასა და მომძადლე აღთქმა, რომელ აღუთქუ, ვითარმედ: „რომელთა აღმიარონ მე წინაშე კაცთა, პატივსცეს მამამან ჩემმან“ და, ვითარცა იგი ამასვე ადგილსა ადიდენ წმიდანი იგი ყრმანი, რომელთა აღგიარეს შენ, და მეცა ღირს მყავ მათთანა, რომელი ეგე გამოსჩნდი მათთანა მეოთხედ. და ვითარცა ესე მე აღგიარებ წინაშე უსჯულოსა ამის მეფისა, შენცა, სახიერო უფალო, აღმიარე მე წინაშე ანგელოზთა შენთა, და ვითარცა იგი დღეინდელსა ამას დღესა შინა ადიდე ღირსი შენი მოწამე წმიდა გიორგი

და შეიწირენ შრომანი მისნი და და-
თხევა უბიწოისა სისხლისა მისისა,
შეიწირენ უნდოცა ესე სისხლნი ჩემ

– 43 –

ნი, და მომეც მე ნაწილი მისთანა,
რათა წილმხვდეს რჩეულთა შენთა
თანა, რამეთუ სამკვიდრებელი შენი
მტკიცე არს ჩემდა.

წმ. კოსტანტი ზემო ქართლელი
იყო, კაცი წარჩინებული, ფრიად
მდიდარი, გლახაკთა და ქვრივთ
მოწულე და გამკითხავი, მონას-
ტერთა განმშვენიერებელი. იგი
წავიდა იერუსალიმს და მრავალი
უძღვნა იქაურ მონასტრებს და ბე-
რებს. მოიარა და მოილოცა იორ-
დანის ნაპირის უდაბნონი და მთე-
ლი წმიდა ქვეყანა და დაბრუნდა.
საქართველოს განაგებდა ბულა არა-

– 44 –

ბი, რომელმა აღადგინა საშინელი
დევნულება ქართველთა ზედა. კოს-
ტანტი, რომელიც უკვე 85 წლის
მოხუცი იყო, შეიპურეს არაბებმა
და მიჰგვარეს ბუღას, ტფილისს.
კოსტანტი ქართველობის წინა-
მძღვრად ითვლებოდა და ბუღამ
იგი წარგზავნა ბაბილოვნს, საცა
იგი გვემეს, სტანჯეს და თავი
წარჰკვეთეს 10 ნოემბერს, 849 წ.

იზ. ვედრება წმ. ილარიონ
ქართველისა.

მიძღოდე მე, უფალო, გზათა შენთა
და ვიდოდი მე ჭეშმარიტებითა შენითა.

– 45 –

წმ. ილარიონ კახეთის დიდგვა-
რიანი მთავრის შვილი იყო. დედა
უავდა სათნო, ღვთის მოშიში,
გლახაკთა და ობოლთ შემწყნარე-
ბელი. მშობლებმა იგი მიაბარეს
ერთ განათლებულ ბერს, რომლი-

საგან შვენიერად ისწავლა ძველი და ახალი სჯული. 16 წლისა რომ შეიქმნა, გარესჯას მივიდა. მისმა მკაცრმა და წმიდა ცხოვრებამ მიიქცია საერთო ყურადღება. მოვიდა ერთი ეპისკოპოსი ახლო საეპისკოპოსოდამ და იგი ხუცად აკურთხოხა. ილარიონის ღვაწლი ახლა უფრო ნაყოფიერი შეიქმნა. თვის

– 46 –

გარშემო იგი ავრცელებდა კეთილს სურნელოვანებას მეცნიერებისასაო. მცირე ხნის შემდეგ მან მოინდომა იერუსალიმს წასვლა და წმ. ადგილების მოლოცვა. გაიყოლია ერთი ძმათაგანი, ზემორე აღბეჭდილი ლოცვით მხურვალედ შეევედრა ღმერთს და გზას გაუდგა. ნახა იერუსალიმი, იორდანის ნაპირები, საბა დიდის ლავრა, მრავალი საფასე შესძღვნა და დაბრუნდა. მისი მამა და ძმა ცოცხლები აღარ იყვნენ. დედა და დაჟ მოლოზნებად აღიკვეცნენ და მონასტერი დააარსეს. თვით ილარიონმა უოველიფერი გა-

– 47 –

უიდა და გარესჯას მივიდა, იქ დავით გარესჯელის სამარტვილოზე ეკლესია ააგო. იგი ეპისკოპოსად აირჩიეს, მაგრამ არ ინდომა და გაპარვით კოსტანტინეპოლს მივიდა, მერე ათონს და იქიდგან რომს. დაბრუნდა რა, შეისვენა საუკუნოდ. იგი სასწაულებს ახდენდა. ბასილი იმპერატორმა (866–886 წ.) და მისმა სამღვდელოებამ დიდის-დიდებით დაკრძალეს მისი გვამი მონასტერსა სოსთენას.

– 48 –

იწ. მადლობა წმ. გობრონ
მოწამისა.

გმადლობ შენ, უფალო იესო ქრის-

ტე, რომელმან ღირსმყავ მე უღირსი
ესე, და ცოდვილი, და უკანასკნელი
ყოველთა, ნაწილსა ამას მკვიდრობი-
სასა და მოწამებისასა, უფალო, სრულ-
ყავ მოწყალებად შენი და სიტკბოებად
ჩემდამო, და ნურა დამაბრკოლებნ მი-
ზეზი რადვე მანქანებად და მძლავრე-
ბა უსჯულოისა ამის.

წმ. გობრონ (მიქელ) ყველის-
ციხის გამგე იყო, კაცი ძლიერი და
ახოვანი. არაბთა მფლობელი აბულ-

– 49 –

კასიმ განძვინდა სომეხთა მეფეზე,
შეესია მის სამეფოს და ააოხრა.
მეფე აფხაზეთს გაიქცა. მას გა-
მოედევნა აბულკასიმ და სამცხის
უველის ციხეს მოადგა. დიდძალი
ქართველობა მტრის შიშით შეხიზ-
ნული იყო აჭარასა და შავშეთს.
უველის ციხეში გობრონს გარდა
კიდევ იყვნენ სხვა მეომრებიც. მე-
ციხოვნეთ იბრძოლეს უამრავ მტერ-
თან 28 დღე და ბოლოს მტერმა
მოტუუებით გამოიუვანა ციხიდგან
და გობრონს უბრძანა ერწმუნა მაჰ-
მადი. მან არ ინება. მაშინ ულ-
მოხელმა მტერმა სტანჯა და აკუ-

– 50 –

წა ჯერ მისი მეომრები და მერე
თვით გობრონიც. იგი რომ და-
ხრმალეს და სისხლი წასქდა, თი-
გისისხლიანა და შუბლზედ
სისხლის ჯვარი გამოისახა და ზე-
მორე დაბეჭდილი ლოცვა წარმო-
სთქვა. გობრონის ხსენება მოდის
17 ნოემბერს.

მისი ცხოვრება აღწერა ფრიად
განათლებულმა და სახელგანთქმულ-
მა ტბეთის ეპისკოპოსმა სტეფანე
მტბევარმა, რომელი ეპისკოპოს
ქმნა 918 წელს.

– 51 –

ით. იამბიკო
იოვანე მინჩხისა
მოკლა უკუდავმან სიკუდილი და
აღდგა მკუდრეთით, ვითარცა იტყოდა,
და დასცა სიკუდილისა იგი მიზეზი –
მტერი, სულთა მკლველი, და განა-
ნათლა ძლევითა მქადაგებელნი სას-
წაულთა მისთანი.

იოვანე მინჩხი ერთი იმ მწე-
რალთაგანია, რომელთა გალობანი
შეტანილია მიქელ მოდრეკილის
მიერ შედგენილს დიდს ნოტეზი-
ანს საგალობელში მეათე საუკუნისა.
(იხ. ქვემოთე ამისა მიქელ მოდრე-
კილის სპადუქნი).

– 52 –

კ. სპადუქნი ქართულნი მიქელ მოდრეკილისა.

სულმან საღმრთომან, რომელმან
სიბრძნით დაჰბადნა ცანი მაღალნი ძა-
ლითურთ და შეჰქმნა ქუეყანად ყოვ-
ლით თანა მკვდრითურთ, ძელსა ზედა
უშჯულოთა მიერ ნეფსით დამოეკიდა,
დაბადებულნი მისგან, ზარგანკდილნი,
შემრწუნდეს და ზეცას უცორონი
ძრწოდეს, რამეთუ ვერ იტვრთეს ხილ-
ვად კადრებად იგი ღუთის მკლველთაჲ.

ეს მიქელ მოდრეკილი შემდგე-
ნელია მეათე საუკუნის ტყავზედ
ნაწერ საგალობლისა. ერთ ადგილას
მიქელი სწერს: „შეწევნითა ღუ-

– 53 –

თისაჲთა, რომელი იგი არს მიზეზი
უოვლისა კეთილისაჲ, მე, გლაზაკმან
მიქელ მოდრეკილმან, მმისწულმან
ღმერთშემოსილისა მამისა დავით-
თისმან, ვიდუაწე და უოვლით კერ-
ძო შრომაი ვაჩუენე უზეშთაეს ძა-
ლისა ჩემისა, და ფრიადითა ხარ-
კებითა და გულს მოდგინედ მიე-
ბითა შევკრიბენ ძლისპირნი ესე
უოვლით კერძოვე, რომელნი ვპოვენ

ენითა ქართველთაჲთა: მეხურნი,
ბერძულნი და ქართულნი, სრულნი
უოვლითა განგებითა, და დავწერენ
წმიდასა ამას შინა წიგნსა ყოვლი-
თა განმარტებითა და ჭეშმარიტე-

– 54 –

ბითა... და უოვლითურთ სრულ
იქმნა მუშაკობაჲ ესე საღმრთოდ ძა-
ლითა და შეწევნითა დიდად სახიე-
რისა მხოლოდსა ღუთისაჲთა, რო-
მული კურთხეულ არს აწ და მერ-
მეთა მათ საუკუნეთა. ამინ“. (მი-
ქელისა და მის შრომის შესახებ
დაწვრილებითი ცნობა იხ. ჩვენს
წიგნში „საუნჯე მეათე საუკუნისა“).

კა. იამბიკო
წმ. იოვანე მტბევარისა.

იხარებდით ყოველი დაბადებული,
რამეთუ ღმერთი გამოჩნდა დღეს კორ-
ცითა, და ბეთლემსა შინა შობილი
ქუაბსა შინა შეხუეული აცხოვნებს

– 55 –

ადამეანთა და გამოუბრწყინვებს ნა-
თელსა საღმრთოსა. ეჰა დიდებული
განსაკვრვებელი ახლისა ამის შეერ-
თებისა ჩუენდა, რამეთუ რომელი
იგი უხილავ არს, სრულად შეიმოსს
კაცებასა ჩუენსა და ჰგიეს უქცეველად
ღმრთეებასავე თჳსსა.

იოვანე მტბევარი წმიდანად ით-
ვლება. მისი სახე სხივით გამოსა-
ხულია მეათე საუკუნის, საგალობო
ხაზებით დაწერილს, დიდს წიგნში
და მასშივე შეტანილია მრავალი
დასდებელი და ოხითა წმიდანები-
სა, ღვთისმშობლისა და ქრისტესი.
ტბეთის ტაძრის პირველ ეპისკო-

– 56 –

პოსად იუო სტეფანე მტბევარი
(918 წლითგან), რომელიც ფრიად

განათლებული და ჩინებული მწერალი იყო.

კბ. საგალობელი წმ. აბოსი.

(მიქელ მოდრეკილის კრებულიდამ).

მოწამეთა და მართალთა შორის
ქებულო, ეკლესიათა შუენიერო, სამ-
კაულო, მარტვილთა სიქადულო, მე-
ფეთა სიხარულო, მორწმუნეთა შემ-
წეო ახოვანი მოღუაწეო აბო, ღმერთსა
ევდრე აწ მონიჭებად სულთა ჩუენთა
დღეს დიდი წყალობაჲ.

– 57 –

კგ. თხოვნა უფლისადმი
წმ. ეფთჳმე მთარგმნელისა.

უფალო, შეიწყალე ეფთჳმე, ცო-
დვილი მწარედ.

დიდი კაცები საქართველოს მრავალი ჰუვანდა, გარნა ისეთი ღვაწლ-
მოსილი-კი, როგორც წმ. ეფთჳმე,
ბევრი არ იყო. მან განაბრწყინა
ენა ქართული. მან კლდედ სამ-
ტკიცისა ჰყო ეკლესია ივერთა.
მან ევროპის კიდეზედ აღანთო
ლამპარი ქართულის აზრისა და
აღაგო უხრწნელი გოდოლი ქართ-

– 58 –

ველთა დიდებისა და ათონი შეჰქმნა
ევროპიისკენ გასასვლელ კარად ივე-
რიელთათვის...

ეფთჳმე იყო ტაოს მთავრის
აბულერის შვილი და სცხოვრობდა
დიდთა და სახელოვან მეფეთა ჟამს,
იმ დროს, როდესაც მეფეთა მეფე
დავითმა და მისმა შვილობილმა
ბაგრატ მესამემ გამაერთიანებელმა
დაუოფილი და განაწილებული საქართველო
გააერთიანეს და თვისს ძლიერებას დაუმორჩილეს შავ ზღვა-
სა და კასპიის ზღვას შუა მდებარე
ქვეუანა კავკასიონს გადმოღმა სომ-

აბულერი იყო ფრიად სახელოვანი მეომარი, განთქმული, ახოვანი და მდიდარი. ყოველივე სოფლიური დიდება დაუტევა, წავიდა ათონს (საბერძნეთში) და ბერად შედგა. სახელად ეწოდა მას იოანე. ბერძენთა და ქართველთა ეკლესია მისს ხსენებას დღესასწაულობს 14 ივნისს.

ამის შემდეგ მცირე წლოვანი ეფთვიმე დარჩა პაპის სახლში და იგი ზრდიდა მას ფუფუნებითა. გარნა „რაიმე საქმე“ გამოუჩნდა ქალაქ კოსტანტინეპოლეს და იქ წავიდა და თან წაიყვანა ეფთვიმეც. მივიდა რა კოსტანტინეპოლეს, წარ-

სდგა წინაშე იმპერატორის ნიკიფორესი და იქვე გამოცხადდა ეფთვიმეს მამა იოანეც. იოანემ სცნარა ჩემი შვილი აქ არისო, ითხოვა იგი. ხოლო პაპამ არ დაუთმო. შეიქმნა ცილობა ეფთვიმესთვის და ეს ცილობა დასრულდა თვით იმპერატორის შუამავლობით. იმპერატორმა უბრძანა მცილობელთ: „თქვენ ორნივე ერთმანეთის შორი-ახლო დადექით და ყრმას ეფთვიმეს მიუწოდეთ და რომელთანაც მივა, იმასთან დაშთეს იგი“. მათ აგრე ჰქმნეს. ეფთვიმე სირბილით მივიდა მამასთან და კალთაში ჩაუვარდა. იოვა-

ნეს გაუხარდა ფრიად, წაიყვანა შვილი ათონს, ბერად აღკვეცა და სწავლა დააწუბინა. იგი ფრიად გონიერი და ნიჭიერი ყრმა იყო. მალე დაისწავლა ყოველივე და „თავსა სიბრძნისასა აღვიდა“ წმიდა სულის მადლით სივრცე გულისხმისა და სიბრძნე ისეთი მიეცა, ვითარცა სოლომონ ბრძენსო, შემდეგ, ჰასაკად რომ მოიწია, წმ.

ათანასე დიდმა სქემა შეჰმოსა და
მერმე პატივს მღვდელობისასა
აღიუვანა. მალე ეფთვიმემ მიიქცია
საზოგადო ყურადღება: „ხმაჲ სა-
თნოებათა მისთა განჰკდა ყოველ-

– 62 –

სა სოფელსა, რამეთუ წყალობამან
ღვთისამან აღგვიდგინა ჩვენ ახალი
ოქროპირი და მისცა პირსა მისსა
ენაი ცეცხლისაი და აღძრა თარ-
გმანებად წიგნთა საღთოთა, და,
ვითარცა მდინართა ედემისადთა,
მორწო ქვეყანაჲ ქართლისაჲ, და
განანათლნა ეკლესიანი, და განავრ-
ცელა, და განასრულა ნაკლულევა-
ნებაჲ ენისა ჩვენისაჲ.

„მან ნეტარმან არა დამალა ტა-
ლანტი იგი, მოცემული ღუთისა-
მიერ, არამედ მრავალ წილად აღა-
ორძინა, და ფრიადნი წიგნნი თარ-
გმანნა მრავლითა ღვაწლითა და

– 63 –

შრომითა, და ვიდრე სიკვდილამდე
არა დასცხრა პატიოსანი იგი პირი
მისი საღუთოისა მისგან შრომისა,
და არა ხოლო ბერძულისაგან ქარ-
თულად თარგმნნა ღრმანა და ძნიად
სათარგმანებელნი წიგნნი, არამედ
რაოდენნიმე ბერძულადცა ქართუ-
ლისაგან.

„და სანატრელმან იოანე ნებითა
ღუთისადთა და თანა მოღვაწეებითა
წმიდისა მამისა მამისა (ე. ი. პაპის)
ეფთვიმესითა აღაშენა მონასტერი
შვენიერი და შეკრიბნა ძმანი სუ-
ლიკრნი. რამეთუ იხილა რაჲ სიმ-
რავლე ძმათა მიმავალთაჲ საქარ-

– 64 –

თველოდგან), არღარა ჯერ იჩინა
ლავრასა მამისა ათანასესსა ყოფაჲ,
და ვიდრე ჟამ რაოდენადმდე უძლო
და ძმათა მათ ყოვლითა მოღვაწე-
ბითა; და ოდეს ჯერიჩინა ღმერთ-

მან წოდებაჲ მისი, მოუწოდა შვილ-
სა თვისსა (ე. ი. ოანემ იხმო
ეფთვიმეო) და აკურთხა იგი ყოვ-
ლითა კურთხევითა, ვითარცა მისცა
ღმერთმან პირსა მისსა, და თავადმან
(=თვითონ) ჴელთა შინა მისთა
სული თვისი ღმერთს შეჴვედრა
(14 იენისს).

ეფთვიმემ დამარხა წმიდა მამა
თვისი და მერე მონასტრისათვის

– 65 –

ზრუნვას შეუდგა, გარნა რაოდენიმე
ხნის შემდეგ მონასტრის წინამძღ-
ვრობა ჩააბარა თვისსავე ნათესავს
და თვითონ წიგნების თარგმნას შე-
უდგა. ჯერ მამის სიცოცხლეშივე
მას ეთარგმნა ორმოცამდე წიგნი
და მერმეთ ეს რიცხვი თარგმანე-
ბისა გაორკეც-გასამკეცდა. მის მიერ
ნათარგმნ წიგნების უმეტესი ნაწი-
ლი ჩვენ უკვე ხელთ გვქონია და
განგვიხილავს:

ჩვენ გვაოცებს სიდიადე მისთა ნაშ-
რომთა,
ჩვენ გვაკვირვებს სინარნარე მისის ენისა,
ჩვენ გვატკბობს ხმა მისის მუსიკისა,
ჩვენ მაღლობით აღგვავსებს მისი უებარი
ღვაწლი.

2

შრომით იგი ფანჯაცა*) არსება,
ზნეობით იგი უზაკველია და წმიდა,
მამულის სიყვარულით იგი მაგალითია
მამულისშვილობისა,
ენის სიღრმით იგი დაუშრეტელი წყაროა,
მეცნიერებით იგი საერთო მასწავლებელია,
ყოფა-ქცევით იგი სარკეა მხნეობისა,
ზრუნვით იგი სახიერი მამაი ჩვენი.
გონებრივ ჭირნახულობით იგი უშესანიშ-
ნავესი ქართველია.
ქველობით და სათნოებით იგი სახეა ქარ-
თველურ გულუხვობისა, შეწყნარებისა
გვამის სილამაზით იგი ნიმუშია ქართვე-
ლურ შვენიერებისა,

1028 წელს ეფთვიმე კოსტან-
ტინოპოლს დაიბარა იმპერატორ-
მა. აქ რომ იყო, ერთ დღეს შე-

*) ფანჯაცა, გიგანტი.

– 67 –

ჯდა ჯორზედ და წავიდა ხატების
შემკაზმელთან, რომლისთვის მას
მიეცა ხატი „განსაგებულად“. უბანში
გავლის დროს წარმოდგა ვინმე და-
ვრდომილი და მოწუალება ითხოვა
წმიდანისაგან. ჯორი გაუხედნი იყო
და რა დაინახა მონძით მოსილი
დავრდომილი, მოწუალების მისაღე-
ბად მომავალი, დაფრთხა, მოიტაცა
ეფთვიმე, აქა-იქ აწუვიტა და ბოლოს
გადმოაგდო და საშინლად დაჩეხა.
მთელი კოსტანტინეპოლის ხალხი
იცნობდა. შეიკრიბა მრავალი ერი.
წყეს წუხილი, ტირილი, იმპერა-
ტორ კოსტანტინემ თვისი საკუ-

– 68 –

თარი კაცა გამოგზავნა და მოიკი-
თხა. წმიდანი გარდაიცვალა (13
მაისს 1028 წ) იგლოვა მთელმა
ქალაქმა იქვე იყვნენ ქართველები
და ცრემლად იხოშებოდნენ. ჰგლო-
ვობდა თვით იმპერატორი და მისი
სახლობა, მისი ნაწილები დიდის
კრძალვით ჩაასვენეს ლუსკუმა-
ში, მiasვენეს მის მიერვე აგებულ იო-
ანე ნათლისცემლის მონასტერს და
იქ დამარხეს. შემდეგ მისი გვამი
წმ. გიორგი მთაწმინდელმა გადაი-
ტანა ათონის ლავრის უმთავრესს
ტაძარში - ღვთის-მშობლის ეკლე-
სიაში და იქ დაჰკრძალა.

– 69 –

ათონი ქართველთა
ათინად ბერძენთა
შეიქმნა ღვაწლითა
დიდ ეფთვიმესითა.

ასეთი დიდი კაცი მხოლოდ ამას
ამბობდა: „უფალო, შეიწუალე ეფ-
თვიმე, ცოდვილი მწარედ“. (ცნო-
ბები ეფთვიმეს შესახებ ამოვიღეთ
მე-XI საუკ. ტუავზედ ნაწერ და

გიორგი მთაწმინდელის მიერ ბერ-
ძულიდგან ნათარგმნ სვინაქსარი
დამ *).

*) საეკლ. მუზ. № 222.

**კდ. ვედრება წმ. ეფთვიმესადმი
წმ. გიორგი მთაწმინდელისა.**

მ წმიდაო და ღმერთშემოსილო მა-
მაო ეფთკმი, შეგვიწყალენ მონანი ესე
შენნი მწირნი და გლახაკნი უცხოე-
ბასა ამას, და გვითხოვე შენდობა შე-
ცოდებათა აურაცხელთა დღესა მას
განკითხვისასა, და ამას ცხორებასა
დაგვიცვენ საბრკეთაგან ეშმაკისათა და
მზაკვარებათაგან კაცთასა, – ტკბილო
მამაო სულითა და გონებითა, საუ-
კუნომცა არს საკსენებელი მამისა გი-
ორგისი *).

*) საეკლ. მუზ. № 170.

– 71 –

გიორგი მთაწმინდელი (ე. ი.
ათონელი) წმ. ეფთკმეს მომდევნო
მოღვაწე იყო. მამა მისი იაკობ
თრიალეთის მხრიდამ იყო და ამას-
თან დიდ გვარიანი კაცი. მეფე
გიორგიმ († 1027 წ) იგი წარ-
გზავნა სპარსეთს მოციქულად. ეს
მოციქულობა მან სახელოვანად შეა-
სრულა. იქიდგან რომ დაბრუნდა,
ცოლად შეირთო მარიამი. იაკობიცა
და მარიამიც კეთილ-სათნონი იყე-
ნენ, მიეღოთ დროის შესაფერი
სწავლა და მუუდროდ სცხოვრობ-
დნენ. მათ მიეცათ სამნი ძენი და
სამნი ასულნი, უფროსი იყო თე-

– 72 –

კლა, რომლის შემდეგ დაიბადა
თევდორე (წმ. გიორგი). თეკლა
შვიდის წლისა რომ შეიქმნა, მშობ-
ლებმა წაიუვანეს სამცხეს, სადედო
მონასტერში და მიაბარეს მისს
წინამძღვარს საბიანას, რომელიც

იყო წმიდა და ღირსი. თეკლა კეთილად აღზარდა ამ სათნო მოლოზანმა. თევდორეც შვიდი წლისა რომ შეიქმნა, იგიც იმავე სადედო მონასტერს, რომელსაც ტაძრისი ერქვა, მიიყვანეს და მისსავე დას თეკლას ჩააბარეს. აქ დარჩა იგი სამს წელს და ისწავლა ბეჯითად და კეთილად; ათის წლისა რომ შეიქმნა, გონებით მხცოვანს დაემსგავსაო.

– 73 –

მას ყვანდა ორი ბიძა, რომელნიც მის მამაზე უფროსნი იყვნენ წლოვანობით. ერთს ერქვა გიორგი და მეორეს საბა. გიორგი ჩინებული მწერალი იყო და დავით კურატ-პალტის დროს († 1001 წელს). მისს მწერალთა მთავრად ყოფილიყო. საბა იყო წრფელი და უმწეო. ორნივე მოღვაწეობდნენ ხახულის დიდებულს ღვთისმშობლის ლავრაში. მათ მიესმათ რა გონიერება და სიკეთე თევდორესა, ძმას მისწერეს, შენი ილი აქ მოგვგვაშერეო. ამანაც მათი თხოვნა აასრულა.

– 74 –

ბიძებმა მეტად გაიხარეს, როდესაც ნახეს, რომ მათ ძმისწულს დაწუნარებული სახე აქვს, თავისუფალი და აღუძვრელი გონება. მიჰგვარეს იგი მონასტრის მამას მაკარის. მან შვილივით შეიტკბო იგი, აკურთხა და ევლოგიის მონაწილე ჰყო. აქედგან წაიყვანეს და წარუდგინეს ბაგრატ მეფის († 1014 წ.) ძეს ბერს ბასილის, რომელიც მაშინ იყო წინამძღვარი და საქართველოს განმანათლებელი. ამანც დალოცა თევდორე. მერე დალოცეს იგი ღმერთშემოსილმა ანტონიმ და უველა დანაშთენ ბერებმა.

– 75 –

მაშინ იქვე ხახულს იუო ილა-
რიონ თულაელი, ფრიად განათლე-
ბული კაცი. იგი მამათა შორის
ბრწუინავდა ვით მთიები. მას ჩააბარეს
თევდორე წურთად და აღსაზრდელად.
თევდორემ მალე დაისწავლა ძველისა
და ახალის აღთქმის წიგნები, ზეპი-
რად ისწავლა საწელიწდო საგალობე-
ლნი და გალობათა შეწყობილობანი.

ბერძული ენა მან ისწავლა ფერის
ჯოჯიკის სახლში. ეს ფერის ბაგ-
რატ მეფის ასულის სიძე იყო.
ხოლო ეს ასული ბაგრატისა თვის
ძმას ბასილზედ უდარესი არ იყო
ღირსებითა და ღვთისმსახურებით.

– 76 –

ამ ფერისმა და მისმა მეუღლემ
თევდორე (გიორგი) ჩააბარეს გი-
ორგი მწერალს, მისსავე ბიძას და
დაავალეს ესწავლებინა მისთვის
ყოველივე გიორგი მოხუცებული
იყო და მას პატარა თევდორე მო-
ცლის დროს შველოდა: საწერს
უკანანახებდა.

ფერისს სახლში დიდხანს დარჩა
თევდორე. ბეჯითად სწავლობდა და
მეუდროდ სცხოვრობდა მათთან.
გარნა ფერისს გაურისხდა ბერძენთა
იმპერატორი ბასილი, შეიპყრო იგი
და თავი წარჰკვეთა, ხოლო მისი
მეუღლე მთელის სახლობით კოს-

– 77 –

ტანტინეპოლს წაასხა. მათთან თევ-
დორეც იყო. იქ დარჩნენ 12 წე-
ლიწადს. თევდორე ახლა ფილო-
სოფოსებს მიაბარეს. ისე ბრწყინ-
ვალედ სწავლა, რომ მისი მეცნიე-
რება ბერძნის სწავლულებს აკვირ-
ვებდა.

შემდეგ ფერის ცოლი გაანთა-
ვისუფლეს. იგი სახლობითურთ
დაბრუნდა სამშობლო ში – ტვარწა-
ტავს. თევდორეც თან მოიყვანა.
აქედგან იგი წავიდა ხახულს თავის
ბიძა საბასთან და ბერად აღიკვეცა.

მაშინ იგი იყო 25 წლისა.

ჩუმად იგი გაიპარა და იერუს-

– 78 –

ლიმის გზას დაადგა. მივიდა ასურეთის შავმთას, თაუვანისცა საკვირველმოქმედის სჯმეონის ლარნაკს და მის დედის მართასას, მერმე კლდის ნაპრალში მონახა ქართველი ბერი, „ქართველთა ნათესავის მნათობი“ დაყუდებული გიორგი, (რომლის ბრძანებით დაიწერა ცხოვრება წმ. გიორგი მთაწმინდელისა ვინმე გიორგის მიერ). წმ. გიორგიმ დაუუდებული გიორგი თვისს მოძღვრად აირჩია და მასთან დარჩა, ვიდრე 30 წლისა არ შეიქმნა. დაყუდებულ გიორგის მეტად უხაროდა, რომ ქართველს ერს ღმერთმა

– 79 –

მოუვლინა კაცი, რომელიც შემძლებელი იყო განეგრძო წიგნების თარგმნა. მან სრული სქემა შემოსა და იერუსალიმს გაისტუმრა. მოილოცა იქაური სიწმინდენი და ისევ გიორგი დაყუდებულთან დაბრუნდა. ამ ჩინებულმა ქართველმა წმ. გიორგი წარგზავნა ათონს და დაავალა წიგნების თარგმნა.

წმ. ეფთვიმემდე საღვთო წიგნები ითარგმნებოდა თვით საქართველოს მონასტრებშივე: ხახულის ლავრას, ანჩას, იშხანს, ტბეთს, ოპიზას, ბანას, ბოლნისს, მანგლისს და სხ. და აგრეთვე ქართველთა

– 80 –

მონასტრებშივე ასურეთს, იერუსალიმს (საბა წმიდას), სინას, კალიპოს და სხ. რადგან ყველა ეს მონასტრები ახლო იყო სომეხთა და ნესტორიანთა მწვალებლობასთან, საქართველოს ეკლესიასაც მოსვენება არ ჰქონდა ამ მწვალებელთაგან. ძველად ნათარგმნი წიგნები მათივე

ზედმოქმედებით საკმაოდ გაირეყვნა.
ზოგიერთი წიგნი თვით სომხის
მწვალელებს ეთარგმნათ ქართუ-
ლად, და რახან ყოველივე ეს „გარ-
ყვნილებით“ აღსავსე იყო, ქართ-
ველთა მოწინავე კაცებმა საჭიროდ
დაინახეს დაეარსებინათ საკუთარი

– 81 –

მინასტერი იმისთანა ადგილას,
რომელიც შორს იქნებოდა სო-
მეხთან და ნესტორიანთ მწვალე-
ლობისაგან, და ამისთანა ადგილად
იცნეს ათონის მთა საბერძნეთის
მაკედონიაში. ათონი ახლო იყო
კოსტანტინეპოლთან, რომელიც მა-
შინ თავის განათლებით მთელის
მსოფლიოს მანათობელად ითვლე-
ბოდა. და იქ, ათონს, ააგეს (მეათე
საუკ. ნახევარს) ღუთისმშობლის
ტაძარი და შეჰქმნეს ქართველთა
ლავრად, ქართველთა დიდ აკადე-
მიად, რომელშიაც ჯერ ეფთვიმეს
დროსვე ჰმოღვაწეობდა 2,000-მდე

– 82 –

ქართველი. ამ მოღვაწეებმა და ყმ-
თავრესად კი ეფთვიმემ და წმ.
გიორგიმ ძველად ნათარგმნი წიგ-
ნები ხელახლად გადაშინჯეს, ბერ-
ძელს შეუდარეს და შეასწორეს,
ხოლო რაც-კი უგბილად თარგმნილი
იყო და ანუ ჯერ არ იყო თარგ-
მნილი, თვითვე გადმოიღეს ჩვენს
ენაზე. მოკლედ რომ ვსთქვათ, უკვე
შობილი ეკლესია და განმტკიცე-
ბული ქართული მწერლობა მათ
ახლად შვეს, გასაკანონებელი გაა-
კანონეს, ღვარძლი და ხენეში აღ-
მოფხვრეს, დასამტკიცებელი დამ-
ტკიცეს, და ქვეყნასა ჩვენსა მოს-
ცეს თესლი წმიდა და პოხიერი.

– 83 –

ვითარცა „გამოვიდა სჯული სიონით
და სიტყვა ღუთისა იერუსალიმით,

ეგრეთცა წესნი და კანონნი, აღწერით
დამტკიცებულნი, მიეცა ქართლს ათონით.

რაც დაშთა გასაკეთებელი წმ.
ეფთვიმეს, იგი ბრწყინვალედ შეა-
სრულა წმ. გიორგიმ. მისი ნათარ-
გმნი წიგნები, მის დროსვე გადა-
წერილი და ჩვენ მიერ განხილუ-
ლი, ისეთივე უნაკლულოა, ვითარცა
მზის სიბრწყინვალე ეფთვიმეს
ცხოვრებასა და გიორგისას ცალკე
დავბეჭდავთ ვრცლად, და აქ ვუ-
ძღვნით მათ მცირე იამბიკოს*):

*) თანახმად წმ. გიორგის ცხოვრე-
ბის აღმწერელის დიდის მჭევრმეტყვის
და რიტორთა შარავანდედის ვინმე
გიორგისა („სამოთხე“, გვ. 447).

– 84 –

ეფთვიმე მთარგმნელი იყო წყაროს თუა-
ლი სიბრძნისა,
აღმოცენა მომრწყმელად ნათესავისა ჩვე-
ნისა
და მისგან ღმოივსო ნეკტარი გულისხმის-
ყოფისა.
ხოლო კაცისა მიერ გიორგი ღმერთშემო-
სილისა
დაითურა სამყარო ეკლესიისა ჩვენისა;
და მათ მეოხებითა წმიდისაგან ღავრის
ათონისა,
ვითარცა მდინარისა მსგან ედემიანისა,
მოეფინნეს მსაზრდო ბელნი ნაკადულნი
ცხოვრებისა
პირსა ზედა ქუეყნისა ამის საქართველომსა.

გიორგი მთაწმინდელი ჩინებული
მგოსანიც იყო. თავის ლექსებით
მან შეამკო ათონის მთა. აი შინა-
არსი მისის ერთის, ლექსისა:

– 85 –

რეკა მწუხრის ძელისა*), მწუხრის ძელისა!
რავდენსა აღგვიძრავს საგონებელსა
სიყრმისა დღისასა სამშობლო მხარესა,
რომელ მიყვარდა, სად არს სახლი მშობლისა,
და, მას რო ვშორდებოდი ჟამსა მიმდემსა,
უკანასკნელად რეკა მესმა ძელისა!

და ვეღარცა ვიხილავ ბრწყინვალე დღეთა
ჩ მისა მაცთურის გაზაფხულისასა!..
რავდენცა არღარა ჩანს აწ შორის ცოც-

ხალთა
მაშინდელთაგან კისკასთა, ნორჩთა ყრმა-
თა!..
რეკა მწუხრისა არღა ესმისთ ყურთა მათთა,
და მტკიც არს დაძინებად მათი საფლავთა;

*) გიორგი მთაწმინდელის დროს
ზარი ჯერ არ იყო მოგონილი, მაშინ
ძელს ჰრეკავდნენ, და ამ ძელს-კი
ჩვენში იმ ხისაგან აკეთებდნენ, რო-
ძელსაც ჰქვია „ძელქვა“.

– 86 –

მხვდება მეცა წოლად მიწას ნესტიანსა
ჩემზედა ხმასა მწუხარეს, ნაღვლიანსა
ქარი მიმოჰფენს მიდამოს ველიანსა;
სხვა მომღერალი გავლის ამას ადგილსა
და, ეჰა! არა თუ მე, არამედ ისა
დაჰმღერის ხმასა მწუხრისას, მყოფისაგონსა.

ეს ლექსი თარგმნილია ევრო-
პიულს ენებზე და აკადემიკოსის
კალინოვსკის სიტუვით კაზლოვის
„Вечерний звонъ, вечерний звонъ,
какъ много думъ наводитъ онъ“...
სიტყვა-სიტყვით თარგმნილია გი-
ორგი მთაწმინდელის ლექსიდან,
რომლის შინაარსი ზემო აღვბეჭ-
დეთ.

გარდაიცვალა წმ. გიორგი ათონს
29 ივნისს და დასაფლავებულ იქმნა

– 87 –

იქვე, მიძინების ღვთისმშობლის
ტაძარში, წმ. ეფთვიმეს გვერდით.
მის ხსენებას ქართველთა ეკლესია
დღესასწაულობს 30 ივნისს.

აღსრულება მისი ასრე იყო:

28 ივნისს 1066 წელს იგი
აღჯდა ჯორზედ და წავიდა ფილო-
პატს იმპერატორის კოსტანტინე
დუკიწის*) დასახვედრად. ნახა მეფე

*) ამ იმპერატორის შვილს მიქელს
ცოლად ჰყვანდა ბაგრატ IV-ის ასული
მართა (იგივე მარიამ), რომელს კო-
სტანტინეპოლს გაჰყვა მამინ საქარ-
თველოში მყოფი გიორგი მთაწმინდე-
ლი, მართასაგან დაიბადა იმპერატო-
რი კოსტანტინე მოწითმოსილი.

და თვისსავე მეტოქს დაბრუნდა. მწუხრი მოისმინა მავე საღამოს და მშვიდობით გაათენა ღამე. მეორე დღეს პეტრეპავლობა იყო. დილას ცისკრის ლოცვის წესს თვითვე განაგებდა. შემდეგ მან უთხრა იქ მყოფ ქართველებს: დღეს არის ჩემი აღსასრულის დღეო“. და იმ დღის განკარგულება მისცა ყველას. ზოგნი წავიდნენ პეტრეპავლეს ტაძარში წირვის შესასრულებლად და ზოგნი-კი მასთანვე დაშთნენ. ამათ შორის იყო თვით მის ცხოვრების აღმწერელი გიორგი მწერალი და აგრეთვე „კაცნი მოხუცებულნი და

აზნაურნი პატიოსანნი, სტეფანე და სვიმეონ, და 40 ყრმა, რომელნიც კოსტანტინეპოლს წაყვანა აღსაზრდელად.

მას განწესებული ჰქონდა: დღის სამი ჟამი რომ შესრულდებოდა, სახარებას მოისმენდა ხოლმე. ოთხს მორჩილს აკითხებდა სახარებას – თითო თავს ოთხთავისას, და ისე რომ ოთხსავე ერთს დროს უნდა დაესრულებინათ კითხვა. 29 ივნის-საც ასრე მოიქცა, ზეჯდომით მოისმინა მათი კითხვა. რომ დავასრულეთ კითხვაო, სწერს გიორგი მწერალი, ჯვარი დაგვწერა და თქვა:

„დიდება შენდა, უფალო!“ და იქვე მიწვა. წმიდანი ფერკნი წესიერად განირთხნა, კელნი სანატრელნი, მწერალნი საღმრთო მოძღვრებათა, უმანკოსა და უბიწოსა გულსაზედა თვისსა დაიჯვარედნა, მცირედ ოფლნი გარდაეცნეს, ჯვარი პირსა დაიბეჭდა და წმიდა მარჯვენე ისევ თვისსავე ადგილსა დადვა და სთქვა: „ველთა შენთა შევვედრებ, უფალო,

სულსა ჩემსა“, და ესრეთ დიდად
რაიმე აღმოიფშვინნა ერთ-გზის
ხოლო და მისცა წმიდაჲ სული
თვისი წმიდათა ანგელოზთა“.
მასთან მდგომარე ქართველებმა

– 91 –

მოთქმით ტირილი იწყეს. ხოლო
ობოლნი და ჩჩვილნი, რომელნი მას
წაეუვანა საქართველოდგან, „ვითა
წვლილითა და ენითა ბრგვინვალი-
თა იტუოდეს: „ვამ ჩვენდა, ვამ
ჩვენდა! შენ მიერ, # მამაო, რად
ესე შემამთხვიე ჩვენ! ვითარმედ
სადა შემკრიბენ და აღმზარდენ, ანუ
აწ სადა დაგვიტევენ და დაგვფან-
ჩენ?! “

თვით გიორგი მწერალი-კი ასე
ტიროდა და ამას ამბობდა:

„ვამდე, ვამდე, ძმანო ჩემნო,
პატიოსანნო!

„აწ დაგუჭვშა პირი იგი, რო-

– 92 –

მელი გვწურთიდა დღე და ღამე
სჯულსა უფლისასა;

„წარვიდა გონებისა განზრახვა
ჭეშმარიტად ღვთის მიერ აღმ-
რული;

„დაწუხნა თვალნი იგი მართ-
ლინდა მხედველი და გამრჩეველი
კეთილისა ბოროტისაგან და უმჯო-
ბესსა უდარესთაგან

„დადუმნეს ბაგენი იგი მცველნი
სჯულისა უფლისასა.

შეიკრა ენა იგი ოქრო-სიტუვად
და საღმრთოთა ბრძანებათა ჳმად-
მაღლად მღალადებელი, და ბრწყინ-

– 93 –

ვალედ მთარგმნელი ღუთივ სული
ერთა წიგნთა.

„დაყუდნა კელი იგი შვენიერად
მწერალი, რომლითა განანათლნა
ეკლესიანნი.

„დადგეს ფერკნიცა იგი შვენი-

ერნი, კანკაფულნი ღამის თევათა
შინა ზედგომითა

„დაყუდნა გონება იგი მხილვე-
ლი და სიღრმეთა სულისათა გა-
მომძიებელი

„დაიფარა მიწასა შინა გვამი
წმიდად მოღვაწეებისა, შრომითა გან-
ლეული.

– 94 –

„შეისვენა ზოგადმან მოძღვარმან ჩვენმან,
ქვეყნის ანგელოზმან და ზეცისა კაცმან,
ქალწულებისა ტაძარმან უბიწომან,
მრავალფერ-სახე სიბრძნემან სულისამან,
კელოვანმან მან გულის კმის მყოფელმან
და ერთგულმან ქრისტეს ღუთისა მსახურ-
მან,
ბრწყინვალემან თვალმან ქრისტეს გვამი-
ს მან,
მოთმენის მოღვაწემან, წყალობის წყარო-
მან,
განკრძალულმან უფლისა სჯულის მმარ-
ხველმან
და ფასის საცავმან სათნოებისამან,
სიტყვითა ტკბილმან და ზრახვით საწა-
დელმან
და მამამან, ზიარმან ანგელოზთამან“.

– 95 –

კე. გალობა წმ. მეფის დავით
აღმაშენებელისა.

ღმერთო, მაცხოვარო ჩვენო, ყოვ-
ლისა დამზადებელო, რომელმან სიტ-
ყვით დაამყარენ ცანი მაღალნი ყოვ-
ლით ძალით მათით და სულითა მით
საღმრთ უითა დამამტკიცენ ჩვენ ერთო-
ბით კლდესა ზედა სარწმუნოებისასა.

მიწყალე მე, ღმერთო, მიწყალე მე.
ჟამი რა წვლილთა და ხმელთა წარ-
მოდგეს, ზარი მეფობისა წარხდეს და
დიდება დაშრტეს, შვებანი უქმ იქმნენ,
ყვავილოვნება დაჰნეს, სხვამან მიიღოს
სკიპტრა, სხვასა შეუდგენ სპანი, მაშინ
შემიწყალე მე, მსაჯულო ჩემო, იესო
ღმერთო.

მიწყალე მე, ღმერთო, მიწყალე მე.

დასაბამი სიბრძნისა შიში უფლისა,

ვითარ გვასწავებს დავით მეფე და
წინასწარმეტყველი და ილოცავს ამას
ისაია წინასწარმეტყველი: „უფალო,
ღმერთო ჩემო, ვისირცხვი და მეკდი-
მების აღებად პირისა ჩემისა შენდამი,
რამეთუ უსჯულოებანი ჩემნი გან-
მრავლდენ თავთა ზედა ჩემთა და ცოდ-
ვანი ჩემნი აღორძნდა ვიდრე ცადმდე.
მიწყალე მე, ღმერთო, მიწყალე მე.

წმ. დავით აღმაშენებელი ერთი
უდიდესთაგანი მეფეა საქართველო-
სი. იგი იუო ფრიად განათლებუ-
ლი, ახოვანი, ძლიერი და ქვეყნის
შემშენებელი. მტერთაგან აოხრებული

– 97 –

საქართველო მან აღადგინა მკვდრე-
თით და აღაშენა, გააძლიერა და
გაამშვენა ეკლესიებითა, ციხე-კოშ-
კებითა და სკოლებით. მის შესა-
ნიშნავ გალობებიდამ ამოვიღეთ მხო-
ლოდ ეს მცირე ნაწყვეტები...

კვ. იამბიკო ნეტარის თამარ მეფისა.

ცასა ცათასა დამწყები, ღმერთ-მთავრობა
მე საუკუნოვს, პირველი და კვალადი.
სულ-მან ღმერთ-მან სრულ ჰყო არ მო-
ქმედებადი.
სამებით სრულ-მან, ერთითა ღვთაებითა,
მიწით პირველსა (ჰყავ) პირ-მშოსა კაც-
თასა.

– 98 –

შენ მიერ მისთვის დრკუისა-მის განმგები
დრკუ მიდრკა უვნები ვნებისადმი.
ივნო და ვნება პირველი უვნებელ ყო:
შენგან შობილმან ჩვენ ღირს გვყვნა აღ-
მოშობად
ბნელით ნათლისად, ნათლითა მხედველო
ბად:
შენგან, ქალწულო, რომელსა შენთვის
დავით
როკვიდა, მისა ღვთისა მედ შენდა ყოფად.
მე თამარ, მიწა შენი და მიერივე
ცხებულობასა ღირს მყავ და თვისობასა.
ედემს ღადირად, სამხრით და ჩრდილო-

შუა მფლობელი, იავარს შენდა ვმრთმე-
ლობ
ხალიფას დროშას, თანავე მანიაკსა
შევრთე ცრუ-სჯულთა მოძღვრისა, ღა-
ზოდ მძღვანი;
ვინ დავით, ძეებრ ეფრემის მოისარმან,
მოირთხნა, მოსრნა სულტნითა ათაბაგი

– 99 –

ირანს ებრძოდეს ჩემ მიერ მისთა სპათა
ჩვენნი მკედარნი, მოსავნი შენნი, სძალო,
მოსწყლნეს, მოსწყვიდნეს, აგარის ნათე-
სავნი;
მუნით მოხმულთა ნიჭთაგან ერთსა ამას
შენდა შევწირავ. მიოხე ძეებრ, ღმერთო.

1195 წელს თამარ მეფეს შე-
მოება თითქმის მთელი თათრობა,
აუარებელი რიცხვი მტრისა ხალიფას
დროშის წინძლოლით მოვიდა გან-
ჯას და შანქორის არემარე მოიცვა.
თამარ ნეტარმა შეჰუარა თავისი
ლაშქარი და საბრძოლად წარგზავ-
ნა. ლაშქარს უფროსობდა თამარის
ქმარი დავით სოსლანი, ქართვე-
ლები განჯას რომ მიუახლოვდუნ,

– 100 –

ორ წულობად გაიუვნენ და მტერს
მიესივნენ დიდის სიფიცხით. იბრ-
ძოლეს დიდხანს და თათრობა შე-
მუსრეს და მისი ავლა-დიდება ხელთ
იგდეს. მრავალი თათარი მოკლულ
იქმნა, მცირეოდენი გარდაიხვეწა და
დანაშთენი ტუვედ წამოუვანილ იქმ-
ნენ. თამარს გამოუგზავნეს მანდა-
ტურთუხუცესი ჭიაბერი და ახარეს
გამარჯვება. მალე დანაშთენი ჯარიც
მოვიდა და დედოფალს მოართვა
ხალიფას დროშა და მრავალი და
აურაცხელი ძვირფასეულობა, ნეტარ-
მა დალოცა თავისი საუვარელი მე-
ომრები და შემდეგ ხახულის ღვთის-

– 101 –

მშობლის ხატის შესამკობად წარ-
გზავნა გელათს *) ხალიფას ძვირ-

ფასი დროშა და მრავალი პატიო-
სანი თვალ-მარგალიტი, და თან
აღწერა ზემორე დაბეჭდილი იამ-
ბიკოც.

ნეტარი თამარ ქართველთა სხვა
წმიდანებთან ერთად გამოსახულია

*) ხახულის მონასტერი იყო უდი-
დებულის კერა განათლებისა, არაბე-
ბის და თურქების შიშის გამო მისი
ღვთისმშობლის ხატი, საკვირველად
და ძვირფასად შემკული, გადმოსვენეს
ჭოროხის ხეობიდან იმერეთს და და-
სვენეს გელათის ტაძარში.

– 102 –

სიონის ძეკლ ხატზედ, რომელსაც
ქვიან „საქართველოს სამოთხე“.
თამარის ხსენება მოდის მენელსა
ცხებულთა კვირიაკეს.

კზ. ლოცვა რუსთაველისა.

მაღალო ღმერთო, ხმელთა და ცათაო,
ზოგჯერ მომცემო პატიჟთა, ზოგჯერ კე-
თილთა მზათაო,
უცნაურო და უთქმელო, უფალო უფ-
ლებათაო,
მომეც დათმოზა სურვილთა, მფლობელო
გულისთქმათაო!
ღმერთო, ღმერთო, მოწყალო, არვინ
მივის *) შენგან კიდე,
შენგან ვითხოვ შეწევნისა, რაზომსაცა
გზასა ვვლიდე:

*) მყავს.

– 103 –

ტერთა ძლევა, ზღვათა ღელვა. ღამით
მავნე განმარიდე.
თულა დავრჩე, გმსახურებდე, შენ ა მსხვე-
რპლსა შევსწირვიდე.

შოთა რუსთაველი გვირგვინია
და თავადი ქართულ მგოსნობისა და
მწერლობისა საზოგადოდ. იგი დაი-
ბადა თამარ ნეტარისა და თამარ
ბრწყინვალის ჟამს. დიდებას თამარ
მეფისას მან დაადგა გვირგვინი

ბრწყინვალეებისა და უხრწნელებისა.
შოთას „ვეფხისტყაოსანი“ თამარ
მეფის შარავანდედთან ერთად უკვ-
დავ და უხრწნელ არს. შოთას შე-
სახებ უფრო ვრცელი ცნობები იხ.
ჩვენს წიგნში „შოთა რუსთაველი“

– 104 –

კჳ. ვედრება ქრისტე მაცხოვ- რისადმი საბა კარელისა.

ქრისტე, მიწყალენ და მაკურთხენ
ჩუენ და გამოაჩინე პირი შენი ჩუენ
ზედა და შემიწყალენ ჩუენ, აღდეგ და
განაბნიენ ყოველნი მტერნი, ურწმუ-
ნონი, მედგარნი; ეგრეთ წარწყმდენ
ცოდვილნი პირისაგან მისისა და მარ-
თალნი იხარებდენ.

საბა კარელი, ე. ი. კარის (ყარ-
სის) ეპისკოპოსი ეკუთვნოდა იმ
მოღვაწეთა გუნდს, რომელთა მეო-
ხებით დროშა ქართველთა ძლიე-
რებისა, მართლიერებისა, და მეც-
ნიერებისა ბრწყინავდა ანს, კარს,
არსენს (არზრუმს), ვალაშკერტს,

– 105 –

ბასიანს, ოლთისს, ტაოს, ფანას-
კერტს, შატბერდს (შემდეგ ბაბერ-
დი, აწ ბაღბურთი ჭოროხის სა-
თავეზე(?)), ხანძთას, ანჩას, ტბეთს,
სხალტბას, არტანუჯს, ართვინს,
ოპიზას და სხ. ეს საბა კარელი
თავის 32 ტაეპოვანს იამბიკოში
ადიდებს ქრისტესა და მის ხელთ-
უქმნელ ხატს და თანაც ამ ხატს
ვედრება მეოხ ექმნეს ერისთავთ-
ერისთავს ვარდანს, აი თვით ტაე-
პების დასაწყისი სიტყვები, რომ-
ლის კიდურ ასოებში ამოიკითხავთ
ლოცვას: „ქრისტეს ღმრთის ხატო,
მეოხ ექმენ ვარდანს“:

ქადაგებულსა... რომლისაგან...
იხილნეს... სახე იყო... ტომისა.
გან... ესრეთ... ღმერთო.. მაუ-
წყუნ.. რაჟამს თანა... ისმინეთ...
სიტუჯთა, ხატსა.. ამიერ. ტა-
ძარა ოდეს.. მეგობარ... ესე..

ორი.. ხატი... ერო.. ქრისტე..
მრავლით. ეტყოდა.. ნეფსით..
ვითარცა.. ანუ.. რამეთუ დას-
ჯისა.. აქუნდა. . ნეტარებისა..
სამყროლად.

თვით საბა ამ ვარდანის ძმა იყო
და ორთავე-კი მე-XIII საუკუნის
მოღვაწენი იყვნენ. ანტონ მისს
შესახებ ამბობს: „საბასგან ქმნილი

– 107 –

ვნახე კანონი რამე, ჯელთუქმნელის
ხატისთვის ძნობილი. მისი მეკეთა
ფრასი, გამიკვირდა შენაქსვი ფი-
ლოსოფოსებრ, გარნა მარტივ, არა
ძნელ პიიტიკებრი, საქები უცხო
გვარი. საღმრთო სინგელი საბა იყო
ფრას მეთქვი საკვირველი, შვენიერ
მჭევრი, ქართველთ დიდება, იმერ-
თა გვირგვინი, ოდიშართ (მეგ-
რელთ) მნათი, მესხ გურულთ სი-
კეთე, კახთა, აფხაზთა შვენიერება
დიდი. მან ვედრება უძღვნა ანტონი
მარტყოფელის მიერ მოსვენებულს
მარტყოფის ხელთუქმნელ ხატს მა-
ცხოვრისას.

– 108 –

ვთ. თაყვანისცემა ხელითუქმ-
დანელის ხატისა

თქმული არსენი ბულმაისიმიძისაგან

ერნო ქართლისანო, გიხაროდენ და
ალიპყრენით ყოველნი და მადლობად
შეწირეთ ხატსა ამას ყოვლად უზრ-
წნელსა, ჯელით უქმნელსა, რამეთუ
ესე არს სამეუფოძსა ამის სიმტკიცე,
ძალი და დიდებად, და ჯმობდით:
მოანიჭე მეფესა ჩუენსა ძლევად.

ვედრება იმავე ხატის წინაშე
მისივე.

ჟ ხატო ქრისტეს ღუთისაო, მეფე
მორწმუნე შენი შენ მიერ გვირგვინო-
სანი განამკნევე ძლევად მტერთა, ეკ-

ლესიათა და მღდელთა ერთობად ყავ,
და ყოველი ჰასაკი, შენი მადიდებელი,
შეიწყალე და მეცა მგალობელსა ნუ
დამსჯი. დიდებად.

ჟ მეფეთა მეუფეო და უფალთა
მფლობელო, ღმერთო ღმერთ-მთავრო-
ბაო, სამებაო წმიდაო, ქრისტეს მოსა-
ხელე მეფე ბარბაროზთა მძლედ გამოა-
ჩინე და ერი შენი დაიცევ საფარველსა
ჯურისა წმიდისასა ქუჭშე. აწ და..

ჟ მუხრწნელო ღუთის-მშობელო,
რომელმან ქრისტე ღმერთი უშევ მა-
ცხოვრად კაცთა, ევედრე ძესა შენსა
ქრისტეანეთათჳს, რამეთუ შენდამი
მხოლოისა სასოებაი დაუც, ყოვლად
წმიდაო, და რისხვითა შენითა წარა-
ქციენ მტერნი ჩუენნი. ამინ.

არსენი ბულმაისიმისძე საქარ-
თველოს კათალიკოზი იუო მე-XIII
საუკუნეში. იგი დიდი მამადმთავა-
რია, ბრძენი, ფილოსოფოსი, რი-
ტორი, მგალობელი, ღვთისმეტ-
ყველი. მან შეკრიბა ქართველ წმი-
დანთა ცხოვრებანი და შესხმა უძღვნა
უველა წმიდანს. მისნი საგალობელ-
ნი ქართულის ღვთისმეტყველების
მარგალიტად ჩაითვლება. (იხ, მის
შესახებ ჩვენი წერილები „ივერია-
ში, 1899 წ. №№-ები 56, 58,
59 და 60.

ლ. ვედრება სამებისადმი
იშხნელ ეპისკოპოზის აბერკისა.

დაუსაბამოო და დაუსრულებელო,
განუყოფელო და შეურევნელო, მიუ-
წდომელო სამებაო, სრულო და სრუ-
ლებაო ყოველთა არსთა არსებისაო,
რომლისაგან ეგე ძრწიან ყოველნი და-
ბადებულნი, ხილულნი და უხილავნი,
რომელსა გმსახურებენ ყოველნი მჯე-

დრობანი ცათანი, რომლისა მიმართ
მოდრკების ყოველი მუცლი, ზეცისა-
თანი და ქუეყანისათანი და ქუჭსკნელ-
თანი, და ყოველი ენაჲ დიდებაის
გმეტყუელობს შენ; შენითა მაგით
უსაზღვროდთა და გამოუთქმელთა დი-
დებითა ადიდე ორთავე შინა სუფე-

– 112 –

ვათა, აჟა და უმეტეს წინაშე შენსა
შენ მიერ დიდ ქმნილი წმიდაჲ მეუფე
ჩუენი ამბა იშხნელი აბერკი, რომელ-
მან დიდად იღვაწა მოგებად და ხარ-
კებად წმიდისა ამის და სულთა გან-
მანათლებელისაჲ და ეკლესიათა გან-
მშუპნებელისაჲ წიგნისაჲ, და დაუსა-
ყდრე ყოველთა ნებისყოფელთა შენთა
თანა სულსა დედაჲ მამადთა და ძმათა
მათთასა, და ყოველთა გარდაცვალე-
ბულთა მათთასა, და მიანიჭე შენი
სასუფეველი წმიდათა და რჩეულთა
შენთა თანა. ამინ,

აბერკის იამბიკოები შეტანილია
კათალიკოსის არსენი ბულმაისიმის
მის დიდს საგალობელში (იხ. ზე-

– 113 –

მო არსენის ვედრება). მისს შესახებ
ცნობები არ შენახულა. თვით იშხ-
ნის ტაძარი მდებარეობს ოლთისის
წყალსა და ტაოსკარს შორის. ტა-
ოსკარი მე-VIII საუკუნიდგან ითვ-
ლებოდა ბაგრატიონების სავანედ
და, ალბად, ამავე ხანებში აშენე-
ბულ იქმნა თვით ტაძარიც. იშხნის
ეპისკოპოსს ექვემდებარებოდა ის-
პირი, თორთომი და ბაღბურთი
ტრაპიზუნტამდის. მეფის კურთ-
ხევისა და სადარბაზო ყრილობის
დროს იშხნელს ეჭირა მეშვიდე
ადგილი საქართველოს 40 ეპისკო-
პოსთა შორის.

– 114 –

იშხნის ტაძარი პორტაიტის

(ათონის) ღვთისმშობელის საოხად იყო აგებული და მას ეკვედარი მიუდგა (1006 წ.) გურგენმა განაახლა ტაძარი (1032 წ.) მამათ-მთავარმა მათემ. იშხანს შესწირეს მამულები მეფე დავით აღმაშენებელმა და მისმა შვილმა დიმიტრიმ. ამ მეფის დროს მთავარეპისკოპოსი ანტონიმ იშხანს დააწესა ალაპი მეფე დიმიტრისთვის, მის დის თამარისთვის და შვილების გიორგისა და დავითისთვის.

– 115 –

ლა. ვედრება გრიგოლ სურამელისა და მისთა მხედართა.

მოწყალებისა კარი განგვიღე, კურთხეულო ღვთისმშობელო, რათა, რომელნი ესე შენ გესავთ, არა დავეცნეთ, არამედ განვერნეთ წინააღმდგომთა მტერთაგან, რამეთუ შენ ხარ ცხორება ნათესავისა ქრისტიანეთასა, უფალო შეგვიწყალებს (იგ ჯერ).

ესრე ლოცულობდნენ გრიგოლ სურამელი და მისი მხედრობა შორს საქართველოდგან, აღმუთის სამხედრო ველზე. 1231 გარდაიცვალა რუსუდან დედოფალი, ასული თამარ ნეტარისა. ამ დროს საქარ-

– 116 –

თველო დაპურობილი ჰქონდათ თათარ-მონგოლებს. რუსუდანის სიკვდილის შემდეგ საქართველო უმეფოდ დარჩა: დავით ლაშას ძე და დავით ნარინი რუსუდანის ძე ტყვეობაში იყვნენ. თათართა ნოინებმა (მმართველებმა) ქართლი ჩააბარეს გრიგოლ სურამელს, კახეთ-ქიზიყი ეგარსლან ბაკურციხელს, სომხითი – ვარამ გაგელს, თორელს გამრეკელს ჯავახეთი და სამცხე კარნუქალაქამდე (არზრუმამდე), ცოტნე დადიანსა და რაჭის ერისთავს მთელი იმერეთი, მანდატურთ-უხუცესს

აქაურ ნოინებად იყვნენ ქარმა-
დან, ჩაღათარ, იოსურ და ბიჩვის.
ამათ შეუარეს დიდი ლაშქარი,
ქართველთა მხედრობა ოთხად გაი-
უვეს და წავიდნენ დასაპყრობად
ალმუთისა. ომმა შვიდს წელიწადს
გასტანა, მოწინავედ ყოველთვის
ქართველებს აბრძოლებდნენ მათის
სიკაიკაცისა და გულადობის გამო.
შეწუხდნენ ფრიად ალმუთელნი,
შეაგულიანეს ერთი მულიდი და
დაავალეს რაიმე ღონისძიებით მოე-
კლა ერთი ნოინთაგანი მაინც. მუ-
ლიდი ღამის სიბნელეში შეიპარა
ჩაღატარ ნოინის კარავში, მოჰკლა

იგი, მერე უჩინრად გამოვიდა და
ბანაკის ახლო მყოფ შამზნარში შე-
ვიდა. ჩაღატარის კარავის შორი-
ახლო ებანაკა გრიგოლ სურამელი
თავის მხედრობით გათენებისას
თათრებმა, ნახეს რა მოკლული ჩა-
ღატარ, სთქვეს: „ქართველები მო-
ჰკლავდნენო“. ფიცხლავ შეისხეს
იარაღი და გასწიეს ქართველთა
ამოსახოცად. გრიგოლ სურამელის
დასი ფრიად შუშინდა და არ იცო-
და, რა ექმნა: ეომნა თუ უომრად
მტერს ხელში მისცემოდა. გრიგოლ
სურამელმა თავისებს უთხრა: „არა
არს, ძმანო, ჟამი ბრძოლისა, რა-

მეთუ ჩვენ მცირენი ვართ და ესენი
უმრავლესნი არიან. უკეთუ ბრძო-
ლა ვყოთ, ყოველთა მოგვწყვედენ
დიდით მცირემდის, და უკეთუ არა
ვებრძვით, მე ვგონებ, ჩვენ უთა-
ვადესთა მოგვწყუვედენ და ამა ლა-
შქართა არღარა, და უმჯობესცა არს,
რათა ჩვენ-ოდენ მთავარნი მოგვ-
წყვიდნენ და არა ყოველი სიმრავლე

მოისრნენ. გარნა შევრდომა ღვთი-
სა ჯერ არს, რამეთუ არავინ არს
მხსნელი ჩვენი, თვინიერ იესო
ქრისტე, ძე ღვთისა, და ყოვლად
წმიდა მშობელი მისი, მარადის
ქალწული მარიამ, რომელი იგი მა-

– 120 –

რადის მცველი არს მოსავთა მისა
მისისათა და უმეტეს ჩვენ ქართ-
ველთა ნათესავისა. აწ ყოველთა სამ-
სამი მუხლი მოვიდრიკოთ შევრ-
დომითა ყოვლად წმიდისა ღვთის-
მშობლისა მიმართ და, რომელთა
ვუწყით, ვთქვათ შესხმა ესე მისი:
მოწუალებისა კარი განგვიღე, კურ-
თხეულო ღვთის მშობელო“ (და
შემდგომი).

მატიანე განაგრძობს: დაასრუ-
ლეს-რა ქართველებმა ეს ლოცვა
მუხლმოერით სამგზის, შამბნარი-
დამ სიჩქარით გამოვიდა ჩაღატარის
მკვლელი მულიდი და გრიგოლი

– 121 –

სურამელის დასის გარეშემო მო-
სეულ თათრებს უთხრა: „მან ქუშ-
ტემ ჩაღატარ“ (მე მოვკალი ჩა-
ღატარიო). მულიდთა შორის სა-
ჩინო მკვლელი ვარო, ოქრო მომ-
ცეს და ჩაღატარი მომაკვლევინესო.
შამბში დამალული ვიყავ, გარნა
გამომეცხადა ვიღაც ბრწუნივალე
დედაკაცი და მითხრა: „შენ მოჰ-
კალ და უცოდველ ქართველებს კი
ბრალს სდებენო და ჰხოცენო, ადექ
და გამომუეო“. გამოვეევ და ახლა
გიცხადებთ: ჩაღატარ მე მოვკალ
და არა ქართველებმაო“. თათრებმა
ირწმუნეს მისი სიტყვა. ქართვე-

– 122 –

ლები გადარჩნენ იმის მეოხებით,
რომელსაც გულმხურვალედ შესთ-
ხოვეს: „მოწუალებისა კარი გან-
გვიღეო..“, და რომელიც დაუყო-

ნებლივ გამოეცხადა შამხნარში და-
მალულს მკვლელს..

ლბ. ვედრება წმ. ლუარსაბ მეფისა მოწამისა.

ჟ, დედოფალო ღვთისმშობელო,
შენდამი დამიც სასოებაჲ ჩემი, შენ
ხარ ნუგეშინის მცემელი ჩემი, შენ
მომეც შეწევნა წამებისა ამის ჩემისა
და შემთე წმიდათა მოწამეთა შენთა
თანა, რათა მეცა ვადიდებდე მამასა
და ძესა და წმიდასა სულსა.

– 123 –

ლუარსაბი ქართლის მეფე იყო.
სპარსთა ულთო ყაენი შაჰაბაზ შე-
მოესია საქართველოს, ცბიერებითა
და მოტუუებით შეიპურო ჯერ ისევ
ჭაბუკი მეფე, წაიყვანა სპარსეთს
და იქ მოაშთობინა 1622 წ. 20
მარტს, ეს ლოცვა წამების წინად
გამოთქვა მან წინაშე თვისის ღვთის-
მშობლის ხატისა, დაშთენილა მამა-
პაპათა ანდერძი, რომლის ძალით
ლუარსაბის წმიდა ნაშთნი უნდა გად-
მოსვენებულ იქმნენ საქართველოს
მცხეთის სვეტიცხოველში დასაკრ-
ძალავად.

– 124 –

ლგ. ვედრება წმ. ქეთევან დე- დოფლისა მოწამისა.

შენ ღმერთსა სამებასა ერთარსსა
და თანაარსსა გიგნობ, უცნაურსა და
უხილავსა, ვერ შემძლებელი თქმად
საკვირველებათა შენთა; შენ ბრძანე-
ბითა შენითა შესძრავ მათათა და შე-
არყევ საფუძველთა ქვეყანისათა, შენდა-
მი ჰგალობენ მღალადებელნი ინდნი,
ელინნი, ებრაელნი, ჰრომნი და სხვა-
ნი, ენისაებრ მათისა სიტყვითითა ორ-
ღანითა და სამუსიკითა ძალებითა,
გევედრები, ჟ, მეუფეო უფალო, ში-
შნეული მძლავრთაგან, მცველთა ჰაე-

რისათა, მომივლინე მე ანგელოსი
მცველი სულისა ჩემისა და მიითვალე
სული ჩემი და განმიღე კარი სასძლოდ-

– 125 –

სა შენისა, და აღმრაცხე მე გუნდსა
თანა მოწამეთა შენთასა არა არს
რიცხვი ცოდვათა ჩემთა და არცა ვი-
სამე შენდამი მორწმუნეთაგანსა უცო-
დავს ჩემებრ, და ვინაითგან ღირს
შენდა აღსარებაი მონანულთა, აღვია-
რებ ცოდვათა ჩემთა, ვითარმედ არა
რამე არს დაფარული თვალთაგან
შენთა. გადიდებ აღსარებისამებრ შე-
ნისა, შენ განჰკურნენ წყლულებანი
ჩემნი, მოიხილე, უფალო, მიხსენ და
მილხინე დროსა მას განხმის წერი-
ლისა გულთასა, მიეც ძესა ჩემსა მე-
ფეს თეიმურაზს ძლევაი და რომელნი
ჰყოფდენ ხსენებასა ჩემსა, მიაწიჰე სა-
უკუნო სუფევაი, მრწამს ჭეშმარიტად,
ყოვლად წმიდაო ქალწულო უბიწოო.

– 126 –

შობად შენი და შენ, ქალწული პირ-
ველ და შემდეგ შობისა, შემიწყალე,
მორწმუნე განგებულებითა ძისა შე-
ნისათა.

წმ. ქეთევან, ასული აშოთან
მუხრანბატონისა, იყო დედა მეფე
თეიმურაზ I-ისა. შაჰაბაზ ყაენი
რომ ემუქრებოდა თეიმურაზს, მის
დასალმობიერებლად და დასამშვი-
დებლად უაენის წინაშე წარსდგა
ქეთევანი თავის ორის ძისწულით.
ყაენმა სამივე დაატუვევა (1616 წ.)
და სპარსეთს წარგზავნა, ხოლო
თითონ კი კახეთს შეესია, დაან-

– 127 –

გრია, დალეწა, მოიალაფა და სპარ-
სეთს დაბრუნდა. ამ ომში კახეთმა
დაჰკარგა 230,000 სული: ამათგან
ზოგი გაჟლიტა უდიერმა ყაენმა
და ზოგი გადაასახლა სპარსეთს,

საცა ახლაც ელაპარაკობენ ქართულად. ქეთევან წამებით მოჰკლა ყენმა 1624 წ., ხოლო ამას წინად (1620 წ.) მისივე მსხვერპლად შეიქმნენ წმ. ქეთევანის ძისწულნიც, ალექსანდრე და ლევანი წმ. ქეთევანის ხსენებას დღესასწაულობს ჩვენი ეკლესია 13 ენკენისთვის.

– 128 –

ლდ. შესხმა ყ' დ წმ. ღვთის-
მშობლისა,
პატრონის ქაიხოსროსი*).

ორნატო აღმომცენებელი. იფქლისა მის განმამტკიცებელისა გულთაო ტა-
ბლაო მტვირთველო საშუებითისა მის საუკუნესაო, საკუმეველო შეწირულო ღუთისაი ჩვენისათჳს მეოხებითა მო-
კუდავთა ამათ კაცთა ღუთისაჲ მი-
მართ კადნიერებისა მიზეზო, საცსარო სოფლისაო, დედაო მწყემსისა მის კე-
თილისაო, მათებელიო მტერთა მათ უხილავთაო, განმხმელიო კართა მათ სამოთხისათა, ძალო და სიმტკიცეო ქრისტეანეთაო, ცისკარო ღარიბულისა

*) № 186.

– 129 –

მის სულ მცირისა დაუღამებელისა მის დილისაო, მშობელიო მზისა მის სი-
მართლისაო, შენ მიერ უფალი იგი კაცთმოყვარე ქრისტე გამოგვიჩნდა მაცხოვრად, შენ ხარ აღდგომაჲ კაცთა და და ემაჲ ეშმაკთა, შენ ხარ სუეტი ნათლისა განმანათლებელი დაბნელე-
ბულთა, შენ ხარ გვრგანი სათნოება-
თა, სახე ანგელოზთა ცხორებისა, შენ ხარ ხე. შრომანი, რომლისა ჩრდილისა განისუენებენ მამურალნი, მშობელიო გამომკსნელისა მის ტყუეთასა, წინა-
მძღვარი შეცთომილთა, შენ ხარ დამ-
ტევნელი ღუთისაჲ დაუტევნელისა, შენ ქალწულებაჲ და შობაჲ შეაერთე, შენ მიერ სამოთხე განგველო, შენდა მოვივლტი კარო, წმიდაო, საწყალო-

– 130 –

ლის ზრახვანი გულისაგან ჩემისა ნივ-
თითა მაგით მადლისა შენისათა, გა-
ნაგრილე გონებაჲ ჩემი, რომელი გან-
კურვებულ არს ეშმაკისაგან ტრფიალ-
თა მათ, გამომიკსენ მე კორკისა მისგან
ვეშაპისა, რომელსა აღუდიეს პირი
მისი შთანთქმად ჩემდა, მრცხვენის მე,
დედოფალო, სახელის დებად შენდა
უღირსითა ბაგითა, მეშინის მე პატიჟ-
თაგან კადნიერებისათა, რამეთუ მე
შეგინებული შეგივრდები, არა წმიდი-
თა ბაგითა შენ წმიდათა უწმიდესი-
საგან ვითხოვ მე წყალობასა, სადგური
ყოველთა ვნებათა შენ სამკვიდრებელ-
სა სულისა წმიდისა შეგივრდები,
უზეშთაეს ხარ ყოველთა დაბადებულ-
თა ზეცისთა და ქვეყანისთა დიდებითა
და პატივითა და მე ცოდვათა ჩემთა

– 131 –

სიმრავლისაგან უფროის ყოველთა
კაცთა დამდაბლებულ ვარ, ვითარ არა
მეშინოდის მე შენგან ანუ ვითარ ვი-
კადრო სახელის დებად შენდა, რო-
მელი უცხო ვარ ყოველთა სათნოე-
ბათაგან! რამე ვყო ჟამსა ამას საწყა-
ლობელმან ამან, რაჟამს მოვიდეს მე
შენი და დაჯდეს განკითხვად და წარ-
მომიდგინოს მე ყოველთაგან საქმეთა
კეთილთა და სირცხვილელ ვიყო
შენგან დედისა მისისა და ყოველთა
ანგელოზთაგან, და უმეტეს ყოველთა
სა შენგან მეშინის, რამეთუ რომელსა
იგი მუცელი შენი ავასხე შობად, მან
ბუნებაი ჩვენი ღუთეებასა მისსა იზია-
რა და გზანი ინანულისანი გაჩვენნა და
კარნი სამოთხისანი განგვიხვნა და ყო-
ველთავე მიგვიწოდს შესლვად, ხოლო

– 132 –

მე კმისა მისთასა არა ვისმინე, არამედ
ნებასა ჩემსა მივეყვ და გულისთქმა-

მან ჩემმან შემაგინა და აზნაურებად.
 იგი რომელი შენ მიერ მოგვეცა უბა-
 დრუკებითა ჩემითად წარვაგე და გან-
 ზრახვითა ჩემითა მონა ვნებათა ვიქმენ;
 რაჟამს ძემან შენმან მოუწოდოს მრა-
 ვალთა და მიაწიჭოს სასუფეველი, მა-
 შინ რაღა მე ვქმნა საწყალობელმან
 ამან, ოდეს თქუას ნეფსით თვისით
 „დაემონა ეშმაკსა, აწ განკადეო ბნელსა
 მას გარე! კნელსა, სადა არს ტირილი
 და ღრქენა კბილთა“ რაღამე ვთქუა
 ცოდვილმან ამან, დაღაცათუ ცოფნი
 ჩემნი. ფრიად არიან, მოწყალებად შენი
 უსაზღვრო არს. მე ყ დ არა მიქმნიეს
 ნებად შენი, არამედ შენდავე მოვი-
 ვლტი, რამეთუ ეძიებ შეცთომილთა

– 133 –

და არა გნებავს სიკვდილი ცოდვი-
 ლისა, არამედ მოქცევად და სინანუ-
 ლი; ვითხოვ ყოვლად წმიდაო ღვთის
 მშობელო, გული ჩემი ღმობიერ ყავ
 და შიში ღუთისავ გულსა ჩემსა დაჰ-
 ნერგე და ცრემლთა ნაკადული და
 სიყვარული ძისა შენისა ჩემ შორის
 აღაორძინე ნებად შენი და ნებანი ბო-
 როტნი განმაშორენ ჩემგან. ზ, ცათა
 მეუფისა დედაო, რასა მთავრობს ჩემ-
 ზედა მკყრობელი ბნელისა, რომელი
 ესე შვილი ნათლისა ვიწოდე, და რად
 აქუს მთავრობა ჩემზედა, ქმნული
 ვარ ჯელთაგან ძისა შენისაჲთა და ხა-
 ტად მის დაბადებული და მართლ
 აღმსარებელი სამეხისა და აწ სამწ-
 ყსოსა მისისაგან წარუყვანებიე მე მკეც-
 სა მას უწყალოდ განმრყენელსა, არა-

– 134 –

მედ მოიხილე ჩემზედა თვალითა მო-
 წყალებისათა და გამომიკსენ მე შუა-
 თაგან მისთა, მასწავე მე ჯეროვანი
 სინანული ყდა დიდებულო, არამედ
 კაცთმოყვარებით და სიმშვიდით მას-
 წავე მონასა შენსა ნუ ცოდვითა ჩემ-
 თაებრ მომიგებ, არამედ წყალობით
 მასწავე ვედრებითა ძისა შენისაჲთა,
 რათა გადიდებდე ყოველთა დღეთა

ცხოვრებისა ჩემისადთა. ამინ.

ვინ არის ეს პატრონი ქაიხოსრო, არა სჩანს. მის მიერ თქმული შესხმა შეტანილია დიდს გულანში (საეკლ. მუზ. № 186), რომელიც 1705 წელს გადუწერი-ნები გიორგი (მალაქია) აბაშიძეს

– 135 –

და შეუწირავს გარეჯის მონასტრისათვის. გულანში მრავალგან სწერი: „მომიხსენეთ გენათელ მიტროპოლიტი პატრონი ზაქარია ქვარიანი“.

ლე. ვედრება წმ. ნინოს ხატის წინაშე არჩილ მეფისა.

წმიდაო მოციქულო ნინო, მეოხ მეყავ ორსავე შინა ცხოვრებასა მეფესა არჩილს, რომელმან შევამკვე ხატი ესე და შემოგწირე სულისა ჩემისა საოხად და მეფობისა ჩვენისა წარსამართებელად.

– 136 –

ეს არჩილ კახეთის მეფე იყო. იგი ერთხანს იმერეთშიაც მეფობდა დროთა უკუდმართობამ იძულებულ ჰყო რუსეთს გადასახლებულიყო თავის ცოლ-შვილით (ქეთევანი, ალექსანდრე, მამუკა და დარეჯან). რუსეთში მუოფობისას იგი შეუდგა ქართულ დაბადების შემოკრებასა და დაბეჭდვის საქმეს. შეჰკრიბა კიდეც უველა წიგნები, გარნა დაბეჭდვას ვერ ედირსა. იგი კარდაიცვალა 1712 წელს მან და გვიტოვა ღირსსაუურადლებო წიგნი „არჩილიანი“. ხატი, რომლიდგანაც გადმოვიღეთ. აქვე აღბეჭდილი

– 137 –

ლოცვა, ეკუთვნის სიონის საკრებულო ტაძარს (იხ. ჩვენ მიერ შე-

დგენილს სიონის კატალოგში, № 13). ხატის ზემო პირზედ გამო-
სახულია ღვთისმშობელი მარიამ და
ქვემო პირზედ წმ. ნინო, ორივე
მხარე შემკულია ძვირფასის თვლე-
ბითა, გვირგვინებითა და მოჭედილ
ოქროს კვართებით

ლვ. ვედრება მთავარეპისკოპო-
სის ევდემონისა *).

ჰ, ამ დიდებულ ღვთისმშობელო,
ვინ მომცეს მე სიტყვა ღირსად დი-
დებისა შენისა! არამედ შენ, ჰ დედო-

*) საეკლ. მუზ. № 491, 491.

– 138 –

ფალო ყოველთა კაცთაო და საღთოდ-
სა მის სიბრძნისა და სიტყვის დამ-
ტევნელო პირველისა მის ყოველთა
მიზეზისა, ჰ ცხორების მომნიჭებელო
და ცხოველთა ცხორებაო და ცხო-
რებისა მიზეზო, ჰ წმიდაო წმიდათაო
უწმიდესო და ყოვლისა სიწმიდისა
საუნჯეო ნაწილად (?) და უხრწ-
ნელად შემაერთებელო წმიდათაო
(?) ღვთისა თანა, რომელსა ზეცისა
დიდებისა მიერ სიმტკიცე უძლეველი
მოგიღებეს. ჰ ქრისტეანეთა სარწმუ-
ნობისა გოდოლო და შენთა მოსავთა
შემწეო. შეიწირე ჩემ მიერ, რომელსა
ესე ქრისტეანობისა ნათელი შენ მიერ
მომიღებეს, უძლურნი ესე სიტყვანი
და ნაჩხიბნი და ნაოჭნი ჩემნი და
მითხოვე მისა შენისაგან წყალობად

– 139 –

ცოდვილს მთავარეფისკოპოზს ევ-
დემონს, რომელმან აღვწერენ ძლი-
პირნი და ღვთის მშობელნი სიბე-
რისა ჟამსა სანახებსა წმიდისა დავით
გარეჯისაი ქკს. ტპ.(=692 წ).

ლზ. ვედრება ყ დ წმ. ღვთის-
მშობლისადმი ლევან ბატონი-
შვილისა.

ში, ყ'დ უბიწოო და ყ'დ წმიდაო
დედოფალო ჩემო ღვთისმშობელო,
ვითარითა ენითა და სიბრძნით გაქო-
უკეთუ ხმა საფირონისა, ენა ბულბუ-
ლისა, გალობა შროშნისა მექმნეს,
ვერცა მაშინდა ვგონებ ღირსად სიტ-
კბოებისა შენისა თქმად; უკეთუ წი-

– 140 –

ნასწარმეტყველება დავითისა, ეზეკიე-
ლისა და დანიელისა მქონდენ, ვერ-
ცაღა მაშინ ღირსვარა ჯეროვნად ქე-
ბად შენდა; უკეთუ სიბრძნე სოლო-
მონისა, იპოკრატე და არისტოტელისა
მქონდეს, ვერცაღა მაშინ შემძლებელ
ვარა; უკეთუ ნეტართა და ღირსთა
იოვანე ოქროპირის, ბასილისა და
გრიგოლის მართლმადიდებელი სიბრ-
ძნე და ნეტარება მქონდეს, ვერცაღა
მაშინ შემძლებელ ვარა, რამეთუ იგი-
ნივე სიტყვიან: „ვითარცა თევზნი
უქმნი ვერ შემძლებელ ვართ მსგავს
ქებად შენდა“. ხოლო მე ცოდვი-
ლი და ცოდვის მსგავსად დასჯი-
ლი ვითარ შემძლებელ ვარ ქებად
შენდა უშვერის ბაგითა, უნანელის
პირითა, უცნობოსა და უბადრუკის

– 141 –

გონებითა! არამედ ვიცი, კაცთმოყვა-
რეო, ამათ უნანელისა პირითა წარმო-
თქმულს ვედრებას შეიწირავ, დედაო
უფლისაო! მოწყლული მტერისაგან
განმკურნე, რათა ვადიდებდე ყ'დ პა-
ტიოსანსა სახელსა ძისა შენისასა და
მაცხოვრისა ჩემისასა, მამისა და სუ-
ლისა წმიდისა თანა ყოვლადვე აწ და
მარადის, უკუნითი უკუნისამდე. ამინ

ლევანი იყო მეფე ვახტანგ V-ის
(1658–1675 წ.) შვილი. მას
დიდი განათლება მიეღო და წარ-
ჩინებულ ღვთისმეტყველად და სა-
ხელგანთქმულ მსაჯულად ითვლე-
ბოდა. დომენტი კათალიკოზი რომ

მიიღვა 1675 წ., სვეტიცხოვლის გამგეობა ახალ პატრიარქის ამორჩევამდე მას ჩააბარეს. ამ დროს სვეტიცხოველსა და „ჩრდილოეთის კერძ მთავარანგელოზის ეკლესიას შუა მცირე რამ ნაშენი იყო და მასში გამოდიოდა სამოციქულო საუდრის სამხრეთის ბჭეც“. ეს შენობა განაახლა მან და კამარით გადააბა დედაეკლესიასთან და თავის სამარხოდ შეჰქმნა, რადგან შიგა სვეტისხოველში დასაფლავების ღირსად არ მიაჩნდა თავი თვისი. ეს შენობა – ეკვედერი ჯერ არ დაესრულებინა, რომ მოუკვდა მეუღ

ლე, თუთა, ასული გურიელისა. მისი გვამი ამ ეკვედერში დაკრძალა. ეკვედრის შესანახად და მასში განუქრობლად ლამპრების დასაწველად ლევანმა შესწირა სოფელი ხატისსოფელი და ეკვედრის გამგეობა ჩააბარა მღვდელს გულჯავარაშვილს ღვთისიას. შესწირა აგრეთვე მრავალი საგანძურიც *). ლევანისა და მის ძმის გიორგი

*) ეს ცნობები და ლევან ღვთისმეტყველის ლოცვები ამოვიღეთ საეკლ. მუზ. წიგნთსაცავის გუჯრიდამ № 30, რომელსაც ცალკედაც დავბეჭდავთ სრულად.

მეფის მეოხებით ქართლის სამეფო დიდს წარმატებას მოეცა. ყაენს უკლად ესობოდა ქართლის სიკეთე და ლევანი მოსთხოვა მეფეს. გიორგი მეფე ვერ სთმოზდა ლევანს, გარნა იძულებულ იქმნა წარეგზავნა (1688 წ.). ლევანი იქ დარჩა დიდხანს. ყაენმა მას მსაჯულთა უხუცესობა მისცა. 1703 წ. ივლისს ყაუნმა იგი გამოისტუმრა ქართლს, რათა დაეხმაროს მასსავე შვილს

ვახტანგ სჯულმდებელს სამეფოს
მოწესრიგების საქმეში. ლევანმა
დაჰყო აქ 15 თვე გაარიგა და
განაგო, რაც კი გასარიგებელი იყო

– 145 –

და 1704 წელს ენკენისთვეს ისევ
სპარსეთს დაბრუნდა, და იქვე გარ-
დაიცვალა (1709 წელს, მაისში).
1705 წლითგან საქართველოს კა-
თალიკოზად დაადგინეს ლევანისძე
დომენტი, რომელიც 1707 წელს
წავიდა ისპაანს ფაუნისა და მამის
სანახავად. ლევანის სიცოცხლეშივე
ქართლს განაგებდა მისი შვილი
ვახტანგ VI, რომელიც შემდეგ
მეფედ შეიქმნა.

ლწ. კედრება იოვანე წინა-
მორბედისადმი მისივე.

ლმობილი სულითა, დაბნელებული
გულითა, დანთქმული ცოდვითა შე-

– 146 –

გივრდები და გილალ დებ, # ყ'დ დი-
დებულო წინასწარმეტყველო და წინა-
მორბედო, ნათლისმცემელო, ჯოჯი-
ხეთს მყოფთა სიხარულის მიმდებელო,
სინანულის მქადაგებელო და ცოდ-
ვილთა მეოხო, ღელვა-გვეშულთა ნუ-
გეშინისმცემელო, უდაბნოს ყვავილო,
შროშან შვენიერო, ქადაგო მაცხოვ-
რის მოსღვისაო, სანატრელო (და შვიდ
გზის სანატრელო!), რომელ ღირს იქმენ
ძისა და უფლისა ნათლისცემად, რო-
მელ მკადრე იქმენ შეხებად ჰელსა
შენსა თავსა მაცხოვრისასა, ჰე წმიდაო
(და რაოდენ წმიდაო), რომელ ესე
ვითართა ღირსებათა მიიწიე დიდება
დამბადებელსა ღმერთსა, რომელმან
ესე ვითარი გამოგაჩინა ადამიანთა
შინა. დიდება და კურთხევა აურაც-

– 147 –

ხელსა მოწყალებასა ღვთისასა. რომელ
ყოველთა ნაშრომთა დედათა უმჯო-

ბეს წარმოგადგინა მეოხად ჩვენ ცოდვილთათვის, რათა ყოველნი ცოდვილნი ოხითა შენითა დავიხსნათ და უფროსდა მე, რომელ, უმრავლეს არს ცოდვა ჩემი, უფროს ყოველთა თესლებთა უკეთუ არა მეწინეთ, დედა უფლისა ჩემისა მეოხ ჩემდა არს და შენ მასთანა მეოხ და შემწე მექმენ, ნუ დანებებულ მყოფ ჯელთა ეშმაკისათა სიყვარულისათვის ქრისტესისა და კაცთმოყვარებისათვის მისისა ღირს მყავ დადგომად მარჯვენესა უფლისასა, მკვიდრ სასუფეველსა ცათასა ქრისტეს იესოს მიერ უფლისა ჩვენის, რომლისა არს დიდება უკუნითი უკუნისამდე. ამინ.

– 148 –

ლთ. ვედრება იოვანე ღვთისმეტყველისადმი მისივე.

საყვარელო ქრისტეს მეგობარო, ღირს ქმნილო ძედ წმიდისა ქალწულისაო, ძმად ქრისტესო, საფუძველო ქრისტეს სარწმუნოებისაო, მკერდს მიყრდნობილო მაცხოვრისაო, მახარებელო ქრისტეს საიდუმლოსაო, მოციქულო ქრისტეს სარწმუნოებისაო, წმიდაო ყ და ქებულო იოვანე ქადაგ მაცხოვრისაო, ძეო ქუხილისაო, სინანულად მომყვანებელო, ცოდვილთა განმანათლებელო, წარმართთა განმქარვებელო და ზღვას დამთქმელო მბრძოლთა ქრისტიანეთაო, – მსწრაფლ მეწიე და განმარინე უხილავთა მბრძოლთაგან ცოდვილი, ცოდვილი ძედ სი

– 149 –

ნანულისა მყავ, რათა სული და ჯორცი ჩემი შემივედრებია ჯელთა დედისა უფლისა და მაცხოვრისა ჩემისათვის და რათა შენ საყვარელ მოწაფე მისა მისისა და ძედ წოდებული მისი, – ამის პირისათვის მკადრე ვიქმენ ვედრებად შენდა, რათა შენცა მისთანა მექმენ მეოხ და მსწრაფლ შემწე, რათა საწუთროსა ამას სინანულად დამადგინე და განსლვისა სულისა ჩემი-

სასა უშიშრად მივსენ უხილავთა მტერ-
თა და ჰაერის მცველთა ჯელთაგან,
წიგნსა ცხოველთასა ჩაწერილ ღირს
მყავ და მკვიდრად ახლისა - იერუსა-
ლიმისა, გამომაჩინე სამწყსოდ კეთი-
ლისა მწყემსისა, რათა მპარავმან ვერა
წარმიპაროს და ვიქმნეთ აღრაცხილ
საყდრისა და კრავსა უბიწოსა წინაშე

– 150 –

მდგომელთა თანა, ოხითა და შეწევ-
ნითა თქუენითა მადლითა და კაცთ-
მოყვარებითა ქრისტეს იესოსითა,
რომლისა არს დიდება დაუსრულებე-
ლი მამით და სულით წმიდითურთ
უკუენითი უკუნ სამდე. ამინ.

მ. ვედრება პეტრე-პავლესადმი მისივე

ცოდვათა მიერ მოწყლული, უბა-
დრუკებით აღსავსე მოვილტი თქვენ-
და, ზოი წმიდანო და ყ დ ქებულნო
მოციქულნო ყოვლისა სოფლისანო,
პეტრე, თავო. მოციქულთაო, სამოთ-
ხის კლიტეთა მჭირაო, და პავლე,
პირო ქრისტესო და მოძღვარო წარ-
მართთარ, და სხვანო ყოველნო მო-

– 151 –

ციქულნო, ლამპარნო დაუშრეტელნო
კიდეთა სოფლისათა, რომელთა მოი-
ნადირეთ ყოველი სოფელი, ჰქმენით
სამეზისა თაყვანისმცემელად. ეჰა სა-
ნატრელნო და უდიდეს სანატრელნო,
რომელნი ღირს იქმენით უფლისა
თვითმზილველ და კელით მსახურ,
რომელ თვით უფალმან გიბრძანათ
„თვალნი თქვენნი ნეტარ არიან, რა-
მეთუ ხედვენ, ყურნი თქენნი, რამე-
თუ ესმეს; ამინ, გეტყვი თქვენ, მრავალთა წინასწარმეტყველთა და მე-
ფეთა გული უთქმოდა ხილვად და
ვერ იხილეს, რომელსა ხედავთ“. დი-
დება სიმაღლედ აღწევნასა თქვენსა,
რომელ თვით უფალი საცნაურ ყოფს
თქვენსა პატიოსნებასა, რომელ უზეს-
თაეს მამათმთავართა იქმენით, უჰა-

ტირსნეს წინასწარმეტყველთა გამო-
სჩნდით, უშარავანდეს მეფეთასა გა-
მობრწყინდით; ესოდენსა პატივსა აღი-
წიენით, რომელ უფალი ჩვენი იესო
ქრისტე ოდეს მოვალს განსჯად ცოდ-
ვილთა და მკუდართა, თქვენცა გან-
კითხვას მას ათორმეტთა საყდართა
მჯდომელ იქმნებით განსჯად ათორ-
მეტთა ტომთა ისრაილისათა, კურთ-
ხეულმცა არს უფალი, რომელმან გყოთ
თქვენ მოწაფედ თვისად, როჰელმან
ესე ვითარსა პატივსა აღგწივათ, დი-
დებულმცა არს დიდება მისი, რომელ
კაცთმოყვარე არს და კაცთმოყვარე-
ბისთვის თქვენ მეოხ ჩვენ ცოდვილ-
თათვის გყოთ. შეუვრდები წმიდათა
ფერკთა თქვენთა ცრემლით და გევე-
დრები, რათა მოწყლული ესე გამ-

კურნოთ და ოდეს უფალი და მაც-
ხოვარი ჩვენი იესო ქრისტე განსჯად
ცხოველთა და მკვდართა მოვიდეს,
წიგნი აურაცხელთა ცოდვათა ჩემთა
დასთრგუნოთ და მეოხ და შემწე მე-
ქმნეთ და ცოდვანი ახოცნეთ და ღირს
მყოთ მეუღლით ჩემით დადგომად
მარჯვენესა უფლისა და მაცხოვრისა
ჩემისასა, რომლისა არს დიდება თანა
მამით და სულით წმიდითურთ უკუ-
ნითი უკუნისამდე ამინ.

მა. ვედრება წინასწარყველთა-
დმი მისივე.

მგლოვარე ცოდვითა, ურვილი ბრა-
ლითა, დასჯილი მწიკლოვანებათა მიერ
ტირილით და ვაებით ვხმოხ თქვენდა

მომართ, წმიდანო წინასწარმეტყველ-
ნო და მამადმთავარნო, რომელნი მა-
დლითა მამისათა, ძალითა მისითა და
ნათლითა სულისა წმიდისათა სავსე

იყვენით და კვალადვე ხართმცა, და თვითთულმან თვითო სახით, რწმუნე-ბითა სულისა წმიდისათა, იწინასწარ-მეტყველეთ ძისა და უფლისა ქვეყნად განკორციელება და ცოდვათა ჩვენთა აკოცა. ეჰა განსაკვირვებელი სიყვარული ღვთისა თქვენ ზედა, რომელ ანგელოზთაგან უცნაური საიდუმლო თქვენგან მხილებულ იქმნა. უკეთუ მოწყალესა ღმერთსა ეგდენი უყვარ-ხართ, დახსნა ცოდვათა ჩვენთაცა ძალ გიცთ. ჰი, გევედრები, რათა მეოხ გვეყოთ, წინაშე ღვთისა გვიპატიოთ ცოდვათა ჩვენთაგან, ღირს სასუფევე-

– 155 –

ლისა გვყავთ ჩვენ მადლითა და წყა-ლობითა უფლისა და მაცხოვრისა ჩვე-ნისა იესო ქრისტესითა, რომლისა არს დიდება, პატივი და თაყვანისცემა უკუ-ნითი უკუნისამდე, ამინ.

მზ. ვედრება წმ. ჯვრისა მისივე.

ცხოველსმყოფელო ჯვარო - პატიო-სანო, რომელსა ზედან განიპყრნა უხრ-წნელნი მკლავნი თვისნი ქრისტემან ღმერთმან ჩვენმან და გვეყო ბეჭდად და საჭურველად ქრისტიანეთა, მეფე-თა სიქადულო, მღვდელთმოდღვართა შვენიერებაო, მოწამეთა სიმტკიცეო, საჭურველო ყოვლად ძლიერო, ემშაკ-თა წარმდევნელო, მტერთა დამთრგუნ-ველო, (ცოდვათა გამქარვებელო, სხე-

– 156 –

ულთა მკურნალო, – მექმენ საჭურველ სულისა და განმკურნებელ ხორცისა, განმაქარვებელ ცოდვისა ჩვენისა, წარ-მდევნელ ეშმაკისა, ჩემზედა საცდუნ-ლად განმზადებულისა, დამბედე ძა-ლითა შენითა, რათა ვერსადით გან-მხსნას და წარმიპაროს ბოროტმან მპარავმან, რათა ღირს მკვიდრად გა-მოგვაჩინოს სასუფეველსა ცათასა ქრის-ტეს იესოს მიერ უფლისა ჩვენისა, რომლისა არს დიდება უკუნითი უკუ-

ნისამდე. ამინ.

მგ. ვედრება ანგელოზთა და მთავარანგელოზთა მისივე

ეჰა, წამისყოფითა აღმასრულებელ-
ნო ბრძანებისა ღუთისა ჩემისანო, სა-

– 157 –

კუთარნო მსახურნო ღუთებისანო, წი-
ნაშე მდგომარენო მეუფისანო, მგა-
ლობელნო დაუდუმებლად დამზადე-
ბელისანო, კადნიერად მეოხნო და შეძ-
წენო ქრისტიანეთანო, ცოდვილთა
ხელისა მპყრობელნო და დამხსნელნო
ეშმაკთა საცთურებისაო და სინანუ-
ლად მომყვანებელნო წმიდანო ანგე-
ლოზნო და მთავარანგელოზნო მიქაელ
და გაბრიელ, მთავრობანო, უფლო-
ბანო, საყდარნო, მრავალთვალნო, ქე-
რობინნო და ექვს-ექვს ფრთენო სა-
რაფინნო, საფარველსა ფრთეოა თქვენ-
თასა შემზღუდენით დ მექმნენით შემ-
წე და მხსნელ ბილწთა ეშმაკთა სა-
ცთურებისაგან, განსლვასა ამის ცოდ-
ვილისა და უნანელისა სულისა, ჩემი-
სასა მიხსენით ბნელთა ჰაერის მცველ-

– 158 –

თაგან და ღირს სინანულისა მქენით,
რათა ოხითა და ვედრებითა თქვენითა
ღირს ვიქმნათ მარჯვენესა უფლისა
ჩვენისა იესო ქრისტესსა და მკვიდრ
სასუფეველსა ცათასა ქრისტეს იესოს
მიერ, რომლისა არს დიდება უკუნი-
ნითი უკუნისამდე. ამინ.

მდ. ორი ლოცვა ერთად *)

დავით გურამიშვილისა.

მამაო, ყოვლის მპყრობელო, ღმერთო
მოწყალეო!

ჩვენო გამაკაცებელო, შემქნელ და მზადეო!
რომელი ხარ ცათა შინა არსის საყდარხოე,
წმინდა არსი მაგალობე, შენი ეო-მეო.
იყავნ ჩემზედ მოწყალებით, შენ დამიფარეო;
სახელისა შენისათვის აწ მომეცმარეო;

შენი უხვი მოწყალება შორს ნუ წამგვარეო,

*) 1-ლ სიტყვებში იკითება „მამაო
ჩვენო.“

– 159 –

მოვედინ მოწყალებითა, ისევ შემყარეო!
სუფევა წარმოავლინე, მაღლი მომფინეო;
შენი გაჩენილი ვარ და შენ დამარჩინეო!
იყავნ ნება შენი ჩემზედა, ჩემო მეუფეო,
ვითარცა პირველ მამათა შენ უწყალობეო:
ცათა შინა ისრაელთა საზრდო უწვიმეო
ეგრეთცა ნათლის სვეტითა ღამე ავლინეო,
ქვეყანასა ვარ უცხოთა დაკარგული ტყვეო,
ზედა მთასა ავართა ა აწ მომეშველეო,
პური არა მაქვს, მიბოძე, მშიან მაჭამეო!
ჩვენი შენგნით მოცემულირად დამიმალეო?
არსობისა პურს გამყარე, შამბი მამოეო.
მომეც, გვედრებ, შენი ვალი გარდაიკადეო!
ჩვენ გცოდეთ და შენ შეგვინდეც სულ
გრძელ მოწყალეო.

დღეს სადილად არა მაქვს-რა, გამომიჩინეო,
დავიკრიფე ყვავის-ფრჩხილა და ისი ვსჭა-
მეო

მომიტევენ შეცოდება, თუ რამ შეგცოდეო,
ჩვენთანა შენი წყალობა ნუ განაქარვეო,
ნადებნი ძველნი საკმ ღნი ნუ განგვიახლეო,

– 160 –

ჩვენნი მსხვერპლი კაენისას ნუ მიაშგავსეო,
ვითარცა აბელ მართლისა შენ შეიწირეო.
ჩვენ მიუტევებთ თუ ძმათა, შენ მოგვიტე-
ვეო!

თანამდებთა გარდავიკდით, მივსცემთ რა-
ცა გვბეო,

მათ ჩვენთა აღნადგინებთა სხვათა ნუ აძლეო,
დამბადებელო მიბოძე, ეს რაც ვითხოვეო,
ნუ შემიყვანებ ღრმა ზღვათა, რომ არ

დავინთქეო,

ჩვენ შენად სადიდებელად მთლად განგვა-
რინეო,

განსაცდელსა მოგვარიდე, კარგო მენავეო,
არამედ მივსენ, ვით მოსეს შუა განუპეო!

ჩვენო მოწყალევ! ეს ძღვენი გიძღვენ

დავით მეო,

და ბოროტისგან დამიხსენ ყოვლად ავით

მეო!

რამეთუ გცოდე უფალო, ვითხოვ შე
მინდო!
შენი ვარ მონა წყალობა შენ მე დამმართ-
თეო..
არსადა მყავს მისამართი, მე შენ მოგმარ-
თეო.
სუფევა შენი მშვიდობით გამოავინეო:
ძალი და ღონე მიბოძე, მტერთა ვეყო
მრეო.
დიდება შენდა ნათელო, ერთო სამ-სახეო!
მამისა აბრამისასა სტუმრად მსხდომარეო,
დაბერებულთა მათ ბერწთა შვილით ახა-
რეო..
ძისა მათისა ისაკით მე მოასწავეო.
დამმარხველს, დამტირებელსა ვითხოვ
მიბოძეო!
წმინდისა სამებისაო მდოო დამფ რეო,
სულისა ჩემის საოხად, რაც ვთქვი, მაკმა-
რო.

აწ დავით იტყვის: დიდება შენდა მეუფეო,
მარადის და უკუნითი უკუნისამდეო!
ამინთე მე ბნელს სანთელი და მომინათეო,
და დავით მე შენ გევედრები გზა წარმი-
მართეო!

დავით გურამიშვილი დიდი მწე-
რალია. შოთა რუსთაველის შემდეგ
საქართველოს ამისთანა მგოსანი არ
დაბადებია. სოფელ ლაისყანას
იგი დაატუვევეს ლეკებმა და და-
ლისტანს წაიუვანეს. იქიდგან გაი-
პარა იგი და წავიდა მოსკოვს
(1730 წელს), საცა იმოღვაწა
1787 წლამდე, მან, სხვათა შო-
რის, დასწერა ჩინებული ლექსები –
„დავითიანი“.

მე. ვედრება ჯვარცმის ხატის
წინაშე პეტრე ლარაძისა.

იესო ჩემო, ღმერთო, მამა-კიცო სრულო

რომელ ჰხმოზდა ჯვარსა; დიდება შენდა
მკულო,
ტკბილო ხელმწიფევ, ძელზედა ხელ-გან-
როხმულო,
გთხოვ, ურიათაგან ჯვარზე დამსჭვალუ-
ლო,
მძავებრ მკურნე, ქალწულით ხორც შე-
სხმულო.
ვხედავ რა, ტკბილო, შენს ძელს ზე ხელ-
განპყრობას;
ხელით და ფერხით, გვერდითურთ სისხლ
არ მცრობას,
ეკლის გვირგვინით ტვინსა განმწონელს
ლმობას,
ძრწოლით ვადიდებ, შენს საღთოს განმგეო-
ობას.

– 164 –

ვხმოზ მარჯვენისებრ ღირს მყავ სასძლოდ
სერობას.
ჯვართა მაგით, მხსნელო, ადამ იხარებს,
ევა განსცხრების, სატანა ლმობს, იმწა-
რებს,
კაცთა ბუნება, ხსნილი, ჯვარს ინეტარებს,
ხოლო მე ცოდვით აღ სილი, ვღვრი
ცრემლთ ღვარებს.
იესო, მიხსენ, ნუ დამსჯი ცეცხლსა მდუ-
ღარეს;

პეტრე ღარაძე მე XVII საუ-
კუნის მწერალია.

მკ. ლოცვა მეფის ერეკლე
მეორისა.

ვამ ჩჴნდა, რომე შეგცოდეთ შენ,
ღმერთო; ვამ ჩუჴნდა, რომე განგა-
რისხეთ, შენ უფალო.

– 165 –

ვამ, რომე ურჩ გექმნენით და გარ-
დავხედით ბრძანებათა შენთა.

ვამ, რომე მოვჴკუპდით ცოდვთა
და ამით არღარა მოგიგეთ შენ ღმერ-
თად ჩუნ შორის მოწოდებითა, ვი-
ნაიდგან არა ხარ ღმერთი მკვდართა,

არამედ ცხოველთა.

ვად ჩუწნდა, დამზადებულო ღმერთო, რომე ყოველივე შენ მიერ მოცემული კეთილი უგულებელს ვჰყავით.

ვად ჩუწნდა, შემოქმედო, რომე გზასაგან კეთილისა გარდავხედით:

ვად ჩუწნდა, რომე დავსდექით გზასა ზედა არა კეთილსა და ბოროტი არა მოვიწყინეთ ჩუწნ.

– 166 –

ვჰსცოდეთ, ვჰსცოდეთ ცად მიმართ და წინაშე შენსა უფალო ღმერთო, არამედ გვილხინე, გვილხინე და მოგვიტევენ ყოველნივე შეცოდებანი ჩვენნი, ნებსითნი და უნებლიეთნი (ზ გზის). ღმერთო, გვილხინე ჩუან ცოდვითა ამათ და შეგვიწყალენ ჩუწნ (ზ გზის).

დიდება შენდა, და მადლობა, და თაყვანისცემა შენ მარადის მოწყალო, და მხსნელო, და მფარველო ჩუცნო, რომელმან გვიხსენ ჩუწნ ზედა მოწევნილთა განსაცდელთაგან. და აწ ნებისამებრ შენისა იყოს ცხოვრება ჩუპნი და დაგვამტკიცენ ნებასა შენსა ზედა უკუნისამდე.

– 167 –

ერეკლე მეფის წინად საქართველო სამ სამეფოდ და მრავალ სამთავროდა და საერისთავოდ გაყოფილიყო. მტერი მოსეოდა ქვეყანას და მუსრს ავლებდა. ერეკლეს მამაცობამ ამერეთის სამეფოები შეაერთა, საერისთავოების დამოუკიდებლობა მოსპო, მოსეული მტერი გარეკა, სამეფო გაამაგრა, გააძლიერა, აუვაგა განათლება, აღბეჭდა მრავალი წიგნი, დააარსა სემინარიები და საეკლესიო სასწავლებელნი, მსახიობთ მფარველობა გაუწია, აღმოაჩინა ახტალას ვეცხლის მადანი, ააშენა სასახლეებთ

– 168 –

და ციხე კოშკები. მხოლოდ 1795 წელს დამარცხდა და ამ დამარცხების მიზეზი იყო შინაურთა და გარეშეთა ღალატი. თუ არა ეს დამარცხებაო, ამბობს თანამედროვე მწერალი, ერეკლეს გვამს, მისი სიკვდილის შემდეგ († 1898 წელს), წმიდა ნაწილებად დაიტაცებდნენო. ეს ზემო დაბეჭდილი ლოცვა მეფეს გამოუთქვამს 1795 წლის შემდეგ, როდესაც მტრები მოსვენებას არ აძლევდნენ მისს სამეფოს.

– 169 –

მზ. შესხმა ღვთისმშობლისა
თეიმურაზ ბატონიშვილის მიერ.

ანგელოზნი გტრფიალობენ, ყოველ
ქალწულთ მზისა თვალო,
მსასოებელთ -მშიერთ საზრდოვ, მორწმუნეთა
სნეულთ ძალო
შენ ასულო ღვთისა მამის, მისა დედავ
სულის სძალო,
მოღტოლვილი ცოდვილ ცრემლით,
გთხოვ მხურვალედ, შემიწყალო!

ეს შესხმა თქმულია მეფის გიორგი მე-XII-ის († 1800 წელს) მის თეიმურაზის მიერ. თეიმურაზი იყო ისტორიკოსი და სამშობლოს კეთილდღეობის მოტრფიალე.

– 170 –

მწ. შესხმა ღვთისმშობლისა
ბესარიონ გაბაშვილის მიერ.

ჯეროვანი ქება შენი არვის ძალ-უმს
ღვთისა სძალო!
ჯუმლად შეჰკრბენ ანგელოზნი, ხორცი-
ელნი კაცნი, ქალო
ჯერ-არს გიძღვნა კიმკასი, სუნნელ-ყვა-
ვილ მურ შტახს, ალო,
ჯვარცმულისა წმინდავ დედავ, ცოდვილს
მკურნე დედოფალო.

ეს შესხმა გამოთქვა ბესარიონ
გაბაშვილმა, ერეკლე მეორის დროის
შესანიშნავმა და სახელგათქმულმა
მწერალ-მგოსანმა. მ. ბროსსე მას
ადარებს ევროპიელთა გამოჩენილს

– 171 –

მწერლებს. ქართული ენა მას ისე-
ვე ემარჯვება, ვითარცა სტეფანე
მტბევარს (918 წ.), მიქელ მო-
დრეკილი (X საუკ.), იოანესბერადს
(მე-X საუკ.), ეფთვიმე მთაწმინ-
დელს (1028 წ.), შოთა რუსთა-
ველს (მე-XII საუკ.), ჩახრუხადეს
(მე-XII საუკ.), კათალიკოზს არ-
სენი ბულმაისიმიძეს (მე-XIII ს.),
ბაგრატ ბატონიშვილს მე-XV
საუკ.), არჩილ მეფეს (მე-XVII
საუკ.), დავით გურამიშვილს (მე-
XVII საუკ.).

– 172 –

მთ. ვედრება ნიკოლოზ ბარა-
თაშვილისა.

ღმერთო მამაო, მომიხილე მე შეცთო-
მილი,
და განმასვენე ვნებათაგან ბოროტ-ღელ-
ვილი!
ნუ თუ მამასა არღა ჰქონდეს გულის ტკი-
ვილი,
ოდეს იხილოს განსაცდელში შემცოდე
შვილი?
ჰოი სახიერო, რად წარვიკვეთ მე სასოებას:
პირველ უმანკომ თვით ადამმაც სცოდა
შენს მცნებას,
უმსხვერპლა წადილს სამოთხისა მშვენიე
რება,
გარნა იხილა სასუფეველის მან ნეტარება.
ცხოვრების წყაროვ, მასვი წმიდათ წყალ-
თაგან შენთა,
დამინთქე მათში სალმობანი გულისა სენთა,
არა დაჰქროლონ ნავსა ჩემსა ქართა ვნებისა,

– 173 –

არამედ მოეც მას სადგური მყუდროებისა.

გულთა მხილავო, ცხად არს შენდა გუ-
ლისა სიღრმე;
შენ უწინარეს ჩემსა უწყიც, რაც ვიზრა-
ხო მე;
ჩემთა ბაგეთა რაღა დაუშთა შენდა სათ-
ქმელად?..
მაშა დუმილიც მიმითვალენ შენდამი ლო-
ცვად!

ბარათაშვილი ერთი უსაუვარელე-
სი მგოსანია ქართველთა ერისა.
იგი სცხოვრობდა ამ მიმავალ საუ-
კუნეში და მოღვაწეობდა ერთად
გრიგოლ ორბელიანთან, ალექსან-
დრე ჭავჭავაძესთან, პლატონ იო-
სელიანთან და სხ. მისი ლექსი,
ვითარცა რუსთაველისაც, გვირგვი-
ნია ქართველთა მეტყველებისა.

დ ა მ ა ტ ე ბ ა .
თქმულეზანი ლასურიძისა.

ა. წიგნი ჭკუის სალესავია.

ბ. შრომის მოყვარესა ნაშრომი
უმღერის იადონისავით და ატკბობს.

გ. უკეთუ გაზრდილი გამზრდელს
უარჰყოფს, თავსა თვისსა წარიწყმედს.

დ. მტერმა და მოყვარემ ერთსა
და იმავე დროს მტყორცეს – პირ-
ველმა შხამიანი ისარი და მეორემ
შხამიანი სიტყვა, გარნა ვიდრე
მეწეოდა ისარი, იგი მწვავე სიტ-
ყვა უკვე დამესო და გამგმირა.

ე. ნურას ირწმუნებთ მჩხაზვისა,

– 175 –

რომელს რაშის პალდუმიც ამგო-
სნებს და ყვავთა შვენებაც არი-
ტორებს.

ვ. ცრუ ხუროთ-მოძღვარი და ცრუ
მწიგნობარი ვიდრე განვიდოდნენ
სოფლისა ამისგან, უკვე დაიმარხნენ
ნანგრევ-ნამუსრევთა ქვეშე ნაშენებ-
თა მათთა.

ზ. ჩია მწერალი იწუნებდა ქია
მწერალს.

წ. ათასად დამიფასდა გვარიშვი-
ლობა, გარნა ღვაწლმან ჩემმან ათ-
ბევრ ქმნა სასუიდელო მისი.

თ. მეყვისი მოუვარედ და მეგობ-
რად დავისახე, მე მისთვის ვზრუ-

– 176 –

ნავდი, მისს სახელს ვამკობდ-ვა-
დიდებდი, გარნა იგი პირს მიცი-
ნოდა, პირს უკან-კი მთხრიდა,
მსვრიდა, მწვავედ მგმობდა.

ი. ვიცნობდი კაცსა ერთს: სხვა-
თა ნასიბრძნ-ნასიტუვისა ჰკრეფდა ვით
კაჭკაჭი ჭრელი.

ია ერის საგვარტომო მისწრაფე-
ბის დაკარგვას გვანიშნებს გამრავ-
ლება უთავოსნო, ნაზირალა და
ჩია კაცთა.

იბ. თქმულა, მოძღვარი იგივე

მთესვარი არსო, გარნა არა ხვარ-
ბლისა, არამედ სულიერისა იფ-
ქლისა: ზნეობის, ქცევისა, სი-

– 177 –

ტყვა-პასუხისა, წიგნის.

იგ. საცა ერს თვისი საგვარ-ტო-
მო მისწრაფება დახშვია, იქ იუ-
დაც კაცად ითვლება და ხრწნადიც
უხრწნელად მოივლინების.

იდ. ვეჟვ, თუ მტერი დააკლებს
სოფელს იმდენსა და იმ ზომს,
რაოდენსაც ავნებს მას მოძღვარი
ხენეში, დრკუ, მსმელი და მუც-
ლის მძოვარი.

იე. კეთილ მოძღვარ იგი არს,
ვინცა, ვითარცა ღამპარი წყვდი-
აღსა შინა, ნათობს და ნათელს
ჰფენს სამრევლოსა თვისსა.

ივ. რაბამ ამშვენებს მარჩბიკი

– 178 –

სტომაქი ქმროსანსა დიაცსა, იმო-
დენად სიბრანგვე ფაშვისა ამცი-
რებს მამაკაცსა და მით უმეტეს
სულიერსა მოძღვარსა.

იზ. მოძღვარი, ენა ტკბილად მო-
უბარი, სახიერი და გამჭრიახ გო-
ნებიანი პური, სჯული და კანო-
ნია მრევლთათვის.

იწ. კაცსა დიდს იშვიათ მიეტე-
ვების ცოომილება და პატარას კი
ხშირად.

ით. მიხარის მოხილვა დედაქა-ქა-
ისა მცხეთის: მისნი პალატნი
და წმიდა ტაძარნი მაგონებენ
ჩვენთა ჭირნახულთა წინაპართ.

– 179 –

კ. პწკარი ღარად გადის და კა-
ლამიც მკვრივად მირბის, ოდესცა
იწერების საკუთარისა ჭკუის ნასი-
ბრძნი და საკუთარის გონების ნა-
ბჰობ ნაზომი.

კა. აღდგომისას ოფლი ღვარე,
რომ დაწოლისას, ტკბილად და

გმირულად დაიძინო,

კბ. თუ კაცი ვარ და არა ბურდო
გამოტენილი გუდა, ვით არ მეყვა-
რება სამშობლო ნაკადული, რომ-
ლის ციმციმი, ხუვილი და ჩხრი-
ალ მწიკვლი მიუკარებულ ნანად
მსმენია ურმობითგანვე.

კგ. მხიარულად დგება და მხია-

– 180 –

რულად წვება მხოლოდ ის, ვინცა
დარწმუნებულია, რომ მისი დღი-
ური შრომა შეერგო მისთა მე-
უვისთა.

კდ. გენახვებოდათ ერთნაირი სი-
რი, რომელი ზეაერთა შინა უე-
ცრად შედგების, და დაუწყებს ჰა-
ერს ფარფატსა და ფოფინს...
მას შეადარეთ იგი უაზრო და
ირაო - მოხელე, რომელი თვისს
დიდებას თვისს მოწოდებაში-კი
არ ეძიებს, არამედ გარეშე მისა.

კე. ნუმცა დამმარხვენ მე დასნი
კაცად-კაცთანი, თუ იგინი მოვ-
ლენ ჩემდა განსასვენებლად არა

– 181 –

ცნობიერებითა და სათნოჩენით,
არამედ წუწუნითა ანუ მოლაღვით.

კვ. ხელი აღმიჰყარ და აღმაორ-
ძინე, ზენარო, თუ სათნო ვარ და
სახიერ; დამკსენ და ქვესკნელს
შთამთხიენ, უფალო, თუ მოვიძუ-
ლო წმიდა საკურთხეველი სამშობ-
ლოსა ჩემის.

კზ. შვილნი უცონელნი მადლი და
მარილი არიან მშობელთა მათთა-
თვის, გარნა შვილნი მცონარნი
და ხენეშნი ვაება და ოხრა სამა-
რადისო.

კწ. პატივ-მოყვარე შტერი და
ამასთანავე მპარავი სულ მუდამ სხვათა

– 182 –

ქურდობასა და ავობაზე ლაპარაკობს.

კთ. ნუ გინდათ საქმე პატივ-მო-

ყვარე მჭურჩნელისა და კუკუნა კაცისა: ამისთანამ, არ იქმნება, არ მოგაეივლოსთ.

ლ. მჭურჩნელის თვისება ასრეთია: შეგხვდება, ერთობასა და სიუვარულზედ დაგიწეებს უბნობას; და გაგაცილებს რა და გამოგეთხოვება, ნაცარტუტას აგიზელოს.

ლა რაოდენნი არიან დღეს ჩვენ შორის იმისთანანი, რომელნი, მიუხედავად მათის დასაგმობის ქცევისა, კადნიერებით გაიძახიან: „უშვით, საქმემან ჩვენმან გვა-

– 183 –

ცხოვნოს და გვადიდოს ჩვენ?“

ლბ. თუ მოწაფე პატივით არ ეპერობა მასწავლებელს, მასწავლებლის ბრალია და იშვიათად კი თვით მოწაფის უმადლოებისა და უკეთურებისა.

ლგ თესე მხნედ, რომ მოიმკო ლხინით, ღრეობით.

ლდ. რა გინდ მერანი ფეხმარდი და ღონიერი იყოს, არ იქნება, სადმე და როდისმე არ წაიბორძიკოს.

ლე. შვენიერ იუავ საქმითა და ზნეობით, თუ გინდა შვენიერ იყო სოფელსა ამას.

ლვ. და ბარი არ გასწორდება, გარნა დიდ-წვრილნი კაცნი-კი გასწორდებიან ოდესმე, ჟამსა მომავალსა.

ლზ. დიაცთა ბრძოლა უფრო სასტიკი იქნებოდა, ვიდრე მამაკაცებისა, თუ ქმრებს მათთვის ჩიქილა არ დაეხურათ და კერას პირზედ არ მიესოთ.

ლწ. ცბიერი სპარსი, გინდ აჭამო, ასო, გინდ იმოუვრო, ქართველის მევეისად მაინც არ ივარგებს

ლთ. „მიწეალუ“ ლოცვაა, შეგიწუალუ“ კი გმოზა კაცის ღირსებისა.

– 185 –

მ. იყავ მხნე, ვითარცა თამარი,
მედგარი, ვითარცა წმიდა ნინო,
ქველი, ვითარცა ფარსმან-ქველი,
ახოვანი, ვითარცა ვახტანგ გორ-
გასალ, თავმდაბალი და უძლევე-
ლი, ვითარცა თორნიკე ყოფილი,
მწიგნობარი, ვითარცა ეფთვიმე
მთაწმინდელი, უშიშარი, ვითარცა-
წმიდა აბო და შუშანიკ დედოფა-
ლი, ბრძენი, ვითარცა შოთა რუს-
თაველი, უმანკო, ვითარცა შატ-
ბერდის მამა იოვანე ბერაფ, მშვი-
დი, ვითარცა მიქელ მოდრეკილი,
წუნარი და გოლიათი, ვითარცა
დავით აღმაშენებელი, მოსაგრე,

– 186 –

ვითარცა თამარის მამა გიორგი,
შვენიერი, ვითარცა აშოტ კის-
კასი.

მა. კაი მოდგმის შვილი კარგის
ძეებით გაიხარებს.

მბ. ზოგთა სიხარული ტირილის,
ზოგთა ტირილი სიხარული

მგ. ცუნდრუკა კაცი ცარიელს
ქვევრს შევადარე: ესეც მასავით,
რასაც ჩასძახებ, იმასვე ამოგმა-
ხებს.

მდ. ვისმე ვიცნობდი: სიტყვით
ოქროს კოშკებს აშენებდა, უქმო-
ბით-კი თითები დასიებოდა.

მე. არა ხარი და სახნისი სთეს-

– 187 –

ვენ იფქლსა, არამედ გამრჯე ხე-
ლი.

მვ. გამოცდილია: ხვიანი ჩჩვილი
ყრმა დაწუნარდება, ხოლო ხვიანი
კაცი-კი აღარა.

მზ. ნუ გიკვირთ, რომ ხშირად
მარგალიტამე კენჭადეს შობს.

მწ. ვარდობისთვე კარგი თვეა,
გარნა ზოგჯერ ვარდს აზრობს

მთ. ყოველთა მხილველი თვალი
მარტო თავის თვალს ვერ ჰხე-
დავს.

ნ. სახიერს ხუცესს მოძღვრად
დაასმენ ხოლმე, უსახიეროს-კი
მღვდელობასაც განძარცვენ.

– 188 –

ნა. ქვეყანა, საცა დავიზადე მე და
მამა-პაპანი ჩემნი; ენა, რომელიც
მომეცა სახსრად უბნობისა დაბა-
დებითვე; კერა, რომელიც მათ-
ბობს და გონებასა შინა მიჭდევს
მრავალს გადმოცემას, – ყველა ეს
ჩემთვის დედის რძესავით ტკბი-
ლია და საუდარსავით წმიდა, უსა-
ღმთოესი.

ნბ. დიდი კაცი მხოლოდ ის არის,
ვინც მზესავით უვლის და ათბობს
დიდთაცა და წვრილთაც.

ნგ. მიყვარს დედა, ვინაითგან
მას უმეტესად უოველთა უუვარვარ.

ნდ. გიყვარდეს მშობელნი, ვინაჲ-

– 189 –

თგან იგინი არიან მიზეზი შენის
კაცობისა და სახიერებისა.

ნე. წიგნს წიგნი იმიტომ ჰქვიათ,
რომ საგნობია და არა მარტო სა-
კითხავი.

ნვ. ადამიანობა შეგიგნია, თუ
ხარ მართლ-მოყვარე, დამცველ
თანასწორობისა და აზრის თავი-
სუფლებისა.

ნზ. გონიერმან მოახსენა ხელმწი-
ფეს: „მეფუო! თუ ხელმწიფობა
შუნი გაფრჩქვნის ერსა შენსა მს-
გავსად ვარდის ვარდობის თვისა-
სა, სახსენებელი შენი იდიდების
ამიერითგან უკუნისამდე“.

ნწ. თუ გსურს ამოვარდეს კაცის
კვლა და ავაზაკობა, ანუ ხანჯალს
წაართმევ ერსა შენსა, გარნა შეი-
ყვარე იგი, და თვითც შეიყვარე
და მასაც შეაყვარე წიგნი, სიმარ-
თლე, ძმობა, ერთობა.

ნთ. ვიეთნიმე მთაკარნი ძველან-
დელ დესპოტებს დაცინვით იხსე-
ნიებენ და კიდეც ჰგმობენ, გარნა
თვით მათზე უდესპოტესნი არი-

ან, ვინაითგან, მსგავსად მათსა,
არ ინდობენ და არ იშვნიკენ და-
მორჩილებულ ერთა სიწმინდეს:
სარწმუნოებას, ენას და გვარ-ტო-
მსაც-კი.

– 191 –

დ ჭეშმარიტად დიდის კაცის
სლვა მტკიცეა, გზა გადაუხრელი,
მიზანი დაუცდენელი, აზრი ნა-
თელი, სიტყვა მორჭმულ-მოკვე-
თილი, ქცევა საამო, გამომეტ-
ყველება ალერსიანი და სასურვე-
ლი.

და. განათლება ის არის მხოლოდ,
რაიცა გვიქადაგა მაცხოვარმან, სა-
ხელდობრ: „შეიყვარე მოუკასი შე-
ნი ისე, ვითარცა გიყვარს თავი
თვისი“.

დბ. ევროპიელნი ჰქადულობენ
და კიდევ იკვებიან თავის განა-
თლებითა და წარმატებით, უწინ-

– 192 –

დელ მფლობელებს ბარბაროსებად
სთვლიან, გარნა რა ბედენაა მათი
განათლება, როდესაც ძველებურა-
დვე ერთურთის სისხლსა სწოვენ
და მორჩილ ერთ უსპობენ არა თუ
თავისუფლებას, არამედ მეცადინე-
ობენ გააქრონ თვით მათ სახსე-
ნებელიც კი!

დგ. „შეგვიყვარეთო“, გვეუბნე-
ბიან თათარნი. ვითარ შეყიუვაროთ,
როდესაც მათნი ნოინნი გვინგრე-
ვენ სამეფოს, გვიბილწებენ სარ-
წმუნოებას, გვიწვენ წიგნებს, გვი-
სპობენ ენას და გვართმევენ მამა-
პაპათა სისხლით მორწეულს მიწა-
წყალს!

– 193 –

დდ. მფლობელნი, რომელნი
ისაკუთრებდნენ სამეფოებს მხოლოდ
იმიტომ, რომ მოუხვეჭათ მათნი
სიმდიდრენი, და ჯერეთ დაენგრი-
ათ დაპურობილთა შენებულებანი,

დაეწვათ წიგნნი და უნობირნი მათ-
ნი და მერე დაეხარკათ იგინი, თვი-
თვე მოხარკე შეიქმნენ და ანუ
სრულიად აღიგვენ პირისაგან ქვე-
ყანისა.

დჟ. რომი დიდი იყო, ვიდრე
ანიჭებდა თავისუფლებას დამორ-
ჩილებულ ერთა ენასა და სარწმუ-
ნობას, და ესე ვითარი თავისუფ-

– 194 –

ლება რომ მოსპო, თვით მისი
დიდებაც დაილია და გაქრა.

დვ. იმაზე საძულველი არა არს-
რა, როდესაც ისმენ ხენეშის კაცის,
ამასთანავე პირმცინარის, ხმასა
ნარნარსა, ჭანგებსა მოფურადებულ-
სა და მოტკბილებულსა.

დზ. მხოლოდ უმეცარის და უზ-
ნეო კაცის მახვილი უჯეროდ აქ
ცევს სისხლს და სპობს სხვის სი-
ცოცხლეს, ზნეობიანი კაცის მახ-
ვილი ჩლუნგია მანამდე, ვიდრე
ავად არ მოიხსენებენ მისს მოვლო-
ბელის პატიოსნებასა და სიწმინდეს.

დწ. მასწავლებელი უნდა იყოს

– 195 –

მტკიცე ზნეობისა, რომე მისი მო-
წაფეც მას მიემსგავსოს

დთ. კაცი ვერც ურთ სათნოე-
ბას ვერ ასრულებს, თუ მისი ქცე-
ვა უსარგებლოა მოძმეთათვის.

დ. შვენიერი ხარ, თუ სინი-
დისიერად ასრულებ შენს მოვა-
ლეობას და პატივით ეპყრობი უფ-
როს უმცროსთ.

და. სნეულება მოგერიდება, ოდეს
მოირიდე და სხვებსაც მოარიდე
სნეულების ბუდეს – სიბინძურეს,
ნალველს, მწუხარებას და უძლეო-
ბას.

ობ თვალთა ლიპლიპებს და

– 196 –

მათივე ჭკვიტინება სულმდაბალისა

და ფშუტა კაცის თვისებაა.

ოგ. ზოგჯერ ბედნიერება უბედურებაა, გარნა უბედურება კი ბედნიერება: ბედნიერება ჰრთავს კაცს სიამაუესა და ცრუ ქადილს, უბედურება კი სიწუნარესა და სიწრფელეს.

ოდ. პატიოსანი ა ჯომარდი კაცი აღმაცერად არ იჭვრიტება და თავ ჩაქინდრულად არ დადის.

ოე. თუ გონიერი ხარ, მოისურვე მხოლოდ ის, რაიცა ძალ-უმს შენს თავსა და მკლავს.

ოვ. მეტიხარა მწერალი თვი-

– 197 –

სის ყაყანითა და ქაქანით სცდილობს მიიზიდოს საზოგადო ყურადღება, და იმას კი არ ნაღვლობს – მისი ნაშრომი შეიწირება თუ არა ზვარაკად საერო საკურთხეკელსა ზედა.

ოვ. ჭემმარიტის მწერლის აზრით შევადარე მთის წყაროს, რომელი მოდის, მოკამკამებს განუწუვეტლად, სიცოცხლეს ჰმატებს გარემოსს თვისსა, აზიზინებს, ახმურებს, აყვავებს, ალამაზებს.

ოზ. ძმობა, ერთობა, თავისუფლება. არს მისწრაფება თამარ წმიდის მეფობისა.

– 198 –

ოჭ ვინ აღაშენა ეს ძლიერნი ციხე-კოშკნი და ცისა მიმართ აწვდილნი ტამარ-გოდოლნი? – მკლავმა ძლიერმა, ჭკუამ აღმატებულმა, სიუვარულმა თავისუფლებისამ.

ოთ. უძლეველია კაცი – სიტყვა ძლიერი, მკლავ მაგარი, ფეხმარდი, სულგრძელი, მედგარი, მხნე და ქველი.

პ. თუ სასიკვდიოდ წაეკიდო მოევასსა შენსა, ვიდრე ხმალსა მოიქნევდე, მოიხსენე მისი მშობელი, რომელი ცრემლს დაღვრის შვილისათვის, და მშობელიცა შე-

შენგან მოელის დატირებასა და
კურთხევას

პა. მსმენია ძველთაგან: გვე-
ლის სიჭრელეს გველადუა კაცის
სიჭრელე აღმატებისო.

პბ. სადღა არს ამირანისებური
ქართველი, რომე ათას ლიტრიანი
რკინის ბურთი ხელში იჭიროს და
შეათამაშოს!

პგ მიწას მით ჰქვიან დედამი-
წა, რომე იგი, ვითარცა კარგი
დედა, გვზრდის, გვპატრონობს,
გვივლის და გვაცხოვნებს.

პდ. ბრძენმა ბუნებამ დაავალა
დედაკაცს: იყავ დედა და დიასა-

ხლისიო, შვილებითა შენით აღა-
უვავე მამული შენო. ასეთი

პე. კარგსა კაცს უყვარს მეგო-
ბარი, მტრის პირის ამომკლიტა-
რი და მამულისა თვისის მკობარი.

პვ. პატარძლის მოგვრა მით
გვახარებს, რომე ჩვენს კერას ვმა-
ტებთ ახალს ძალას, ჯერეთ მცი-
პრესა და პატარას და შემდეგში-კი
დედაბოდსა და ბურჯს სახლისას.

პზ. ჭემმარიტი მწერალი აღიწე-
ვის მწვერვალსა მაღალსა და მიერით-
გან წარმოავლენს სიბრძნისა თვი-
სის ნაკადულებსა და უხვად მორ-
წყუავს არე-მარესა.

პწ. უგულო დიდებული შევა-
დარე ზამთრის მზიანსა და ყინვი-
ანს დღეს: იგიცა, ვითარცა ესეც,
ბრწყინავს და არ კი ათბობს.

პთ. კაი შვილი მამისათვის და
კაი მამა შვილისათვის წმიდანებია
ურთიერთას.

ჟ. ვალიანობა უბოროტესი ჭი-
რია მცონარა და უპირო კაცისა-
თვის.

ჟა. ვინცა ამოვებს ჭკუასა და

არა სტომაქს, გაიზრდების და
მზეგრძელ იქმნების.

ჟბ. ვითარცა დედაბოძი სახლი-
სა, ეგრეცა ჭკუა ბურჯია კაცისა.

– 202 –

ჟგ. შეიმოსე ზნეობა და გო-
ნება და არა ჭიანი ხორცი, თუ
გსურს მზეგრძელ იყო.

ჟდ. ისწრაფე სთესო არა ბევ-
რი და ვაგლასი, არამედ ცოტა და
ნარჩევი.

ჟე. კაცსა მკვეთელსა და ვაშ-
კაცსა და კაცსა მკვეხარსა და ბა-
ქიას ასე განათვისებენ ძველათგან-
„ხმალი მაისურადისა, ბა-
ქიბუქი ბაქრადისა! “

ჟვ. მიყვარან მღელვარე და მქუ-
ხარ ზვირთნი არაგვისანი: იგი-
ნი მაგონებენ ზათქსა და ზარს

– 203 –

თავისუფლებისათვის მებრძოლ ქა-
რთველებისას.

ჟზ. ხელისუფლობა უნდა ება-
როს ხელოვანსა და გონიერ კაცს
და არა უხელო უთავოსა, და, უმე-
ტესად-კი, უგულოს.

ჟწ. უკვდავია იგი მანდილო-
სანი, რომელმან სამშობლოს მზე-
გრძელობისათვას გაიმეტა თვისი
მხოლოდ შობილი ძე, სიმკვიდ-
რედ სურამის ციხისა.

ჟთ. ჭორი, ქვებუდანობა და
სხვათა ქირდვა ჟამზედ უარესი სე-
ნია: ვისაცა ეს სენი შეეყრების,

– 204 –

ვერღა განიყრის, გინდ პორფირო-
სანი შეიქმნეს.

რ. ფუტკარი მწარედ იკბინება,
გარნა ტკბილს გოლვილს გვიმზა-
დებს; ორპირი კაცი კი, შეგვხვდე-
ბა, გვიცინის და მერმე, გაგვის-
ტუმრებს-რა, ღრმა ორმოს გვით-
ხრის.

რა, პურის ტეხვით მეგობარს
იძენენ და პურისავე ტეხვით მძა
მძას უურება.

რბ, გმირი, რასაც დაიქადებს,
მასვე ადასრულებს მისი „ჰო
ჰოა და „არა“ – არა
რგ. თამარ მეფე იყო დიდი

– 205 –

მხოლოდ იმიტომ, რომ იყო მშვი-
დი, წუნარი, ჭკვიანი, მუშაკ დაუ-
ცადებელ, მხნე უმანკო, უებრო
მოსაზრე, საქმის გამსტრობელ
უსწორო, სწავლულთა და ბრძენთ
პატივისმცემელ და თანამესაუბრე,
გულმაგარ და სულგრძელი.

რდ. ერთი მუშა ხუთთა უძლები-
თა უმჯობეს.

რე. თათარი, გინა მაგვარი მტე-
რი, ველური რომ არ ყოფილი-
ყო, განაღა დაანგრევდა თამარის
შვენიერ პალატებს?

რვ. მდიდართა შორის კაი კა-
ცი მხოლოდ ის არის, რომელიც

– 206 –

ლმობიერია და უქონელთ შემწ-
ყნარებელ, გამკითხავი.

რზ. ყველა რომ მხვნელი ყო-
ფილიო, მსოფლიოს მონობა აღარ
ეცოდინებოდა.

რწ. საზნელოში ის ძვრება,
რომელსაც სინათლე თვალს უბრ-
მობს.

რთ. მარწუი კარგადა მორწყე,
მერე ვაჭარს მიურწყე
და გინდ თითონ ინერწყე.

რი, შვენიერებაა ცხოველ მყო-
ფელი მზის სხივით გაბრწყინვე-
ბული ვარდობისთვე.

რია. გველი და გველაძუა კა-

– 207 –

ცი მხოლოდ მით გირჩევიან, რომ
პირველი ხოხავს და მეორე კი
დადის.

რიბ. სიტყვა ზოგჯერ ალმასია, ალმასივით მკვეთელი, ზოგჯერ კი ბლაგვი დანაა, ოხრად მღრღნელი.

რიგ. ზოგჯერ გაიჭრება გულსაკლავ სიტუვითა, რაც არ გაიჭრება ბასრი დაშნითა.

რიდ. მინდა ვიყო სირი ბღვარისა, რომ მამულის განდიდებას ჭრინავდე მარადის.

რიე. ხვალე არა ვჭამ პურსა, თუ დღეს მისი სასყიდელი არა

– 208 –

მოვიგე ან რაიმე კეთილი საქმე არა ვქმენ.

რივ. ბრძენ ვინ არს, თუ ბრძენთა პატივის მცემელი არ არს!

რიზ. თავი იმიტომ თავს არის, რომ ითავოსნოს და ითავადოს.

რიჭ. ისეთი უნდა იყო, რომ გარემოს შენსა მორგო წალკოტი მეცნიერებისა, ქველობისა და სახიერებისა.

რიტ. წიგნი გონების სახნისია: უკანასკნელი აშავენს ყამირს, პირველი კი აბრწუინვენს გონებას.

რკ. ვლოცავ დედასა და მამასა ჩემსა: იგინი იყვნენ სახე ქვე-

– 209 –

ლობისა, სიმშვიდისა, სიყვარულისა, სიმდაბლსა, ახოვნობისა და მედგრად მოღვაწეობისა.

რკა. მადლიერ ვარ მამისა ჩემისა: მან მასწავა სიყვარული გვარმოდგმასა და კაცობრიობისა.

რკბ. ორისა მართვის მქონებელი სირი ბარტყებს ვერ დაზრდის: კვერცხნი დაეზრობიან და შვილნი ამიელრძობიან. ეგ სახედ: ორისა კერაის მსახური კაცი ვერ აღშენების და ვერ გაიხარებს.

რკგ. კაცო მედგარო! ბუდესა შენსა ნუ მოიშლი: უბუდო არცაღა ჭინჭკელ არს, ნიადაგ ზრუნვით

მასწორებელი და მაღამაზებელი
სატფურებისა თვისის.

რკდ. ვითარცა უტოლო თით-
ნი მუშაკობენ შეწყობილად, ისე
დიდ-წვრილთა კაცთ თანააც იღვა-
წონ პირიანად, თუ ესურვებათ გან-
დიდება მამულისა.

რკე. გონიერო! დღესა ყოველი
სა მოკლე მამული შენი და მანგ-
ლითა აღჭურ ჭიანნი და მხმარნი
რტონი სანერგეთა შენთანი.

რკვ ნახეთ ივლისის მზის შე-
მოქმედობა: იგი ზრდის, იგი
სწვავს, იგი აბერებს.

რკზ. მამული ტკბილია, დედე-

ლი უტკბილესი, ხოლო ორთავე
წმიდა, არ გასამატებლი.

რკწ. ოდეს იქნება, იას ეკლის
ლობერი აღარ მოურგონ!

რკთ. მხოლოდ დიდებულნი
არიან მტერ თავისუფლობის; გან-
სუქდებიან, აზვავდებიან, აიშლე-
ბიან: „არღა გვინდა წინამძღვარ“,
– ჭუივიან – „ჯერ არს ჩვენდავე თა-
ვად თვისად უოფნა!“. გარნა მათ არა
უწუიან, რომე საცა უველას ხელე-
წიფების, იქ ნუშტიცა თავისუფ-
ლობის განქარდების.

რლ. თუ გსურს სცნა, ვითარი
კაცი ვითარს კილოზე გიუბნობს,

დაუკვირდი მისს კრინებსა და თვალ-
თა მღერას.

რლი მარლა, თავისა დამკარგავი მა-
მულსაცა ჰკარგავს და კერასაც აქ-

რლბ. კეთილსა ნუ მოელის ქვე-
ყანა, თუ მისს საჭეთმპერობულად,
რაიმე მანქანის ძალით, შეიქმნა
სულელი, რომელსა თავი თვისი
ბრძნად მიაჩნია.

რლგა კალამი მკვიდრად ესმის
უტრადსა მხოლოდ კაცისა მის,

რომელი აზროვნობის საფუძვლია-
ნად.

რლდ. თვალნი კაცისა მისის

– 213 –

სულისა და გულის მიჰვრიტანანი
არიან.

რლე, აზრი შუნი, დაიბადება რა
გონებასა შინა შენსა, შვიდჯერ
აბრუნე, შვიდგზის უქციუ, შვიდ-
ჯერ განჰვრიტე, შვიდგზის მო-
ჩარხუ და ისრე აღმოუშვი ბაგეთა-
გან შენთა.

რლვ. ჟ რა საცოდავნი არიან
ისინი, რომელნი ეჭიდებიან მათ-
და შეუფერებელ საქმეს!

რლზ. ქვეყანა მართლმსაჯუ-
ლია: გულით აღარ მიენდობა შე-
ნანებულსა მზაკვარსა

რლწ, ვინცა წამის სიცოცხ-

– 214 –

ლეს კეთილად მოიხმარს და შეჰ-
ქმნის დიდსა გოდოლსა კეთილი-
სასა, მით იგი საუკუნო ხსენება-
სა დაიმსახურებს.

რლთ. მოწიწებით და კრძალუ-
ლად თავს ევლე მამულსა შენსა,
ვინაითგან მან დაგიტოვა ტკბილ-
ნი გარდმოცემანი მამა-პაპათა და
მანვე აღაგზო გულსა შინა შენ-
სა ცეცხლი სიყვარულისა.

რმ. უსვინიდისო კაცი და მტა-
ცებელი მხეცი მით ოდენ განსხ-
ვავდებიან, რომე პირველი ღვთის
ხატია და მეორე ოთხფეხი პი-
რუტყვი.

– 115 –

რმა. ნიავს კეთილი მიჰროდა,
ალალ ალალი გამქონდა;
მომბერა ქარმან სასტიკმან,
ვალალ-ვალალო მაშთობდა!

რმზ. სიბრძნე და ჭეშმარიტება
ნათლად გამოითქმის, ვინაითგან სა-
ცა სიბრძნეა, მუნცა სინათლეა.

რმგ. ქვეენისათვის ზრუნვა კეთილ არს მხოლოდ მართალის კაცისა.

რმდ. მოგვევლინება კაცი, თავლია და გოლი, გაგმორდება – და სასიკვდინე სამსალაა.

რმე. წელიწადთა თანა ჰასაკისა შენისასა თვალენ საქმენიცა კეთილ–

– 216 –

ნი, რომელნი გიქმნიეს ჟამსა შინა ცხოვრებისა შენისასა.

რმვ. ზოგი კაცი დიაც არს, უკნინეს დიაცისა, გარნა ზოგი დიაცი კაცი არს, უგმირეს კაცისა.

რმზ. ოდესცა მე ადამისი დაცუნცულობს, ძვრება ამა-იმისას, გადი-გამოდის, იგი შტერ არს და საქმეცა მისი ცუდ ამაო მეყვისთათვის,

რმც. ძილსაცა შინა თვისსა კაცი გვლარმნილი სცემს ანკსა თვისსა კაცთა კეთილად მზრუნავთა

რმთ. გონიერი საკრამანკს ჩაიცომს, დაშვენდების, უგუნური პორ–

– 217 –

ფირსა და მოწეულს წამოისხამს და უფრორე გაუშნოვდების.

რნ. მრავალ საუკუნოვან წარსულს ვცნობთ მატიანით, აწმყოს ვხედავთ თვითვე, გარნა მყობადის პირველს წამს კი ვერ განვიცდით და ვერცა ვიგულებთ მას ჩვენად.

რნა. ბრძენი ის არ არის, ვინცა ბრძნულად მეტველობს, არამედის რომელი ბრძნულადცა სიტუვაობს და ბრძნულადცთ იქცევა.

რნბ. სკინიდისით ჭამე პური, თუ გინდა ხმა სირინოზისა გქონ–

– 218 –

დეს, სკინიდისს რახან უდალატებ, ხმაც ყარეატისა შეგექმნება.

რნგ. ცბიერი და გულფშუტა
მეგობარი როსცა ამაღლდების, არ-
და გიმეგობრებს.

რნდ. სულმოკლე სულგრძელს
ეუბნებოდა: „გულს მიწელავს შენი
სულმოკლეობაო“.

რნე. ხატი ვიყავ ღმრთისა
და სული მედგა მისივე, და გზა
ცხოვრებისა გავლიე ისე, რომე
არცა იგი ხატი შევმურე და არ-
ცა იგი სული შევმწიკვლე.

რნვ. სოფელსა ამას უნდა ჰნა-
თობდე არა ციციანათელასავით იალ-

– 219 –

კიალად, არამედ ლამპარსავით დაუ-
შრეტელად.

რნზ. მუშტის ტოლი ბუღის
ტელას ღმუოდა.

რნწ. არწივი რომ ზენას ზე-
ნით გადმოიხედას მთა და ბარს
სწორად სჭვრეტავს.

რნთ. შუშუტა კაცი ფოლოცს
იდგა და ღრიალებდა: „მე ყვე-
ლაზე ჭკვიანი ვარო“.

რძ. გაუტანელს კაცზედ ასრე
იტყვიან: „ხატი აქვს კაცისაო,
სული ტარტაროზისაო“.

რძა. ცუნდრუკასა და შურიანს მე-

– 220 –

ყვისთა მოსაქმურობა გულს უგმი-
რავს.

რძბ. ერთი ვინმე სულიერი, გამ-
ცემი და მოღალატე, შთანთქა მი-
წამან, კაცთა ხსოვნამ კი აღიბეჭდა!

რძგ. ქრთილის ოდენსა არ
შეეძლო ფეტვის ოდენი, ხელს კი
სჭიდებდა გორის ოდენსა.

რიდ. მეყვის მოყვარედ და
მეგობრად დავისახე, მე მისთვის
ვზრუნავდი, მისს სახელს ვამკობ-
ვადიდებდი, გარნა იგი პირს მი-
ცინოდა, პირს უკან კი მთხრიდა,
მსვრიდა, მწვავედ მგმოზდა.

რძე. თხელი და ტრელი კაცი

ძოწეულმა უაღრესად განატრელ-
განათხელა.

რძვ აშბავნი კეთილთა და
ღვაწლმოსილ კაცთა მისალბუნებენ,
მატკობენ და აღმამაღლებენ.

რძზე ბევრის ცოდნასა ზედა
დაჯერებულს დაგეხშკუბა კარი მე-
ცნიერებისა.

რძწ. მტერმა და მოყვარემ
ერთსა და იმავე დროს მტყორცეს –
პირველმა შხამიანი ისარი და მეო-
რემ შხამიანი სიტყვა, გარნა ვიდ-
რე მეწეოდა ისარი, იგი მწვავე სიტ-
ყვა უკვე დამესო და გამგმირა.

რძთ. უკეთუ გაზრდილი გამ-

ზრდელს უარჰუოფს, თავსა თვისსა
წარიწყმედს.

რო. უფალი ქვეჟანასა ზედა
რთ არს, გარნა უფალი თავისა
ეთვისისა ბევრ, მრავალ.

როა გლუხი რაღა გლუხია,
თუ არღა არს გლული და გლა-
ხი? *)

რობ. არა კაც ჰკლა, გარნა
ნუ დაინდობ შენის თავისუფლების
დამამხობელსა და შენთა სიწმიდე-
თა მაგინებელსა, ვინაითგან იგი
არა არს კაც.

*)ნ ახე ლექსიკონში სიტყვა „გლა“.

როგ. მგლური ხელის გაკვრა
საზრახია, მთესვარსაებ ხელის გაკ-
ვრა საქებარია, ხოლო სამშობლოს
დასაცველად ხელის გაკვრა კი სა-
სახელოა და სავაშს-ვაშოა.

როდ. ძნელად მინახვანან კაც-
ნი, აღზრდილნი მატრაბაზთა უბან-
სა შინა, რომე თვითც მატრაბაზნი
არ იყვნენ.

როე. აღმასივით მჭრელი ენა
რიტორისა ვერ გაჰკვეთს გაქაჯე-

ბუღსა გუღს ბრიყვისას.

როვ. ზოგის აზრი ფუყყა
გარნა სიტყვა მორთულ, მოკმა-
ზული.

– 224 –

როზი აკვანი და კერა წმიდაა
მხოლოდ წმინდისა კაცისათვის.

როჭ. თითნი გვასხიანი ქმნად
და ხსნად და არა მხოლოდ ჭამად
და შლად.

როთ. მწარემ გამამწარა, ტკ-
ბილმა გამატკბილა; დრო იცვა-
ლა, ტკბილმა გამამწარა, მწარემ
გამატკბილა.

რპ. კაცის კვლა უადვილეს იქ-
მნებოდა და ხშირ, თუ გონებაცა
ჩვენი ისევე კვეთდეს, ვითარცა
ხრმალი, რომლის სიბასრეს უქმ
ჰუოფს გრძნობა რიდობისა.

რპა. ვალ სწორედ, მტკიცედ,

– 225 –

შეურხევლად: ხლართვით და
ზლაზვნით რონინინი გველისა
და ხოკერას წესია.

რპბ. ვგლოვობ არა ობლობასა
ჩემსა, ვინაითგან ყოველი კაცი
წესისამებრ ბუნებისა დაობლდების,
არამედ დღესა მას, რომელსა ვერ-
ცა ერთი კეთილი საქმე შევძელ.

რპგ. იუდის კერძად მიმაჩნია
კაცი, რომელი მტრობს მშობლი-
ურსა მამულსა და მოწიწებით არ
იხსენიებს. მისთა უწმიდესთა და
უსაღთოესთა გარდმოცემათა და
მისწრაფებათ.

რპდ. უზნეო და უზრდელი

– 226 –

მეცნიერი უმეტეს უმეცარ არს,
ვიდრე უმეცარი სოფლიური.

რპე. ნათელი გონების ნაქმარი
ნათელ არს და ბრწყინვალ უკუ-
ნითი უკუნისამდე.

რპვ. დედმამის უსიუვარულო და

ურგები შკილი უმწარეა სამსალისა
და მაყივნებელი გვარისა.

რპზ. თავადი ის კი არ არის
ვინც ბრწუინვალედ იმოსების, საკ-
რამანტს იცომს და ოქროს არგნით
გამობრძანდების, არამედ ის, რო-
მელიც რაამე საქვეუნო საქმეს თა-
ვოსნობს.

რპწ. უოველი მსგავსი ერთნაი-

– 227 –

რი ფასისა არ არის: ორპირი
კაცი საგმოზია, ორპირი სოფე-
ლი (ორპირად გაშენებული) შვე-
ნიერია და ორპირი მახვილი,
მკაფავი ულმოზელის მტრისა, საკ-
ვეხური.

რპთ. ზნეობა ისწავლების ზნე-
ობიანი კაცისაგან და არა. უზ-
ნეო მეცნიერისა.

რჟ. მოძღვარი სახიერი, მსგავ-
სად მეგუთნისა, ხნავს, ფარცხავს,
მარგლის და რწუავს ზნეობასა და
გონებას თვისის სამრევლოისას.

რჟა. მწყემსი ქადაგი მხოლოდ

– 228 –

მქადაგებელია, თუ თვითვე არ არის
სახე მისივე ნაქადაგებისა.

რჟბი გონიერო! მიჰბაძე ანჩელ
მამებს და შენც ალაგუ სვეტი, –
საფუძვლად თავისუფლების, სიმტ-
კიცედ სამშობლო ქვეენის და სა-
სსრად შენის სარწმუნოების

რჟგ. სარწმუნოება, ენა და სი-
ყვარული სახელმწიფო შენობის
ზედადგარიაო, თქმულა.

რჟდ. მე ქართველი ვარ, გარნა
თანასწორად ვუვარობ ჩემს მეგვა-
რესაცა და უცხო თესლ ტომსაც,
ვინაითგან ყოველნი ერთბაშად ადა-
მისნი ვართ.

– 229 –

რჟე. კაცი ის არის, ვის მხო-
ლო შრომა და ღვაწლი კეთილი

ასულდგმულებს და ახარებს.

რჟვ. თავისუფლებას იქ იგულ-
ვებდე, საცა ზნეობრივი და მო-
ქალაქობრივი კანონები მტკიცედ
დაცულია.

რეზ. უწმიდესია მხოლოდ შვე-
ნიერება, სისწორე და კანონიერი
თავისუფლება.

რჟჭ. სასჯელი რომ ყოველთ-
ვის ტანჯვა იყოს, ღმერთი არ გა-
მოსცდიდა მართალსა.

რჟთ, მდიდარი თუ გინდა იყო,

– 230 –

ბევრი ზნეობრივი საუნჯე მოიღ-
ვაწე.

ს. ამორძლები *) ამო და
ძლიერ იუვნენ, ვიდრე არ იკა-
რებდენ მამაკაცებს, და როსცა დაი-
ახლოვეს იგინი, თვითცა განვარ-
დენ ძლიერებისაგან და მონად მა-
მაკაცისა შეიქმნენ.

სა. ესენი ასრე და ამით ილე-
სებიან: საუდარი კირით, სამარ-
თებელი სალესით, ჭკუა გამოც-
დილებით, ზნეობა ბადით, ქვევრი
ხიზით.

*) ამორძლები (ამო რძლები)
იგივ ამაზონები არიანო თქმულნი.

– 231 –

სბ. ვქადულობთ ქრისტეანო-
ბით, ვცხოვრობთ კი ეშმაკ-გვე-
ლობით!

სგ. თუ გსურს აზრმან შენმან
იმუშაოს და ჯეროვან შთაბეჭ-
დილება იქონიოს მსმენელებზე,
ეცადე გამოსთქვა იგი მკაფიოდ,
წილადობილას შემოუღებლად.

სდ. ჭემმარიტი რიტორი მთა-
ვარ საგნობს მიჰყვება დაუცადებ-
ლად; მიმოზნეულს ნაკადულებსა
და ნაჟურებს იშვიათ შემოიკრებს
ხოლმე კალაპოტსა შინა თვისის
მჭერ-მეტეველებისასა, ვინაითგან

შიშობს, მათ არ დააბნელონ მისი უპირატესი წინადადება.

სე. პატიოსანი კაცი არასოდეს არ შეგიგინებს სალოცავსა და გვართომს, და არასოდეს არ წაგართმევს ღვთისა მიერ მონიჭებულს ენასა და თავისუფლებას.

სვ. თუ ხარ სახელოვანი, თანამდებცა ხარ აღიჭურვო არგნითა მტკიცით და მწესო სამწესოი შენი სიტუვიური, და არა წარატაცებინო მხეცსა მზვინვარესა არცა ერთი კრავი, შთენილი გზასა ზედა ცხოვრებისა მისისასა მკელობითა თისით.

სზ. ისე მოვუსვი კალამი,

რომე შემექნა ალამი
და ურმაც მიძღვნა სალამი.

სჭ. არავის უპრიანების კაცი ძალით. ღონით და ნიჭით აღჭურვილი, გარნა უქმი და მცონარი.

სთ. თუ ქვეუანა გთხოვს შრომასა და ღვაწლს, იფხიზლე და იღვაწე, მსასოებელი, რომე საერო გვირგვინსაც მოიგებ.

სი. ღვაწლ მოსილობით დამაშვრალ ვაშკაცს ერის შესხმა ღვთიურ ხმად ესმინება.

სია. გვარიანი კაცი კარგია, თუ გვარს დაამშვენებს.

სიბ. ძლეულნი გვეკითხებიან: რითი მძლეველობთ მარადის?“ და ჩვენ ვუპასუხებთ: სიყვარულითა, თავისუფლებითა, მეცნიერებითა და ზენარობით.

სიგ. პატივსა და თაყვანს ვცემ მსწავლებელსა ჩემსა, ვინათგან მას ერთბამად შეხორცებული აქვს სიბრწყინვალე გონებისა, სიწმიდე სულისა, სიშვენიერე ზნეო-

ბისა და ზრდილობისა.

სიდ. მიყვარს სმენა ჰაეროვან-
თა, ბრძენთა და მეცნიერთა, და
სმენილის განხილვა გონებით და
განაწილება: იმად, რამ არს კე-

– 235 –

თილ და სარწმუნო, და იმად, რამ
მიჩნს დრკუდ და უჯეროდ.

სიე. მტერთა ჩვენთა აკვირვებს
ძლიერება და მედგრობა ქართველ-
თა, გარნა არა უწყიან მათ, რომე
საქართველო ძლიერ არს და უძ
ლეველ ცალკ ცალკე კერათა დი-
დობით, მათთა მრავალ რიცხოვან
ძე – წულთა ერთსულობით, ერთ
გულობით, შეწყობილობით და
განწყობილობით, მამათა უწმიდეს
გადმოცემათა ტრფიალით, მოკრ
ძალებით და აღსრულებით.

სივ. ვითარ შვენიერ არს და
თვალწარმტაც მწიფე და სრული

– 236 –

მტევანს ყურძნისა, ეგრევე იგუ-
ლეთ დიდი და სიუვარულით განმ-
ტკიცული კერა - პაპა მამა ძმები-
სა, გინა მათთა შეუვისთა და თვი-
სობართა კერასა ამ გვარს ახლავს
ლოცვა და კურთხევა უფლისა,
სიმტკიცე და სიძლიერე შინაგანი,
ტკბილი და დაუშრეტელი საზრ-
დო სულიერი და ხორციელი.

სიზ. (საახალწლო): დღესა ამას
ახალის წლისას მაგონდებიან მე
ოთხნი ესე სიტყვანი ჩვენნი: მდი-
დარი (დიდი არი), თავადი, აზ-
ნაური, ხელმწიფე.

ქართველის ხელი მარადის მწი-

– 237 –

ფობდა (ირჯებოდა და იღვწიდა
დაუძინებლად, მედგრად) და მით-
ცა გვუო უფალმან: სიდიდით მდი-
დარ, თავოსნობით თავად, ზნე-
მადლობით აზნაურ (ანუ ჟინოს-

ქუა ზენარის შვილნი).

გინატრით, ძმანო ქართველნო,
დღესა ამას წლის დასაწყისისასა
მხოლო ერთსა სანუკვარსა და სა-
სურველსა საუნჯესა – გქონდეთ
თქვენცა, ვითარცა მამაპაპათა ჩვენ-
თა, ხელი მწიფე, და დანაშთენი
მოგეცემათ თავით თვისით .

თამარ მეფე

(ლასურიმისა)

არს მცხეთს მყოფელი,
ღმერთ-საყოფელი,
სვეტი ცხოველი,
ცხოველ-მყოფელი;

და კვართი უფლის,
მუნ რომელ უფლის,
ივერს არ დაფლის,
ათავისუფლის.

– 239 –

ამ წმიდას ტაძარს,
ჯერ ყრმის თამარს
ულოცვენ ქამარს,
ჰვედრიან ზენარს.

ანტონ ქუთათელ,
უგვანთა მკვეთელ,
მასთან გელათელ,
მიქელი მცხეთელ

არიან მწურთველ,
თამარის შემსხმელ,

– 240 –

მპორფიროსნებელ,
მგვირგვინოსნებელ.

მეფეს უხარის...
ოქროც კმა არის:
ყველას აყარის,
ყველა ახარის.

ისმის ხმა ერის,
გრგვინვა ივერის,
ლოცვა მწირ ბერის,
ობოლ, ოხერის:

– 241 –

„იყოს შენ მიერ
ქვეყანა ძლიერ,
მრავალ-ჟამიერ

ამერ-იმიერ!“

* * *

მეფევ თამარო,
ზეცისა სძალო,
ქართველთ ებგურო,
დედავ ნეტარო!

იყავ დიდებულ,

– 242 –

იყავ ჩინებულ,
მშვიდ, დაწყნარებულ,
დიდ, ამაღლებულ!

ჰყავ გახარებულ
ერი ამერულ,
ერი იმერულ –
ტომი ივერულ.

ხიდი ძმოზისა,
გზა ერთოზისა
ჰქმენ არ-წამისა,

– 248 –

მარად ჟამისა.

ამრავლ ქველობა,
ერთსულოვნობა,
ერთგულოვნობა,
თავისუფლობა.

* * *

გყავს ჭიაბერი,
მეფეო, ბერი,
ჰყონდიდს ნაბერი,
ქველ კახაბერი,

– 244 –

დიდი სარგისი–
ტომი ქურთისი,
შოთა. სამცხისი –
შვილი ზეცისი,

ჩახრუხ ჟინვნელი,
მოსე ხონელი,

აბდულ შავთელი,
ანტონ გლონელი.

შენთან იღვწიან
ვარდან დადიან,

– 245 –

და მარუშიან,
მეგრელთ ბედიან,

ბოცო ჯაყელი,
რატ სურამელი,
ასათ გრიგოლი –
მტერთა გრიგალი.

გიყვარდა სწავლა,
წინისწინ წავლა,
ერისა შველა,
ქვეყნისა მოვლა.

– 246 –

გაავლე კვერთხი,
ადინე არხი,
აშრომე ხალხი,
შენი მეოხი.

ფეხი დაადგი,
მტკიც ჰყავ კვერნაქი
მასზედ აღაგი
დაბა-ქალაქი.

უბის საყდარი,
შავშთ ოპიზარი,

– 247 –

შენგნით მტკიც არი,
განამტკიცარი.

ვარძია კლდური,
ვარდცისე, მური,
თამარ ციხური, –
შენით არს დგმური.

აქ ბეთანია,
იქ არტანია,
არტანუჯია, –
მეფის ნარჯია.

თამარაშენი,
უდო ვარდთაშენი,
გიშთ ახალშენი –
სულ შენ აშენი.

ტფილისს ისანი
ჰუაჲ თლილი ქვისანი,
მარმარისანი,
არა ხისანი.

ამკვე დვალეთი,
არანს სივნეთი,

აგე თელეთი,
მთიულთ გველეთი.

ჯდი ჟინოანსა,
ხან თელოანსა,
იქ აგარანსა,
კასპსა, არანსა.

იშენ მაწეხი,
კაკი, მამრეხი,
მუხას, კატეხი –
მტერთა სატეხი.

დიდი შირაქი
ინახე-რა კი,
ეცა ბარაქი,
ექმნა მარაქი.

მოვლე კახეთი,
ძველი ჭერეთი,
მთიულ, ლეკეთი,
დიდო, თუშეთი.

მწესე აფხაზეთი,
ჯიქთ ალანეთი,

დიდი სვანეთი,

ჩერქეზ, ოსეთი.

გუდამაყარი,
ჩაჩნთა კლდე მუარი, –
შენ წინ მოჰყარი,
ვითა მაგარი.

ტაოსა-კარი,
შავშთა შენაკარი,
ლაშქართ საყარი,
ჰემენ წინა კარი.

– 252 –

ჰაოს მონახი
ტომი სომეხი,
მოლაშქრე ბალხი,
სინო, ტაოხი.

ველურთ შეუკარ
დარუბანდის კარ,
გურგან შეიპყარ
და ცეცხლი მიაყარ *).

*) იგულისხმება კასპის ზღვის
„ცეცხლით დაწვა“ თამარის მიერ.

– 253 –

* * *

იხმე ლაშქარი,
მოგროვდა ჯარი,
საგრიტ საგარი,
სანგრიტ სანგარი.

წაუძღვი ჯარსა,
გულით მაგარსა;
თაყვან სცეს ჯვარსა,
მეის ეცნენ მტერსა.

დავით სოსლანსა

– 254 –

სახელოვანსა
და გამრეკელსა
ავედრებ ღმერთსა.

ბოლოსტიკესა *)

მტერს ეზინკესა,
დიდ რო ეტაკესა,
დასცეს ზონყესა...

მირზის ნუქარდინ
არაზიამდინ,

*) იგულისხმება ბოლოსტიკეს
ომი ნუქარდინ სულტანთან.

– 255 –

„ზვავო, დაწყნარდინ,
ნურღა იქადინ!“

ძღვეა-მოსილი
მოდის სოსლანი,
თამარი არი
მისი მგოსანი.

ჰკრეს წინწილასა,
დაბდაბ-ტაბლაცსა,
ლხენა ერისა
იქმნა ნებისა!

– 256 –

* * *

„ვინ არს თამარი,
ის ავსარქარი?
მოთ, ქართლს ვსხათ ჯარი,
გურჯს ვცეთ ხანჯარი?!“

ხრინვიდა ასე
ხალიფა მქისე,
ლაშქარსაც მყისე
ჰჯარვიდა ფისე.

განჯა, შანქორსა

– 257 –

მან დასდგა დროშა
და ივერთ ჯარსა
სიტუვა უროშა.

მისი მუქარა
გაცუდდა ჩქარა,
დიდი ლაშქარა
სულ დაიქარა:

არ დაშთა საპყრი,
ქართველის უპყრი,

– 258 –

ისარ მიუყრი
და ჩამოუყრი!

ეხარა თამარს
ძლევაი შანქორს,
ილოცავს საყდარს:
„მადლი ჩვენ წილ ჯვარს!“

მეფეს თაყვან სცეს,
ტყვენი ქვე დასცეს,
ხალიფა ბეცეს,
კიჟინა დასცეს:

– 259 –

თამარ მეფეო,
მტერთა მჩქეფეო,
აჰა, კაფეო
სულტან მეფეო!»

მეფე დიდ-სულ არს:
შეუნდო. საპყარს,
მრავალსა თათარს,
განჯით მონაყარს.

კბილი კბილის წილ,
თვალი თვალის წილ,

– 260 –

არა არს მის წილ,
თამარის კერძ-წილ!

ათავისუფლა,
ითავისუფლა,
კავკასს ეუფლა
და იდედუფლა.

* * *

ქრისტე რო აღდგა,
ანს სულტან მოდგა,
შიგ ქალაქს ჩადგა,

სისხლის ტბები დადგა: *)

გაწუდა ქრისტიან, **)
– უბნობს მატთან, –
სულ ჰაოსიან,
გრიგოლისიან.
ბადრამ თათრული ***)
არს დღესასწაული;

*) იგულისხმება ანის წახდენა
არდებილის სულტანის მიერ.

**) 12.000 კაცი.

***) იგულისხმება გალაშქრება
არდებილის.

იხარის კრული
სულტან-წვეული.

თამარს აქვს ძელი
ცხოველ-მოოფელი
და ჰყავს მტერთ მოზელი
ზაქარ მხარგრძელი.

მუყრი გაისმა,
იქმნა ჭამა-სმა,
ქართველთ ხმა ისმა,
მტრის ქმნა მოსმა, ვინ

იმწვავა ნასმა
თორმეტ ათასმა
არდებილისმა
ქართველთ დანას სმა.

არდებილ წახდა,
ოხრადა გახდა;
სადღა არს მახდა?
მისი მზე ჩახდა!..

* * *

წინაშე მეფის *)

*) სპარსეთს გალაშქრება.

და კარსა სეფის

ხმა ისმა კაფის,
დიდისა ჯაფის:

„პატრონო, ჩვენო,
ჯერ არს გაჩვენო
ძლევა საჩვენო,
მტერ შევაჩვენო!

„რად გვმტრობს ჩვენ
სპარსი
ვინ არის ფარსი, ა

– 265 –

ყაენ და ნარსი,
ერანს ნაარსი?!“ *)

მეფემ დასტურ სცა,
ბრძანება გასცა;
მე (ხის) ასე ხმა მოსცა,
რისკ მტერს თავზარი დასცა.

გავლესა არეზ,
მოსრესა თავრეზ,

*) ამ სიტუვებით ზაქარია მხარ-
გრძელმა და ის სპარსეთს გალაშ-
ქრების ნება ითხოვეს თამარისაგან.

– 266 –

ქალაქი თავრეჟ,
ზანგს უვეს ასპარეზ.

მიდიან მანას *),
უმკიან ყანას,
უგმირვენ დაშნას,
დასცემენ მანას.

„დიდო ამბერდი,
ტეულა გაბევრდი,
აწლა დაბერდი,

*) მანა სპარსეთის თემია.

– 267 –

ჩვენა შეგვფერდი!...“
აღწედა ზეგანი,
ყაზვინ, გურგანი,

მათთან ზანგანი,
ერან-თურანი.

ისმა ყაყანი,
სპარსთა ქაქანი:
„ვართ თქვენი ყმანი,
მოგვდეთ მანგანი!“

იყმეს, არ-კაფეს,

– 268 –

მოიალაფეს,
მოვიდნენ სეფეს,
თუკანსცეს მეფეს.

* * *

განდგენ დიდონი *),
კლდეთა შვილონი,
წოკა-ჩადმონი,
კერპ-ურჯულონი.

მიდის ივანი **),

*) დიდოთ განდგომა.

**) ივანე მხარგრძელი.

– 269 –

ნახის სავანი,
ღელე-ხევანი,
ჩაღმა-წოვანი,
„შვილნო მთისანო,
რად ხართ მქისანო?
კაის ჭკვისანო,
რა გჭირთ მწრისანო!“...
დამწყსნა შვილურად,
წესად მთივლურად,
ეუბნა ტკბილად,
მამა-მოდღვრულად.

– 270 –

* * *

იქ, ნაჭარმაგევს,
ლიახვისა ხევს,
თამარი იჩნევს
სენსა ქართვლის მწულევს.

მეფე სნეული,

შრომით სრეული,
აღდგა, გზა ნახა
ტფილისეული.

სწამლობნ არგნისანს,

– 271 –

დიდს გვირგვინოსანს,
ტფილისსა ისანს
და ხან აგარანს.

არ სჭრის წამალი,
თუმცა არს მკურნალი
ბევრი, მრავალი,
მასთან მავალი.

თ ვ რ ა მ ე ტ ი ა ნ ვ რ ი ს *)
დღე არის სიმწრის
ყოვლისა ქართველის,
ამერ-იმერის.

*) 1213 წ.

– 272 –

მზე ჩაესვენა,
თამარ სულთ ითქვნა,
უველა დალოცნა
და მიესვენა.

ივერთ იტირეს,
იტუებ-იგმინვეს,
ზარით იგლოვეს
და ასრე მოსთქვეს:

„აღდეგ, დედაო,
თამარ წმიდაო,

– 273 –

აგიტირდაო
დიდ, წვრილ, ძმა, დაო!

„გძინავს, მეფეო,
მტერთა მკაფეო?!
აღარ აღდგები
დიდ ხელმწიფეო?..

„მაშ განისვენე
უკუნისამდე

და დააშვენე

შენი სავანე.

– 274 –

„კურთხეულმც იყოს

ხსენება შენი,

მისაბამც გვეყოს

სიწმიდე შენი.

„ქართველისა მკობარ

იყავ უებარ,

აწ გელათს ებარ

და ღმერთს მიგვაბარ!“...

სასწავლები:

	83
ა. წმ. ნინოს სწავლა .	3
ბ. ვედრება მისივე .	4
გ. წმ. მირიან მეფის ვედრება.	6
დ. ღაღადება წმ. პეტრე (მურ- ვანოზ) ქართველისა .	9
ე. აღსარება წმ. რაჟდენ წამე- ბულისა	13
ვ. ღვთისმეტყველება ვახტანგ გორგასლის მოწამისა .	16
ზ. სიტყვა წმ. შუმანიკ წამე- ბულისა	19
წ. ვედრება წმ. შიო მღვიმელისა	21
თ. ვედრება მისივე	22

– 276 –

ი. ვედრება წმ. დავით გარეს ჯელისა	25
ია. ვედრება წმ. ევსტათი მცხე- თელისა	28
იბ. ვედრება არგვეთის მთავართა წმ. დავითისა და წმ. კოსტან- ტინესი	31
იგ. ვედრება წმ. არჩილ მეფისა მოწამისა	36
იდ. ვედრება აბოსადმი იოვანე საბანიძისა	
იე. ვედრება წმ. აბო მოწამისა	38
ივ გალობა კოსტანტი ქართ- ველისა მოწამისა	41
იზ. ვედრება წმ. ილარიონ ქარ- თველისა	44
იწ. მაღლობა წმ. გობრონ მო- წამისა.	48

– 277 –

ით. იამბიკო იოვანე მინჩხისა.	51
კ. სპადუქნი ქართულნი მიქელ მოდრეკილისა.	52
კა. იამბიკო წმ. იოვანე მტბე- ვარისა.	54
კბ. საგალობელი წმ. აბოსი მიქელ- მოდრეკილის კრებულიდამ	56
კგ. თხოვნა უფლისადმი წმ. ეფთვიმე მთარგმნელისა	57

კდ. ვედრება წმ. ეფთვიმესადმი წმ. გიორგი მთაწმინდელისა	70
კე. გალობა წმ. მეფის დავით აღმაშენებელისა	95
კვ. იამბიკო ნეტარის თამარ მეფისა	97
კზ. ლოცვა რუსთაველისა	102
კწ. ვედრება ქრისტე მაცხოვ- რისადმი საბა კარელისა .	104

– 278 –

კთ. თაყვანისცემა ხელთუქმნელის ხატისა თქმული არსენი ბულ- მაისიმისძისაგან	108
ვედრება იმავე ხატის წინაშე მისივე.	–
ლ. ვედრება სამებისადმი იშხნელ ეპისკოპოსის აბერკისა .	111
ლა. ვედრება გრიგოლ სურამე- ლისა და მისთა მხედართა .	115
ლბ. ვედრება წმ. ლუარსაბი მე- ფისა მოწამისა	112
ლგ. ვედრება წმ. ქეთევან დე- დოფლისა მოწამისა .	124
ლდ. შესხმა ყ'დ წმ. ღვთის- მშობლისა პატრონის ქაიხოს- როსი	128
ლე. ვედრება წმ. ნინოს ხატის წინაშე არჩილ მეფისა	132

– 279 –

ლვ. ვედრება მთავარეპისკოპო- სის ევდემონისა	137
ლზ. ვედრება ყ'დ წმ. ღვთის- მშობლისადმი ლევან ბატო- ნიშვილისა	139
წლ. ვედრება იოვანე წინამორ- ბედისადმი მისივე . . .	145
ლთ. ვედრება იოვანე ღვთის- მეტყველისადმი მისივე .	148
მ. ვედრება პეტრე-პავლესადმი მისივე.	150
მა. ვედრება წინასწარმეტყველ თადმი მისივე.	153
მბ. ვედრება წმ. ჯვრისა მისივე	155
მგ. ვედრება ანგელოზთა და მთავარანგელოზთა მისივე	156

მდ. ორი ლოცვა ერთად დავით გურამიშვილისა	158
--	-----

– 280 –

მე. ვედრება ჯვარცმის ხატის წინაშე პეტრე ლარაძისა	163
მვ. ლოცვა მეფის ერეკლე მე- ორისა.	164
მზ. შესხმა ღვთისმშობლისა თეი- მურაზ ბატონიშვილის მიერ	169
მწ. შესხმა ღვთისმშობლისა ბე- სარიონ გაბაშვილის მიერ	170
მთ. ვედრება ნიკოლოზ ბარა- თაშვილისა	172

დამატებანი

თქმულებანი ლასურიძისა	174
თამარ მეფე (მისივე)	237-280

ახალი წიგნები:

ქართ. წერლობა მეX სასდე. ფ. 40 კ.
Царица Тамара ფ. 50 კ.
Ист. Груз. Церкви ფ. 40 კ.
Груз. Обители ფ. 40 კ.
უკვდავთა ღალადეგანი. ფ. 15 კ.
